

RIIGIKOGU

I. isturgjärk.

Protokoll nr. 11.

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Teadaanne Rk. liigete puudumise kohta koosolekutelt jaan. ja weebr. kuul. — 3. Rkl. V. Ernits'i ettepanek õlle walmistamise ja müümise seaduseelnõu kohta. — 4. Seaduseelnõu Baltiski wabasadama kohta. — 5. Seaduseelnõu Wabariigi Walitsuse õiguste kohta riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade asjus. — 6. Määruseelnõu riigiametnikkude ja -teenijate palkade kohta. — 7. Seaduseelnõu riigilaewadel teeniwate merimeeste palganormide kohta. — 8. Seaduseelnõu kantselei-posliini kohta kreposti-jaoskondades. — 9. Seaduseelnõu ilma loata wiinapõletamise ja wiina ning piirituse müügi kohta. — 10. Seaduseelnõu Balti-riikide wahelise posti-telegraafi-telefoni lepingu kinnitamise kohta. — 11. E. I. S. T. P. Rk. rühma arupärimine Wabariigi Walitsusele Berliini Eesti saatkonna majaostmise asjus. — 12. Wabariigi Walitsuse seletused arupärimise peale Berliini Eesti saatkonna majaostmise asjus. — 13. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse seletuste puhul Berliini saatkonna majaostmise asjus. — 14. Ülemineku-wormeli wastuwõtmine. — 15. Seadus riigikoolide õpetajate palga ajutise elukallidusliku kohta II lug. — 16. Amnestiaseadus II lug. — 17. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus I lug.

Riigikogu koosolek 8. märtsil 1921. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 83 Riigikogu liiget.

Juhatuses lauas: esimees O. Strandman ja sekretäär A. Tupits.

Walitsuses lauas: sõjaminister J. Soots ja haridusminister H. Bauer.

Koosoleku algus kell 5,15 min. p. l.

1. Päewakorra Juhataja O. Strandman: Täiendamine.

man: Awan Riigikogu koosoleku. Tänapäewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Peale selle on juhatusel kaks ettepanekut tehtud: 1) Riigikogu liikme hra W. Ernits'i poolt, et seaduseelnõu õlle walmistamise ja müügi kohta saaks peale rahaasjanduse komisjonis läbiwaatamist täiendawalt terwishoiu komisjoni antud. 2) Riigikogu liigete, hrade E. Martinson'i, J. Wain'i ja L. Johanson'i poolt — tänast päewakorda täiendada ettepanekuga, et üleüldisele komisjonile ülesandeks tehaks poliitilise amnestia seaduseelnõu lähemal ajal välja töötada. — Sõnasoowijaid ei ole. Palun neid, kes selle poolt on, et need kaks ettepanekut päewakorda wõetaks, käed üles tõsta. Kes selle wastu? Wastu ei ole keegi. Sellega on need kaks punkti päewakorda wõetud. Rkl. L. Johanson ja J. Wain on ettepaneku teinud, et nende ettepanek amnestiaseaduse asjus 8. päewakorra-punktiks wõetaks. (Wahelhüüe: Wiimaseks!) On tehtud teine ettepanek, seda punkti wiimaseks päewakorra-punktiks wõtta.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Tänapäew Riigikogu päewakorras on üles wõetud 9-ks

punktiks amnestiaseadus II lugemisel. Nagu teie mäletate, selgus minewal korral, et käesolewat amnestiaseaduse eelnõu ei saa pidada üleüldise amnestiaseaduse eelnõuks ja teatawasti awaldati mitmete rühmade, muu seas ka kodanliste rühmade poolt soowi, et ka poliitiline amnestiaseadus saaks lähemal ajal välja töötatud. Sellepärast oleks wäga tähtis sellekohast ettepanekut päewakorras warem läbi arutada, kui amnestiaseadus lugemisele tuleb. Wõetakse eelnimetatud ettepanek wastu, siis saawad ülearuseks kõik parandused, mis arutuselolewa amnestiaseelnõu kohta wahest tehakse; kui see ettepanek aga wiimaseks päewakorra-punktiks jääb, siis wõib tekkida olukord, et kõik need parandused siiski tehakse ja päewakorra lõpul tehakse ühtlasi üleüldisele komisjonile ülesandeks poliitiline üleüldine amnestiaseaduse eelnõu välja töötada. Neil motiividel palun ma seda ettepanekut enne amnestiaseaduse arutamist päewakorda wõtta.

Juhataja O. Strandman: Palun neid, kes on selle poolt, et seda ettepanekut wõtta 8. päewakorra-punktiks, käed üles tõsta. Palun neid, kes on selle poolt, et seda wõtta wiimaseks päewakorra-punktiks, käed üles tõsta. Kumbki ettepanek ei ole absoluutset häälteenamust saanud, sellepärast tulewad hääled lugeda ning esimesena tuleb hääletamisele ettepanek, mille poolt on rohkem hääli antud. Palun neid, kes on selle poolt, et seda ettepanekut wõtta 8. päewakorra-punktiks, käed üles tõsta. (Loetakse hääli). Palun neid, kes on selle poolt, et see ettepanek wõtta wiimaseks päewakorra-punktiks, käed üles tõsta. (Loetakse hääli). Kumbki ettepanek ei ole absoluutset häälteenamust saanud, sellepärast tulewad nad uuesti

hääletamisele ja nimelt poolt ja vastu. (Hääletatakse mõlemad ettepanekud poolt ja vastu). Seega on Riigikogu otsustanud seda päewakorrapunkti wiimaseks päewakorrapunktiks võtta. Sõna on rkl. W. Ernits'al oma ettepaneku kohta.

Rkl. W. Ernits (sd.): Ma teen ettepaneku seda esimeseks päewakorrapunktiks võtta.

Juhataja O. Strandman: Kes on selle ettepaneku poolt, et Riigikogu liikme hra W. Ernits'i ettepanek saaks esimeseks päewakorrapunktiks võetud, palun käed üles tõsta. Kes selle vastu? Vastu on üksikud hääled; sellega on see ettepanek vastu võetud.

Wälisminister A. Piip: Panen ette 18. päewakorrapunkti 8-daks võtta. See punkt on Eesti Iseseisw. Sots. Tööl. P. Rk. rühma arupärimine Wabariigi Walitsusele Berliini Eesti saatkonna majastmiste asjus.

(Hääletamisel wõetakse wälisministri ettepanek ühelhäälel vastu).

Rkl. E. Jonas (is.): Ma panen ette 16. ja 17. punkti 8. punkti järele panna.*)

Juhataja O. Strandman: (Paneb rkl. E. Jonas'e ettepaneku hääletamisele). Konstateerin, et suur enamus selle ettepaneku vastu on. Kas tehakse weel ettepanekuid päewakorra kohta? Ettepanekuid enam ei tehta; seega on päewakord kinnitatud.

2. Teadaanne rkl. Palun sekretääri teapundumise kohta koosolekutelt jaan. ja weebr. kuul. Palun sekretääri teatada nende rkl. nimekirja, kes koosolekutelt jaanuari- ja weebbruarikuul on puudunud.

Sekretäär: Jaanuarikuu jooksul on puudunud teadmata põhjustel: K. Ast 1 koosolekult, A. Bachman 3, M. Bleiman 1, M. Bock 2, K. Einbund 2, W. Ernits 4, K. Freiberg 1, O. Gustawson 1, A. Hansen 1, J. Jans 2, E. Jonas 1, J. Järwe 1, A. Kaar 3, A. Kallas 3, T. Kalbus 1, P. Keerdo 1, H. Koch 1, K. Koemets 1, H. Kruus 3, J. Laidoner 2, J. Lattik 2, P. Leis 1, A. Liiberg 1, Lilienblatt 1, W. Maaker 1, A. Marfeldt 2, J. Meerits 1, O. Münther 1, J. Piiskar 1, T. Pool 2, P. Puusepp 4, O. Perlin 1, J. Semm 3, F. Suit 4,

*) 16. punkt: E. I. S. T. P. Rk. rühma küsimine Wabariigi Walitsusele endiste põhjalääne armeelaste siinwiibimise kohta. — 17. punkt: E. I. S. T. P. Rk. rühma arupärimine Wabariigi Walitsusele Tartumaa riigimaadeülema Ehrlichi tegewuse kohta.

J. Tõnisson 2, J. Kriisa 1, H. Mitt 1, A. Rõomussaar 1, P. Abramson 1. Kokku on seega puudunud 53 koosolekult.

Weebbruarikuul on puudunud: Rkl. J. Allikso 2 koosolekult, Chr. Arro 1, A. Bachman 1, K. Baars 2, K. Freiberg 1, O. Gustawson 2, A. Hansen 2, J. Jans 2, E. Jonas 2, J. Järwe 3, A. Jürman 1, A. Kallas 2, P. Keerdo 2, K. Koemets 1, H. Kruus 3, J. Lattik 2, W. Maaker 2, A. Marfeldt 2, W. Linnamägi 1, J. Meerits 1, M. Neps 2, L. Olesk 3, A. Ostra 3, J. Parik 1, J. Piiskar 1, P. Puusepp 3, H. Rahamägi 1, J. Reinberg 1, J. Santa 1, J. Seljamaa 1, J. Semm 1, J. Soans 1, A. Sorokin 1, F. Suit 3, J. Tõnisson 3, A. Uueson 1, J. Uluots 3, A. Weiler 3, J. Zimmermann 1, J. Märtson 2. Kokku on seega puudunud 49 koosolekult.

3. Rkl. W. Ernitsi Juhataja O. ettep. seaduseeln. Strandman: Et sõlle walmist. ja nasoowijaid ei ole, pamiügi kohta ternen rkl. W. Ernits'i wishoiu kom. anda, ettepaneku hääletamisele. Kes on selle ettepaneku poolt? Kes vastu? Vastu on 2 häält. Seega on häälteenamusega otsustatud seda seaduseelnõu peale rahaasjanduse komisjonis läbiarutamist terwishoiu komisjoni anda.

4. Seaduseelnõu Järgmine päewakorrapunkt on: Baltiski wabasadamakohta. Baltiski wabasadamakohta — Wabariigi Walitsuse ettepanek. (Hüüded: Rahaasjanduse komisjoni!) On ettepanek tehtud seda seaduseelnõu anda rahaasjanduse komisjoni. Kas tehakse teisi ettepanekuid? Ei tehta. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Vastu ei ole keegi. On otsustatud seda seaduseelnõu anda rahaasj. komisjoni.

5. Seaduseelnõu W. Järgmine päewakorrapunkt on: Seaduseelnõu W. õiguste kohta riigiasut. koosseisude ja riigiteen. suse õiguste kohta palkade asjus. riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade asjus — Wabariigi Walitsuse ettepanek. (Hüüded: üleüldisesse ja sealt rahaasjanduse komisjoni!) On ettepanek tehtud seda seaduseelnõu anda üleüldisesse ja sealt rahaasjanduse komisjoni. Teistsuguseid ettepanekuid ei tehta. Ma panen

selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). On ühelhäälel otsustatud seda seaduseelnõu anda esiteks üleüldisesse komisjoni ja sealt rahaasjanduse komisjoni.

6. Määruseelnõu Järgmine päewakorra-riigiametn. ja punkt on: Määruseelnõu-teen. palk. kohta. riigiametnikkude ja teenijate palkade kohta —

Wabariigi Walitsuse ettepanek. (Hüüded: Rahaasjanduse komisjoni!) On ettepanek tehtud seda eelnõu anda rahaasjanduse komisjoni. Teistsuguseid ettepanekuid ei tehta. Panen hääletamisele. (Hääletatakse). Sellega on otsustatud seda määruseelnõu anda rahaasjanduse komisjoni. (Rkl. Chr. Kaarna: Palun sõna.) Mis kohta? — Olge head.

Rkl. Chr. Kaarna (töer.): Seda silmas pidades, et riigiteenijate ja ametnikkude palgaolud juba õieti kaua aega korraldamist ootawad, pean mina tarwikuks Tööerakonna nimel ette panna, et selle seaduseelnõu läbiwaatamine komisjonis mitte kaua ei kestaks ja soowitan oma poolt selle seaduseelnõu läbiwaatamiseks nimelt 7-päewalist tähtaega määrata.

Juhataja O. Strandman: Sõnasoowijaid ei ole. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi. Seega on see ettepanek wastu wõetud.

7. Seaduseelnõu Järgmine päewakorra-riigilaewad. teeniw. merimeeste palganormide kohta. riigilaewadel teeniwate merimeeste palganormide kohta —

Wabariigi Walitsuse ettepanek. (Hüüded: töökaitse ja siis rahaasjanduse komisjoni anda.) Ettepanek on tehtud seda seaduseelnõu anda esiteks töökaitse ja pärast rahaasjanduse komisjoni. Teistsuguseid ettepanekuid ei tehta. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi. On otsustatud käesolew seaduseelnõu anda esiteks töökaitse ja siis rahaasjanduse komisjoni.

8. Seaduseelnõu Järgmine päewakorra-kants. posliini kohta kreposti-jaoskondades. kreposti-jaoskondades — Wabariigi Walitsuse ettepanek. (Hüüded: üleüldisesse komis-

joni, Rkl. J. Seljamaa; rahaasjanduse komisjoni). On tehtud kaks ettepanekut: 1) seda seaduseelnõu anda üleüldisesse komisjoni ja 2) rahaasjanduse komisjoni. Sõnasoowijaid ei ole. Ma panen siis hääletamisele. Kes on selle poolt, et seda eelnõu anda üleüldisesse komisjoni? Kes on selle poolt, et seda seaduseelnõu anda rahaasjanduse komisjoni? Ma näen, et suur enamus oli selle poolt, et seda eelnõu anda üleüldisesse komisjoni. Kas soowitakse hääle lugemist? — Sellega on otsustatud seda seaduseelnõu anda üleüldisesse komisjoni.

9. Seaduseelnõu Järgmine päewakorra- ilma loata wiinapõletam. ja ilma loata wiinapõletami- ning piirituse müügi kohta. rituse müügi kohta —

Wabariigi Walitsuse ettepanek, (Hüüded: üleüldisesse komisjoni!) On ettepanek tehtud seda seaduseelnõu anda üleüldisesse komisjoni. Panen hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi. (Rkl. W. Ernits: Palun sõna!) Kas täiendawaks ettepanekuks? Olge head!

Rkl. W. Ernits (sd.): Peale selle terwishoiu komisjoni.

Juhataja O. Strandman: On ettepanek tehtud seda seaduseelnõu peale seda, kui ta üleüldises komisjonis on läbi arutatud, anda terwishoiu komisjoni. Sõnasoowijaid ei ole. Panen ettepaneku hääletamisele. Kes on selle poolt, et seda seaduseelnõu peale tema üleüldises komisjonis läbiwaatamist terwishoiu komisjoni kätte anda? Kes selle wastu? Wastu on üksikud hääled. (Hüütakse: Hääled ära lugeda!) On ettepanek tehtud hääled ära lugeda. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb hääli.) Seega on see ettepanek tagasi lükatud.

10. Seaduseelnõu Järgmine päewakorra-Balti-riikide wabelise posti-telegr. telef. lep. kinnitamise kohta. Balti-riikide wabelise posti-telegraafi-telefoni lepingu kinnitamise kohta —

Wabariigi Walitsuse ettepanek. (Hüüded: Välisasjade komisjoni!) On ettepanek tehtud seda seaduseelnõu anda välisasjade komisjoni. Panen hääletamisele. Kes on selle poolt? Kes wastu? Wastu ei ole keegi. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

11. E. I. S. T. P. Rk. rühma arup. W. W. Berliini Eesti saatk. maja-ostmise asjus. Palun sekretääri nii lahke olla ja arupärimist ette kanda. Sekretäär (loeb): „Riigikogule, Eesti Wabariigi Walitsuse ja hr.

Wold. Puhk'i wahel 29. juunil 1920 a. tehtud eellepingu järele müüs hra W. Puhk Wabariigi Walitsusele oma Berliinis olewa krundi ja maja ühes inwentaariga 1.200.000 Smk. eest täieliseks omanduseks, kus juures 500.000 Smk. jäi kahe 4½ protsendilise hüpoteegi peale, kuna muu osa, s. o. 700.000 Smk. müüjale pidi makstud saama järgmiselt: a) ostu-müügi eellepingu allakirjutamisel — 250.000 Smk., b) 31. juulil 1920 — 250.000 Smk., c) 1. oktoobril 1920 — 200.000 Smk. ehk mõlemad wiimased summad Inglise naeltes kursiga 150 Smk. = 1 n. sterln. Müüdaw warandus pidi ostjale üle antama hiljemalt 15. juuliks 1920.

Berliini linnawalitsuse maksuraamatut andmete järele oli aga maja ostuhind, mille eest hra W. Puhk maja ise oli ostnud, ainult 450.000 Smk. Turuhind samade andmete järele koguni 252.000 Smk., kuna eraasjatundjad maja ilma mööblita hindawad 350.000 Smk. peale. Teiste usaldawate andmete järele on hra W. Puhk ise selle maja eest maksnud ühes mööbliga 650.000 Smk.

Et tähendatud maja asub kõrwalisel ja kitsal tänaval, kus kaks sõiduriista waewalt üksteisest mööda pääsewad; et maja ise ainult kahekordne ühe-perekonna elumaja, kõigest 27 ruumiga, millest waewalt mõnda üksikut saab tarwitada saatkonna ülesannete kohaselt, milleks maja ostetud; et Berliinis umbes samal ajal on müüdud ja ostetud paremail kohtadel palju korralikumaid maju, wõrdlemisi märksa odawamalt; et eellepingu järele hra W. Puhk'il oli õigus raha nõuda Inglise naeltes kindla kursiga, nimelt 1 n. sterln. = 150 Smk., kuna sel ajal Saksamaal Inglise naelsterlingi kurs alatasa ja kiirelt tõusis, mis omalt poolt jälle ostuhinda suurendas, siis on selge, et maja on ostetud väga halbadel tingimistel ja müüja, õigem waheltkaupleja, hra W. Puhk on wõtnud määratu waheltkasu.

Asi on seda imelikum, et sama hra W. Puhk samal ajal oli Eesti riigi teenistuses peakonsulina ja et temal ülesandeks oli Eesti saatkonnale maja osta. W. Puhk ostis aga maja enesele ja müüs ta suure waheltkasuga walitsusele edasi.

Hiljuti oli paaril korral ühes kohalikus ajalehes („Päewaleht“) teade, et hra W.

Puhk eeltähendatud lepingust, mille järele maja juba 15. juuliks 1920 a. Eesti saatkonnale üle pidi antama, tagasi astub, sest Wabariigi Walitsus ei olla lepingut pidanud.

Kõiki eeltoodud asjaolusid arwesse wõttes paneb E. Iseseiswa Sotsialistliku Tööliste Partei Riigikogu rühm Riigikogule ette pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1. Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et hra W. Puhk, peakonsulina Eesti wabariigi teenistuses olles, Eesti Berliini saatkonnale majaostmise puhul maja esiteks enesele ostis ja siis märksa kallimalt Wabariigi Walitsusele edasi müüs?

2. Kas kawatseb Wabariigi Walitsus hra W. Puhk'i wastutusele wõtta ja miks pole seda senni tehtud?

3. Kas on Berliini saatkonna maja ostuleping praegu maksew ja missugustel tingimistel?

4. Kas kawatseb walitsus lepingust kinni pidada?

Seda arupärimist paume tänase Riigikogu koosoleku päewakorda wõtta ja rutuliseks tunnistada.

Tallinnas, Toompeal, 4. märtsil 1921. E. I. S. T. P. Riigikogu rühma nimel: (allkirjad) A. Hansen, J. Meerits, A. Lüüberg, J. Piiskar.“

Juhataja O. Strandman: Ma pean tähendama, et meil praegu, kus põhiseadus ja endine ajutine walitsemise kord küsimustes arupärimiste kohta lahku lähewad, mitte kindlat korda selle kohta ei ole. Kodukorra komisjonis on just kodukorra-eelnõu wälja töötatud, mille järele antakse kõige pealt sõna arupärimise ettepaneku põhjendamiseks esimesele allakirjutajale. Siis wast otsustatakse, kas arupärimist wastu wõtta wõi mitte. Ma arwan, et Riigikogu wõiks sellega nõus olla, kui meie seda korda juba praegu arupärimise juures tarwitaks. (J. Piiskar kohalt: Ma palun sõna!) Olge head!

Rkl. J. Piiskar (is.): Ma juhin tähelpanu selle normaalse seisukorra peale, et kui tahetakse sõna ainult esimesele allakirjutajale anda, siis oleks pidanud see arupärimise kokkuseadajatel allakirjutamise ajal teada olema.

Juhataja O. Strandman: Teie ei saanud minust õieti aru. Kui arupärimine wastu wõetud on, siis antakse tema kohta kõigile sõna. Kui Riigikogu seda korda ei soowi, siis wõin ma wana korra järele talitada, kus sõna antakse kahele

poolt ja kahele vastu. (Hüüded kohtadelt: Uue korra järele!) — Siis annaksin ma sõna ühele allakirjutajale, kui teised teda wolitawad. Sõna on r. e. A. Hansen'il.

Rkl. A. Hansen (is.): Silmas pidades, et see küsimus kaugeltki tähtsusetu ei ole ühelt poolt, ja teiselt poolt on minul käesolewal juhtumisel andmeid olemas, et seda sündmust tahetakse ära sumbutada ja kinni katta, siis ei tarwitse üleüldse selle arupärimise päewakorda-wõtmise küsimuse üle pikemalt rääkida. Teen ettepaneku seda arupärimist kohe arutusele wõtta.

Juhataja O. Strandman: Nüüd on meil see asi segamini läinud. Ma andsin sõna arupärimise põhjendamiseks, kuna aga hra A. Hansen sõna ettepaneku-tegemiseks tarwitas. Kas arupärimise põhjendamiseks keegi sõna wõtta ei soowi? (A. Hansen kohalt: Palun sõna!) Mis kohta Teie sõna soovite? (A. Hansen kohalt: Arupärimise põhjendamiseks.) Olge head!

Rkl. A. Hansen (is.): Omal ajal, kui ajakirjanduses sõnum ilmus, et wälisministeerium nõuab lisakrediiti Eesti saatkonnale Berliinis maja ostmiseks, tekkisid rahwa hulgas mitmesugused kuulujutud. Jutustati jällegi uuest „Revalisest“ ja teati tõendada „Revalis II“ sündimisest. Asi ei lasknud ka kaua enda peale oodata. Jutud said rohkem reaalse aluse: nimelt ilmusid sellekohased teated ka ajakirjanduses ja ei mitte mõnes sotsialistlikus ajakirjanduses, waid kodanlikes. Esimesena wõttis sel puhul sõna „Päewaleht“. Kui ma ei eksi, siis ilmusid pärast ka teated teistes ajalehtedes. Isikliselt on minul olemas mõndasugust väga huwitawat materjaali selles majaostmise loos ette tuua. Muidugi, seaduslikka abinõusid nende rewideerimiseks mul käepärast ei ole, waid teisest küljest loodan ma, et meie wälisministeerium oma poolt ka mõndasugust materjaali saab ette tooma, selle peale waatamata, et ta senni selle küsimuse juures waikinud on. Nagu kõigil teada, kes ajalehti loewad, osteti see maja wälissaatkonna jaoks mitte kellegi muu käest, kui walitsuse teenistuses seiswalt isikult — väga kõrgel kohal seiswalt isikult — hra Puhk'ilt. See moment juba on tõepoolest niisugune asi, mis juttudele pinna loob niisugusel juhtumisel; teine asi on see, missugustel tingimistel maja on ostetud ja kuidas kõike seda asja on talitatud.

On teada, et maja on müüdnud wälisministeeriumile ja wiimane on selle lepingu kinnitanud. Ajakirjanduses ilmunud teate järele on maja müüdnud 1.200.000 Smk.

Teiselt poolt on ajakirjanduse ja nendesamade andmete kaudu teada, et see maja kaugeltki nii palju maksnud ei ole sellele isikule, kes teda müüs. Siin tuleb kahte isesugust asja silmas pidada. Minul tekib küsimus, mis eest saawad ametnikud riigi käest palka? Kas saawad nad selle eest, et nad kõrgete kohtade peal seisest oma meewalla alla krediite saades, nende krediitidega spekuloida hakkawad ja äri-operatsioonid teha wõiwad? Käesolewal juhtumisel on asjalugu niisugune, et siin on weelgi kaugemale mindud ja paistab välja, et saades krediitide faktiliseks peremeheks, teatawatel aegadel wõiwad nendega operatsioonid teha mitte ainult wäljaspool, waid ka väga hästi sellesama riigiga äri ajada, kelle teenistuses seisatakse. Nendest andmetest, mis tõi omal ajal „Päewaleht“, selgub niisugune asjaolu, et maja on sellesama isiku omandus, kes ta muidugi endale ostis, kuid kes pidi ja kes öieti oli kohustatud wälisministeeriumile maja ostma. Weel rohkemgi — maja maksis, kõiki andmeid kokku wõttes, sellel isikul enesel 450.000 Smk.

Siin on edasi räägitud mööblitest, mis on üles loetud müüja poolt, kuid kogusummat ei saa see siiski suuremaks tõsta kui 650.000 Smk. peale. Ma ei tea ju, hra Puhkil wõib ju weel rohkemgi maju olla, kuid käesolew maja on ostetud sel otstarbel, et teda walitsusele edasi müüa. Kui seda maja ostma mindi, siis oli selle maja jaoks ära märgitud kindel ostja, ja nimelt Eesti Wabariigi Walitsus. Siin paistab see asjaolu silma, et oli tahetud niisugust suurepäralist operatsiooni läbi wiia, kus wõib teenida ilma mingisuguse riskeerimiseta 100% ja weel rohkem. Ei ole ka siis imeks panna, kui rahwas rääkima hakkas teisest „Revalisest“. Peab tõepoolest ütleva, et siin on teine „Revalis“. Wõib olla, et sarnaseid „Revalisi“ mitukümmend on, minul on vähemalt teada weel üks sarnane „Revalise“ lugu, mida ma küll tänasel koosolekul ette kanda ei saa, waid seda järgmisel koosolekul teha tahan. Need „Revalised“ on tärnanud nagu seened seoja wihma järele ja iseloomulik, et igal pool neis ühed ja needsamad isikud peateguriteks — esimeses „Revalises“ oli hra Puhk tegew, teises „Revalises“ samuti, kolmandas — wõib olla, ühel ehk teisel juhtumisel wend — ikkagi on need asjad ühest ja sellest samast keskkohast juhitud.

Sarnase asjaolu juures kerkib küsimus üles, kuidas walitsus siis selle asja peale waatab üleüldse. Kurjad jutud on liikumas mitte üksi Berliini saatkonna maja kohta,

waid ka Helsingi ja Londoni saatkondade majade kohta. Samuti liiguvad ka peadpöörivad jutud meie välissaatkondade asjaajamise kohta, ja kui siin tõesti niisugused asjad ette tulewad, mida kõikide ümberlukkamiste ja õiendamiste peale vaatamata siiski ümber lükata ja õendada ei ole suudetud, siis, mina igatahes pean arwama, et sarnased nähtused harjunud asjad on, nõnda ütelda, igapäewased nähtused; vähemalt ei ole kuulda olnud, et midagi oleks ette wõetud nende kõrvaldamiseks ja ära hoidmiseks. Käesolewal juhtumisel ei tarwitse mul enam pikemalt selle asja üle rääkida, sest ajakirjanduses on selle kohta juba mitu korda sõna wõetud ja wõib olla, et seda weelgi tehakse. Kuid asi on kindel, et walitsus seda awaliku hääle kaudu ümber lükanud ega õiendanud ei ole, ja sellest seisukohast wälja minnes tahaksin ma just lootma, et wälisminister, kes ettepaneku tegi päewakorra muutmiseks seda arupärimist päewakorras ettepoole nihutada, selle kohta juba tänasel koosolekul wastust anda tahab. Fakt on see, et senni walitsus seda asja selgitanud ei ole, kuna asjaolud oletada lubawad, et seda lugu üleüldse ümber lükata ei saa, sest siin on antud üksikasjalised andmed selle maja hinna kohta, üleüldse tema tegeliku wäärtuse kohta ja tema turuhinna kohta. Pealegi on faktid, mis näitawad, et maja suure kasuga Wabariigi Walitsusele edasi on müüdnud.

Nüüd järgneks öieti küsimus, mis kawatseb Wabariigi Walitsus teha, et sarnased asjaolud ei korduks ja wõib olla annab walitsus siin selle kohta seletust ja võimaldab süüdlaste seaduslikule wastutusele wõtmist. Wõib olla et nüüd, kus terve see lugu suure-kella külge on riputatud, ostuleping on tühjaks tunnistatud; igatahes näitawad mitmed andmed, et maja liiga kallist hinda nüüd tahetakse riputada telefonide, ukselinkide ja käeraudade külge, mis maja wäärtust tõstaksid. Siiski ei saa see kõik enam muuta asja tegelikku külge, sest kindel on, et igatahes sennine välissaatkondade majapidamise wiis võimaldanud on üksikutele suurematele „patriotidele“ ja kuulsamatele „diplomaatidele“ kokku ajada suuri summe Eesti wabariigi kulul. See on fakt, ja sellest seisukohast wälja minnes jään ma lootma, et walitsus seletust annab ja toetan sellepärast arupärimise wastuwõtmist. Pärastpoole, kui tarwidus nõuab, wõtan ma selle asja kohta weel sõna.

Juhataja O. Strandman: Heakskiidetud korra järele tuleb Riigiko-

gul otsustada, kas seda arupärimist wastu wõtta, wõi tagasi lükata. Palun neid, kes selle arupärimise wastuwõtmise poolt on, käsi üles tõsta. Ma näen, et siin igatahes üle 25 hääle on, seega seaduslik enamus. Soowitakse häält lugeda? Ei. Sellega on arupärimine wastu wõetud.

Sama korra järele tuleb nüüd otsustada, millal arupärimise peale wastata, selle juures ära kuulates walitsusliikme arwamist, kellesse asi eestkätt puutub.

Wälisminister A. Piip: Ma olen walimis arupärimise peale kohe seletust andma.

Juhataja O. Strandman: Hra wälisminister teatab, et ta arupärimise peale kohe seletust anda wõib. On Riigikogu selle poolt, et meie arupärimise peale seletuse kohe ära kuulame? (Hääletatakse). On otsustatud seletust kohe ära kuulata.

12. W. W. selet. Wälisminister arupär. peale Berliini Eesti saatk. majaostm. asjus. A. Piip: Austatud Riigikogu liikmed! Mina olen tõesti rõõmus, et mul wõimal-

lus on sellele asjale lõppu teha Riigikogus, ja ühinen selles mõttes „Päewalehega“, kes omal ajal teatas, et Riigikogus ehk ometi ükski rühm leidub, kes oma ülesandeks teeb riigi huwisid kaitsta. Mis puutub nüüd ettepanud küsimistesse, siis lubatagu, et ma nende peale ükshaawal wastan. Esimese küsimise peale: Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et hra Puhk peakonsulina Wabariigi Walitsuse teenistuses olles, Eesti Berliini saatkonnale majaostmise puhul maja esiteks endale ostis ja siis märksa kallimalt Wabariigi Walitsusele edasi müüs? — pean ütleva, et osa sellest walitsusel teada on, osa mitte. Esiteks on Wabariigi Walitsusel teada, et hra Puhk esines detsembrikuul 1919 a. wälisministeeriumile kirjaga, milles ta ettepaneku tegi Berliini saatkonnale maja osta, sest saatkonnal oli sel korral tarwitada ainult kolm tuba. Jaanuaris ta kirjutas uuesti „Ruumide poolest oleme selle tõttu juba praegusel silmapilgul peaaegu wõimatus seisukorras, — meil on lätlastelt kõigest kolm tuba tarwitada antud, nendes peame inimesi wastu wõtma, oma töö ära tegema, kantselei-personaali pidama. Oma endises kirjas teile, hra minister, mis hra Weiler'iga detsembris saatsin, kirjutasin ma juba majaostmise otstarbekohasusest ja palun teid nüüd tungiwalt wõimalikult pea minule teada anda lasta teie

otsust. Olen oma pead, koos meie hra saadikuga, siin juba maja otsinud ja ka juba leidnud. Maja päewapildi panen siia juure. Ta on väga heas aristokraatlikes Berliini osas, Tiergarten'i ääres, ühes waiksuses uulitsas, väga soliidset ehitatud ja teeb õige kena tagasihoidliku mulje“.

Wahepeal räägib hra Puhk maja sisse-seadest ja suurusest ja lisab siis juure: „Peale läbirääkimiste ja nõupidamise hra Wildega tulime otsusele seda maja ära osta. Tean, et sellekohane wolitus mul pundub, ja tähendab, teen selle tõttu täiesti oma riisikol („oma“ alla kriipsutatud) kauba siiski maha ja maksan 100.000 marka oma rahast wälja“.

Kogu kirjas toonitab hra Puhk iseäranis seda, et ta seda täiesti oma pead, oma wastutusel teinud. See kiri tuli wälisministeeriumi, ja teise samasisulise kirja saatis hra Puhk peaminister J. Tõnisson'ile. Hra peaminister pani selle kirja peale järgmise resolutsiooni, mis ka hra Puhk'ile teada anti: „Suusõnalise teate täienduseks palun W. Puhk'ile seletada, et praegusel ajal riigil wõimatu on wäliswaluutat majastamise peale kinni panna. Kui saab asja nii korraldada, et wäljamaks kewadepoole tuleb, ajagu asja edasi“.

Nõndawiisi ei ole Wabariigi Walitsusel mitte teada, et hra Puhk oleks walitsuse ülesandel maja ostnud. Aga hra Puhk, meeles pidades seda kitsikust, mis saatkonnal seal ruumide poolest oli, ostis siiski maja ära täitsa oma riisikol ja täitsa eralepingul. Pean tähendama, et hra Puhk'il ja Berliini saatkonnal 1920 a. algusel mitte krediidi-summasid tarwitada ei olnud. Terwe pool aastat, olgu ta nüüd kui hästi wõi pahasti, elas meie Berliini saatkond ilma krediitideta ja sai oma kuludeks raha wõlgu hra Puhk'ilt, nimelt tema isiklisest rahast. See wäide, mis arupärija siin ette tõi, et nagu hra Puhk oleks saanud krediite selleks, et spekuloida wõi maju osta, ei ole mitte õige. Ümberpöördukt, ja seda wõib dokumentidega tõendada. Näituseks loen mina teile ühe telegrammi ette, mis jällegi toonitab, kus saadik Wilde ja seesama kindralkonsul hra Puhk nõuawad raha. Ta ütleb „oleme täiesti rahast lagedad. Senni oleme aruannete järele wälja annud 220.000 mk., kuna saanud oleme ainult 115.000 mk.“ See oli aprillikuul, aga see seisukord läks weel ka edasi, kus wabu krediite ei olnud, ja kus saatkond oma kulude katmiseks laenu pidi tegema. Sellepärast on nüüd selge, et see maja mitte walitsuse ülesandel ostetud ei ole.

Siis teiseks aga maja edasimüümise asi. Ostulepingu järele, mille originaal minu käes on, on hra Puhk maksnud endisele perenaisele Hemptenmacher'ile 550.000 mk. maja ja seal sees olewa seinasisse müüritud mööbli eest 100.000 mk.; kokku on maksetud 650.000 Saksa mk. Keda asi huwitab, wõib neid dokumente originaalis minu käes näha. Nõnda olid selles majas ainult mõned üksikud mööblid, mis selles lisalepingus üles on loetud, nimelt järgmised: sisseehitatud biblioteegi kapid, seinas sees olew raudkapp, baneelnikerdustega ja Jaapani piltidega, 1 kroonlühter ja mõned lühtrid. See oleks terwe see mööbel. Et maja aga elamiseks niiviisi ei kõlbanud, oli waja mööblid sisse muretsema ja teda remonteerima.

Ja kui siin arupärija, r. e. A. Hansen põhjendas, et seal kulude hulgas olla telefoni ja elektri kulud sees, siis, iseenesest mõista, on need tõesti seal sees.

Maja oli ostetud hra Puhk'i poolt juba jaanuarik. 1920. a. Maikuul t. a. tuli hra Puhk kodumaale ja siis tuli unesti see majaküsimus päewakorradele. Hra Puhk pööras wälisministeeriumi poole, et see kindla seisukoha wõtaks saatkonna korteri asjus, sellepärast et saatkond hra Puhk'i majas ilma hinnata korterit pidas. Hra Puhk pani ette seda maja saatkonna jaoks üürida ja nõudis üüri umbes 120.000 aastas, see oleks 10% sisseseatud asjade hinnast. Kuna kapitaali ja hüpoteegi %, mis walitsuse kanda oleks tulnud, aastas umbes 80.000 wälja oleks teinud, siis asus W. W. teisele seisukohale ja pani ette seda maja riigile ära osta. Teatud läbirääkimiste järele leppisid wiimaks Wabariigi Walitsus ja hra Puhk kokku ning see maja osteti tõesti ära 18. juunil 1920. a. Wabariigi Walitsuse otsus oli juba 11. juunil ja 29. juunil tehti see eelleping, mis on awaldatud muu seas „Päewalehes“. Selle eellepingu järele kõneldakse, nagu ostukontraktis kunagi, maja wäärtusest. Maja ostuhind oli 650.000 mk. ja siis järgenewad sellele üksikasjalised summad. Nende summade hulgest on kõigesuurem, nagu arupärijatele ja teistele, kes teatud lehte lugenud, teada on, mööbli summa, umbes 300.000 mk. See mööbel on plüüsh- ja nahkmööbel, kantseleimööbel jne. Siis on peale selle weel suuremaid kulusid, nagu remondi, telefoni, elektri, dekorator ja elumaja sisseseadmise kulud, mis kokku 550.000 mk. wälja teeb. Nii et kogusumma 1.200.000 mk. oli. Maja eelleping tehti juunikuus ja selle järele määrati ära tähtajad, millal peawad ostusum-

ma osad ära makstud olema. Wabariigi Walitsus ei suutnud rahalise puuduse pärast õigel ajal neid termine mitte pidada. Et aga lepingus ei olnud ette nähtud niisugust termini, mille järele maja iseenesest tagasi tuleb anda, siis on maja senni ajani Wabariigi Walitsuse oma.

Nüüd on veel üks huwitaw punkt, mille peale tähelepanu on juhitud. See on maha hinna määramine nael-sterlingides. Kes rahwuswahelist margakursi kõikumist tunneb, see teab, et märtsikuul 1920. a. oli Saksa m. kurs 1 nael-sterling 351 Saksa marka; aprillis läks ta juba umbes 280 marga peale ja maikuul 180 marga peale. Juunikuul oli ta juba 154 marka ja ma mäletan ükskord isegi juba 138 mk. Sel ajal, kui leping tehti, oli ametlik kurs 150 Saksa mrk. 1 nael-sterling. Arusaadaw, et eranimene siin seda maja walitsuse soowil edasi müües, ei wõinud seda mitte Saksa markades teha, silmas pidades selle kõikuwat kursi, ja wõttis teatud waluuta, mis enam-wähem kindel on ja mis umbes aasta pärast sellesamas wäärtuses oleks püsinud. Siin on arusaadaw, mispärast selle maja müüja hra Puhk fikseeris ka kindlaks selle maja hinna nael-sterlingides, et selle kursi kõikumist mitte oma kanda wõtta ja õigem oleks olnud, kui walitsus oleks selle hinna selsamal ajal wälja maksnud ja nimelt 1 miljon 200.000 marka. Walitsus tahab laenu saada ja siis on walitsus ka see, kes teatud profiidi saab sest laenust ja millega ka ühenduses olime riisikot kandma. See on põhjus, mispärast wälissaatkondade eelarwet fikseerides aluseks ei ole wõetud mitte Eesti marka, Prantsuse franki ega Saksa marka, waid teatud waluuta ja nimelt nael-sterlingid, mis enam-wähem oma kursis püsiwad, et mitte asjata pooli sundida riisikot kandma, mida nad teha ei suuda. Nii et siin ei olnud mingisugust ülekohtu ega kurja, waid see on kaubanduses päris harilik asjaajamise wiis.

Mina tahaks nüüd nende poole pöörata, kes pikaaja lepingu tegemisega kahtlewad kõikuwa waluuta kursi pärast. Kas on ette mõeldaw üks äriiline operatsioon ilma, et kursi muutus kindlustatud oleks? (Rkl. J. Piiskar: Kas walitsus ka ennast kursi kõikumise wastu kindlustab?) Walitsus kindlustab ennast kursi muutmise wastu sellega, et ta oma marga kursi stabiliseerib, see on tema hool ja teeb seda nii palju, kui ta suudab. Igatahes, walitsusel on kergem ennast kindlustada wäliswaluuta kõikumise wastu, kui üksikul eraisikul. See asjaolu ei sisalda eneses mingi-

sugust hangeldamist, waid on kõigelihtsam äriiline transaktsioon. Kui eelleping sai tehtud, siis selle peatingimiseks oli, et maja hind ei wõi mitte kõrgem olla, kui hra Puhk temast maksis ja hra Puhk ise toonitas, et tema ei taha maja pealt mingisugust wahekasu saada. Kuid muidugi ei taha tema selle pealt ka midagi kaotada ega oma poolt juure maksta, milleks praegusel korral ka põhjust ei ole. Mina ei hakka siin praegu ei hra Puhkist, ega teistest pikemalt kõnelema, kuid õige paljudel meie hulgast on teada, et kui wabariigil raha tarwis oli, siis on see perekond seda annud ilma küsimata, kas ta seda tagasi saab wõi mitte. Mina tean seda asja natukene okkupatsiooni ajast, kus suured summad anti nende poolt wälisraha Eesti wabariigi tarwitada, ilma et kindlustust selle kättesaamiseks oleks olnud, nõnda et see oli teatawal wiisil ka traditsiooniks, kui nad andsid edasi oma õiguse ilma pikema mõtlemiseta.

Selle arupärimise teise punkti peale wastamine on märksa kergem ja oleks järgmine: Wabariigi Walitsus selles mingisugust süüdi ei näe.

Arupärimise kolmas punkt: Kas on Berliini saatkonna maja o-stuleping praegu maksew ja mis tingimistel? Nagu ma märkisin, on wastus selle peale jaataw, sellepärast et maksu-tähtaja möödalaskmine ei ole lepingut iseenesest veel ära häwitanud. Siis tuli aga lisaks üks asi juure. Kui ajalehtedes hakkas ataque personaalselt just hra Puhk'i wastu, siis hra Puhk saatis Wabariigi Walitsusele kirja, mis niisamuti ajalehest teada, kus tema ära ütleb lepingust, wõi oma poolt ette paneb lepingut maksuwetaks tunnistada: „Päewalehte“ ei saa mitte riigiwastaliseks ajaleheks pidada ja seal on tõestatud, nagu oleks nimetatud majamüügiga riigile kahju tehtud minu poolt“, kirjutas hra Puhk, „ja nagu oleks mina peale majamüüki sealt asju wälja tassitud ja mõnes muus asjas W. Walitsuse wastu majahinna wäljamaksmise suhtes walskust teinud, kuna mul siamaani saamata on kõik summad, peale nende, mis ma allakirjutamise päewäl kätte sain. Kõige selle põhjal on mul täitsa õigus nõuda, et Wabariigi Walitsus selle eellepingu täitmisest tagasi astuks. Saadud summa 250.000 Saksa marka maksan kohe tagasi“.

See kiri oli wälisministrile adresseeritud ja wälisministeerium andis selle küsimuse walitsuse kaudu kohtuministeeriumi otsustada, kas on sellega leping lõppenud.

Juriidiliselt on selge, et eelleping siiski edasi maksab ja et Wabariigi Walitsus täitsa õigeks peab hra Puhki nõudmist seda lepingut annulleerida. Praegusel juhtumisel walitsus seda teinud mitte ei ole. sellepärast, et temal käepärast ei ole andmeid, et see maja riigile kahjulik oleks. Kuid tähele pannes riigi rahalisi huwisid, ei lükka walitsus otsekohe selle ettepaneku arutamist mitte tagasi, waid tahab oma saadikule ülesandeks teha kohapeal järele waadata, kuidas lugu õieti on. Peab selgitama, kas ja mil teel on võimalik seada, et riik oma kõigeparema kasu kätte saaks, olgugi, et see mõne üksiku isiku kasude vastu oleks. Niisugune on seisukord praegu. Lõpuks lubage weel tähendada, et ma arwan, et kõik need küsimused, mis siin ette pandud, on saanud oma õige wastuse ilma ühtki asja salgamata. Ei ole siin, nagu eelkõneleja tähendas, mingisugust kinnimatmist ega selle tungigi ei Wabariigi Walitsuse ega eraldi välisministeeriumi poolt. Iialgi ei mõtle meie mingisugust küsimust kinni matta.

Nüüd wõiksite weel ütelda, mispärast Wabariigi Walitsus ei ole awalikult ajakirjanduses asja selgitanud. Meie arwamise, nagu siin ka hra A. Hansen nimetas, et sellel selgitusel oleks tõesti see selgitaw mõju, mis temalt oodatakse. Arupärimise wajaduse põhjendaja tähendas isegi, et kõigi nende ajalehtedes awaldatud ümberlukkamiste peale waatamata ei ole ometi midagi suudetud ümber lükata. Sellepärast arwan mina, et kõige õigem on wastuseandmine Riigikogus. Riigikogu liigetel on võimalus minu käes olewa, selle asja kohta käiwa, materjaaliga end tutvustada. Ja nii wõiwad nemad ja nendega ühes terve seltskond ära näha, et siin mingisugust salapäralist kuritegewust ei ole ega ka üleüldse mingisugust saladust.

Peale selle puudutatakse siin asjaajamise kriisi meie välissaatkonnas. See on küsimus, mis praegu mitte päewakorras ei seisa ja ma luban enesele selle juures mitte pikemalt peatada. Kuid ma wõin teile tõendada, üksikutele juhtumistele detailisid tuua, et välissaatkonna asjaajamine on niisama legaalne wõi lojaalne olnud, nagu kõik meie asjaajamine ja riiklise elu ehitamine. Sellepärast arwan ma, et tuleb aeg, kus kõik need nii nimetatud „Rewalised“ jne. kaotawad oma spetsifilise mõtte. Ja iga sündmus mis sise- ja välispoliitikas ja terwes meie riiklises elus tähelpanu oma peale on pöörnud, peab leidma õienäiduse ja Riigikogu liikmed wõiwad ka selles suhtes oma tegewust jätkates kindlad

olla, et välissaatkondades ühtegi kuritegewust ei sallita.

Juhataja O. Strandman: Uue kodukorra kawa järele tuleb nüüd järgmiselt talitada: ei ole mõni arupärija wastusega rahul, tuleb Riigikogul otsustada, kunas wastuse kohta läbirääkimisi pidada. Kas mõni arupärijatest ei ole wastusega rahul?

Rkl. A. Hansen (is.). Ma ei ole wastusega rahul.

Juhataja O. Strandman: Arupärijad ei ole wastusega rahul. Kas tehakse ettepanekuid, millal läbirääkimisi pidada? (Hüüded: Koha, praegu!). Ettepanek on tehtud otsekohe läbirääkimisi algada. Teisi ettepanekuid ei tehta. Panen selle hääletamisele. (Hääletatakse). Sellelega on otsustatud kohe läbirääkimisi alata.

13. Läbirääkimised Rkl. A. Hansen
W. W. seletuste puhul Berl. saatk. maja-ostmise asjus. (is.): Kõige selle seletuse peale waatamata, mis välisminister siin ette

tõi, ei ole mina siiski weel kõigis küsimustes mitte rahuldatud. Esiteks peaküsimuses, et maja, mis osteti, ei ole mitte wastaw sellele hinnale, mille eest tema osteti. Siin toodi ette mitmesugused andmed ja arwud majahinna, maja mööblite, remondi jne. kohta. Fakt on see, et maja ostuhind, ka mööbel juure arwatud, ei tule siiski mitte rohkem kui 650.000 Saksa marka. Asi on nüüd niisugune, et need andmed, mis siin üles loeti, mind kahelda lasewad nende tõelikkuse juures, sest paber on ju kannatlik. Ma toon siin ühe wõrdluse, nimelt ühe teise asjaolu, ühe teise majaostmise. Selsamal ajal on Berliinis weel ühe välissaatkonna jaoks, nimelt Shweitsi välissaatkonna jaoks maja ostetud. See maja asub kesklinnas, on oma wäärtuse poolest mitte ainult 100%, waid koguni 300% wäärtuslikum, kui meie saatkonnale ostetud maja. (Wahelhüüe: Kas need on „Päewalehe“ andmed?). Pean tähendama, et mul „Päewalehe“ andmeid ei ole. Asi on siiski nii, et Shweitsi saatkonna jaoks on Berliinis maja ostetud ja selle eest makstud 750.000 Saksa marka. Selle maja krunt on kolm ja pool korda suurem Eesti saatkonna maja omast, maja on oma wälimuse poolest lossi laadi, on mitmekordne ja temal on suur hulk ruume just niisuguseid, mis wastawad büroo- ja kontoriruumidele. (Wahelhüüe: „Päewalehes“ on just niisama!). Wõib olla, ma ei ole seda nii

uurinud. Igatahes on asi nii, et kui nüüd võtta meie saatkonnale ostetud maja waatluse alla, siis selgub, et ta mitte väga otsarbekohane ei ole kontoritöö ja saatkonna jaoks, waid see on elukorter.

Hra välisministri seletus jättis mulje, et Wabariigi Walitsus wõtab selle küsimuse uuesti kalkuleerimise alla; nii siis paistab, et see maja see kõige parem siiski ei ole. Seletused mõne küsimise kohta, mis herra välisminister ette tõi, on igatahes nii kaaluwad, et neid uskuma peab. Tuleb uskuda, et välissaatkonnal krediiti tarwitada ei olnud. Tuleb leppida sellega, välisministri autoriteetlikku seletust arwesse wõttes, et selle maja ostmiseks ei tarwitatud hra Puhk mitte walitsuse poolt assigneeritud krediite.

Teine asi on aga see, et siin ei ole mingisugust lepingut enne olnud, ei ole otsekohest ülesannet hra Puhk'ile antud maja osta, sellest kästi järeldada, et hra Puhk selle maja juhusliselt on ostnud, ja Wabariigi Walitsusele, kui esimesele ostjale edasi müünud. Igatahes see küsimus jätab natukene iseäralise maigu, nimelt, et see nii väga otsekohele ikka ei sündinud, kuna kõik see lugu väliselt ja sisuliselt niisuguse mulje annab, et muud ikka midagi, kui et hra Puhk'il oli silmapiiril maja otsida ja seda edasi müüa Wabariigi Walitsusele. Kui hra Tõnisson oma resolutsioonis hra Puhk'i kirja peale ütleb, et praegusel silmapilgul mitte lõplikult pole seda asja otsustatud, waid kaawatsetud edasi lükata kunni kewadeni, siis tohiks küll ütelda, et kes äri mees on, wõib niisuguseid operatsioone teha 2—3 kuu takka ja tal ei pruugi käesolewal juhtumisel asja mitte kohe realiseerida. See resolutsioon, mis ütleb, et otsustati ostmist kewadeni edasi lükata, ei tähenda palju, sest kui kewadel seda operatsiooni niisama suurepäraliselt saab läbi wiia, siis on täiesti ükskõik, kas seda realiseerida weebbruaris wõi aprillis. Hra Puhk'il oli teadmine, et kui tema maja leiab, siis müüb ta selle Wabariigi Walitsusele edasi; nii saan ma sellest seletusest aru. Igatahes on kindel, et vähemalt, kui mitte ostu asjas, siis leidmise asjas oli temaga läbirääkimine ja hra Puhk oleks tingimata pidanud maja pärast ringi waatama, nagu temaga räägitud; hra Puhk'il aga sel silmapilgul maja tagawarakas ei olnud, ta ostis selle hiljem ja müüs parajal momendil Wabariigi Walitsusele maha; see asi on kindel ja ma järeldan sellest, et sama isik, kes seisab wabariigi teenistuses, ei olnud siin paljalt wahemeheks, waid et ta otsekohe wõttis ja

maksis esiteks maja eest ühte kassasse, ja pärast laskis enda kassasse raha jälle tagasi maksta. Neilt seisukohtadelt wäljamine ei saa mitte rahul olla walitsuse wastusega, et see maja oleks küllalt õiglaselt ostetud, et see maja wastaks nõuetele ja et tema hind oleks ajakohane.

Õeldakse, seal olla palju mööblid; aga kui võtta aluseks takseerimise andmed, ja neid andmeid ei ole mitte ümber liikatud, siis oleks maja ametlik wäärtus 252.000 Saksa marka, kuna turuhind takseerimise järele 450.000 Saksa marka oleks. Siin on tähendatud, et mööblid on juure ostetud nii palju, et lõppude lõpuks kõik see asi 1.200.000 Smk. maksma on läinud; selle juures wõib aga kahelda, sest siis ei oleks maja, waid mööblid ostetud. Meil on aga wastupidised andmed olemas, et mööblid on juure ostetud maksimum 150.000 marga eest; peale selle on aga majast peale ostmist mitmesuguseid asju ära wiidud, näituseks kroonlühtrid ja waipe, mille kohta on mul ka andmed olemas ning wõin ütelda, et mõned saatkonna-liikmed, kes Berliinis asuwad, neid andmeid tõendada wõiwad. Sellepärast panem ma välisministeeriumile südame peale samme astuda, et see asi põhjaliku uurimise alla wõetaks, ning kord teada saaks, kuidas see lugu tööpoolest oli, sest välisminister ja ühes sellega välisministeerium, on tänini informeeritud olnud ainult ühelt poolt ja nimelt hra Puhk'i poolt ning teistsugust materjaali ei ole selles asjas ette toodud, kuna tõelised andmed räägiwad aga hoopis teist keelt. Oleks igatahes soowitaw, kui maja ostukohal, s. o. Berliinis asi saaks järeluurimise alla wõetud ja kõik Berliini saatkonna teenistuses seiswad isikud üle kuulatud. Igatahes leidub nende hulgas mõni isik, kes sellesse asjasse walgest tuua wõib.

Rkl. A. Weiler (töer.): On arusaadaw, et inimesi leidub, kes igasuguste riikliste ja omawalitsusliste ettevõtete peale teatud kahtlusega waatawad. Neil on omajagu selleks ka põhjust. Näituseks on Tallinna linnawalitsusel teiste asutuste hulgas ka ettevõtte, mis Rotermanni leiawabrikuga nime kannab. Selle asutuse summadesse on „Wõitluse“ wõlgasid maksetud, olgugi et nimetatud lehel leiawabrikuga midagi ühist ei ole. (Hüüded pahemalt poolt: Andke arupärimine sisse!). Asi on praegu prokuratuuri käes. See rahaline operatsioon on mu eelkõnelejal väga hästi teada; oli temanimeline isik seal ja ka kaastegelane. On arusaadaw, et mu eelkõneleja igasuguseid riiklisi le-

pinguid sellelt rahade kõrwaletoiemise seisukohalt waatab. Ma lähen hra Hansen'i arupärimise juure üle. Arwan, et mul isiklikult asja kohta lähemaid teateid on, sest et ma minewal aastal majaostmise ajal Berliinis olin. Lubatagu mulle sellepärast paar sõna asja kohta.

Herra välisminister rääkis meie saatkonna selleaegse seisukorra üle järgmist: „Läti saadik oli parajasti diplomaatlise läbikäimise katkemise tõttu Saksamaalt lahkunud ning Berliinist ära sõitnud; heamehe poolest oli ta meie välissaatkonnale tarwitada jätnud oma majast kolm ruumi.“ Need ruumid olid aga niisuguses seisukorras, et mina paiguti selleaegselt Läti saatkonnast tõesti umbes sarnase mulje sain, kui hiljem Peeterburis wiibides; ja et seisukord ka sarnane oli, näitab juhus, et minu palitu saatkonna ooteruumist ära warastati. Kahjuks ei saanud ma seda riigiarwele panna, nagu mõnel pool see wiisiks. (Naer.) Igatahes ei paistnud mulle mitte loomulik, kui ma nägin niisugust pilti, et meie kindralkonsul ühes saadikutega oma wastuwõtmise tubades istusid palitute juures, sest wõimatu oli üli-riideid ettetuppa jätta — umbes seesama pilt, mida praegu Peeterburis igal pool näha wõib. Sarnastes tingimistes ei wõinud meie walitsuse esitus kauem enam wõõra katuse all edasi elada.

Mis puutub ostetud majasse enesesse, siis olen seal käinud mitmel puhul, ja pean ütleva: kas eelkõneleja, kui ta Shweitsi saatkonna majast kõneles, teab, kumb on Berliinis paremal paigal, kas Moltkestrasse wõi Potsdamerplatz? Ma arwan, nad on mõlemad tsentrumis ja igauks, kes Berliinis on käinud, teab et Hildebrandtstrasse Tiergarteni ja Lutzoorferi wahel parem on, kui mõni teine koht Saksa pealinnas. Et see tõesti nii on, seda tunnistawad ka teised riigid: nimelt asub meie saatkonna maja kõrwal Greeka saatkonna maja, kaks — kolm maja edasi Türki oma, ümber nurga — Tshehi-Slowaaki saatkonna maja ning kuigi kaugel pole ka Argentiina saatkonna maja. Nii näeme, et meie saatkonna maja ligidal terwelt nelja iseseiswa riigi saatkonnad asuwad. Kui meie esitus seal eksinud oleks, siis ei arwa ma ometi, et neli teist riiki niisama eksinud wõiks olla. Edasi, mul on ka täiesti arusaadawad välisministri tõendused, et sel ajal meie kindralkonsulil Wabariigi Walitsuse poolt raha operatsioonideks ei olnud. Meie selleaegne saadik, hra Wilde, sai isegi kindralkonsuli Puhk'i taskust palka ja ma olen neid telegramme näinud, mis kodumaale

saadeti, üksteise järele: Jumala pärast saatke raha! Läheb nädal mööda, läheb teine nädal, ei midagi. Olen näinud endi välisministeeriumi ja teiste ministeeriumide esitajaid ilma rahata seal istumas, kui nad teatud ülesandel walitsuse poolt Berliini olid komandeeritud. Igaüks, kes wähegi seisukorda tunneb, hindab maja ühes inwentaariga kaugelt üle 650.000. Kui juba 500 tuhat Saksa marka obligatsiooni peale pannakse ja laenu antakse, siis peab selle maja wäärtus igatahes suurem olema, kui 650.000.

Mis puutub ostutingimistesse, siis mina neid peensusi ei tea mitte, kuid üks asi on minule enam-wähem selge, et ostutingimised wõrdlemisi soodsad olid. Wõib olla, et Shweitsi saatkond on oma maja odawalt ostnud, seda mina ei tea, kuid minu arusaamise järele on selge, et meie välisministeeriumil ostulepingust kinni tuleb pidada. Kui meie lähemalt tubade arwu Berliini saatkonna majas waatame, siis on neid wist, kui ma ei eksi, 25—27. Kui tubade arwu ja sisseseade hinda arwesse wõtta, siis saame umbes sellesama hinna wälja, nagu välisministeeriumi andmed näitawad. Mina isiklikult kõigeparema tahtmise ees ei saa eelkõneleja, hra Hansen'i seletust majaostmise kohta mööduandwaks pidada.

Rkl. J. Lattik (kristl.): Wäga austatud rahwaesitajad! Minu mäletamise järele on see teine juhtumine, kus meil on awaliku arupärimisega pöördud rahwaesituse poole meie välissaatkonna tegewuse pärast. Asutawas Kogus oli kord arupärimine Helsingi konsuli wastu ja see arupärimine lõppes sellega, et konsul õigeks jäi ja arupärijad ja ka walitsus alla pidid jääma. Minu isikliku arwamise järele ei ole siin lihtsa küsimusega tegemist, kas keegi seal maja eest rohkem wõi vähem on maksnud, waid meil on siin tegemist põhimõttelise küsimusega. Kas oleme õigustatud oma välisesituse wastu nii awalikult ja nii suure ägedusega üles astuma, kui meie silmas peame neid inimesi, kes meid wäljas esitawad, kes seal meie eluõiguste eest on wõidelnud. Mina olen Berliini saatkonna majas käinud ja pean tunnistama, et see maja ühes paremas linnajaos on, olgugi et ta wäikeses, kitsas uulitsas asub. Ta on rahulikus ja ilusas kohas ja wäga ilus ja meeldiw maja. Need, kes seal on käinud, nende peale on see maja kõigeparemat muljet awaldanud. Hra Puhk'i nägin mina seal esimest korda ja minul jäi temast, kui intelligent inimesest, wäga hea mälestus järele. Ta on wilunud

ja nähtawasti osaw asjaajaja. Mina kait- sen siin hra Puhki isikus awalikul koos- olekul meie välisesitajat. Meie ei wõi mitte iga ajaleheteate peale otsekohe esi- neda arupärimisega ja ei wõi mitte oma inimeste wastu ka niiwiisi üles astuda, kes väljaspool kodu meie eest on välja astunud. Ma ei tea mitte, kuidas see peaks mõjuma, kui meie ise oksa ära saagime ja neid inimesi tõrwame, kes meie jaoks wälisilmas pinda loowad. Niiwiisi peletame meie edaspidi oma paremad jõud wälis- tööst ära ja need ei tahagi seal enam olla, teiste uste taga korutamas käia. Ma ei ole hra Puhki kohta kellegilt midagi halba kuulnud, waid igauks on temast rääkinud, kui wastutulelikust ametnikust. Kui meil arupärimisega tullakse, siis toodagu kindel materjaal ette ja ärgu esinetagu mitte üksikute kahtlustustega. Mina isiklikult soowiks, et tulewikus isikute au, kes wäl- jamaale lähewad, igasuguste asjata kaht- lustuste eest kaitstud oleks.

Rkl. J. P i i s k a r (is.): Rahwasaadik J. Lattik arwas heaks meie, kui arupäri- mise algatajate poole teatawa noomitu- sega pöörata, wõi kuidas seda nimetada, nimelt, et meie poolt olla tungitud isiku- tele kallale ja tehtud seda liig kerge käega. Pean tarwilikuks seletada, et see küsimus siin ei ole mitte isikute küsimus, sest kaht- len väga, kas suurem osa meie rühma liik- meid tunneb isiklikult kõnealolewat isi- kut. Mina, ja arwan ka, et suurem osa meie rühmast, et tunne teda mitte ja sellepärast ei ole ka mingit põhjust temale, kui isi- kule, kallale kippuda. Jutt wõib siin olla ikka teatawatest kas Wabariigi Walitsuse ehk tema esitajate sammudest, mis need on teinud, kui isikul, kes on teatawatel koh- tadel. Selles mõttes on ka algatatud tänane arupärimine.

Kui öeldakse, et tuldagu kindlate and- metega ja mitte ajalehete teadetega, siis kordan sedasama, mis minu parteiseltsi- mees Hansen juba ütles, nimelt, et meie ei ole tarwitanud mitte ajalehe-andmeid, waid oleme oma andmed saanud kindlatest allikatest ja nagu siin juba tähendatud, wõib tarbekorral leida isikuid, kes walmis on neid andmeid tõendama. (Rkl. A. Anderkopp wahele: Schwalbe asjus andsite ka rea tunnistajaid). Meie ei kõnele praegu mitte Schwalbe asjast, waid sellest asjast, mis päewakorras on. Mis nüüd sellesse puutub, et selle küsimusega awalikult on tuldud, siis juhin ma tähelepanu selle peale, et meil ei ole teist teed. Wõidakse ütelda, et niisugused küsimused lähewad välis- asjade komisjoni, aga meil ei ole seal esi-

tajat, ja kui meil tarwis on asjasse selgust muretseda, siis on meil ainult wõimalus üleüldisel koosolekul esineda. Oleks meie esitaja välisasjade komisjonis olnud, siis, wõib olla, oleks ehk wõimalus olnud sellesse asjasse seal teatawat selgust mu- retseda. Ma ei salga seda mitte. Et meil aga seal esitajat pole, siis ei tule see küsimus kõne alla.

Mis nüüd puutub sellesse, kas meil põh- just on oletada, et meie välissaatkondades kõik asjad mitte korras ei ole ja mis oma poolt sunnib kahtlema selle juures, kas nemad Berliini saatkonnas korras on, siis on meil selleks otsekohe Eesti Wabariigi Walitsuse esitaja kaudu saadud andmeid. Kõige pealt tänased andmed, mille peale muuseas tähendas hra välisminister ja mida iseäranis alla kriipeutas hra A. Wei- ler, kui ta püüdis siin teatawat kaastund- must esile kutsuda meie välissaatkondade wastu nende tingimiste pärast, milles need saatkonnad töötawad. Mis kord see siis on ja mis riikline korraldus, kui saatkonnad pannakse niisugustesse tingimistesse töö- tama, nagu siin kõneldi. Kas on see siis üleüldse weel saatkond, kui ta peab elama teatawa eraisiku krediitidest, kes wõib kre- diiti anda ja ka mitte anda? Ometi on see ju asi, mis parandamist peaks nõudma.

Kuid see ei ole mitte ainukene sarnane nähtus. Minewal aastal, kui ma Asutawa Kogu rahaasjanduse komisjoni liige olin, ei saanud selleaegne välisministri abi, kui ma ei eksi, hra Hellat, mitmekordse komisjoni sellekohase nõudmise peale mingisuguseid andmeid anda ei ühegi Eesti saatkonna kohta Ohtu-Euroopas, ei Pa- riisi, ei Berliini, ei Londoni, Helsingi, ei Stokholmi saatkondade kohta. Olid kõne all näit. krediidid ja eelarwed jne. jne. ja ei ühegi saatkonna kohta ei olnud neid olemas. Hra Hellat tõendas otsekohe, et „meie oleme neid nõudnud aga ei ole neid mitte saanud ja meie ei tea üleüldse, mis- sugustest summadest keegi saatkond elab“. Londoni kohta oli teada näit., et kaubad, mis siit otsekohe Londonisse saadetakse, seal maha müüakse sealse kaubanduslise esitaja poolt, kelle poolt ka raha sisse kas- seeritakse, ja osa sellest rahast ka saat- konnale antakse. Kui meie välisministri abilt järele küsiti, on see nii, siis pidi tema ütleva, et ta kahjuks ei tea sellest midagi, kuna tal mingisuguseid andmeid selle kohta ei olla. Waadake, need on ametli- kult tõendatud seisukohad, mille wastu wist ka praeguse walitsuse esitajad ei hakka waidlema.

Siis edasi, oli iseäranis hra J. Lattik väga kuri selle üle, nagu oleks siin nimelt Helsingi ja Londoni nimetatud. Helsingis osteti läinud aastal maja ja selle maja ostmine oli arutuse all rahaasjanduse komisjonis. Muu seas toodi seal ette, et mõnede andmete põhjal olla see maja puumaja, mille alumised korrad isegi mädanenud. Missugune see maja õieti oli, seda ei teatud. Kurioosum on, et ka seda ei teatud, kellele maja osteti. Hra Hellat ütles: „mul ei ole mingisuguseid teateid“. Läks umbes kuu aega mööda, siis tuli hra Hellat ühel päeval rahaasjanduse komisjoni väga hea näoga ja ütles, „nüüd ma võin teile andmeid anda selle maja asjas. Sain eila, wõi üleela doktor Kallas'elt kirja, milles ta teatab, et maja on ikkagi ostetud Eesti riigile“. Waadake, niisugused wahekorrad on olnud meie saatkondadel walitsusega. Rahaasjanduse komisjonis wõeti äärmise tõsidusega küsimus kõne alla, kas saadakse saatkondadega läbikäimist ja ühendust, wõi ei saada mitte, ja ometigi ei saadud terwel Asutawa Kogu kestwuse ajal mingisuguseid eelarweid ega aruandeid välissaatkondadelt summade kohta, millega nad opereeriwad. Need asjaolud sunniwadki küsima, kuidas nüüd on lugu selle asjaga, mis praegu kõne all, see on Berliinis majaostmisega. Et lühidalt selle küsimuse juure tagasi tulla, siis olgu puudutatud mõni asjaolu.

Siin tähendati, et kõnealolew maja ei ole ostetud mitte walitsuse ülesandel, kuid samal ajal luges wälisminister ette siin mingisuguse resolutsiooni põhjal saadetud kirja, mis lõppes niiviisi, et „ajage aga asja edasi“. See wastus oli Puhk'i kirja peale, kus ta kõneles majaostmisest ja ostmise wõimalusest. Mis on see siis muud kui kaudne, kuigi mitte päris otsekohene, aga siiski küllalt selge mõistaandmine, et kuigi antud silmapilgul mitte raha ei saa anda, siis walitsusel ei ole midagi selle wastu, kui maja ostetakse jne. Ma ei tea, wõib olla, et ametlikku majaostmise käsku ei olnud, aga harilik surelik wõib sellest igatahes wälja lugeda, mida ka meie wälja lugesime, et hra Puhk'il oli teada, et walitsusel ei ole midagi majaostmise wastu ja hra Puhkil oli ka see teada, et ta, wõib olla, maksab teatawaks ajaks enese taskust senni, kui walitsusel raha ei ole, ja tegi sealt loogilise järelduse, et majaostmine on täiesti wõimalik walitsuse ülesandel. Ja seda meie toonitasimegi. Walitsuse esitaja tahtis ainult näidata, et walitsus ei olnud temale otsekohest käsku annud.

Seda ju wõib ütelda, aga see ei lükka ju asja sisuliselt ümber.

Imestama paneb aga hra wälisministri tõendus, et kui majamüüja kursi kõikumise wastu end kindlustades suure wahekasu wõtab, siis see mitte mingi erand ei olla, waid päris harilik nähtus. Mina pean ka üttelema, et need nähtused kipuwad isegi päris harilikkudeks nähtusteks saama ja omandawad niisuguse iseloomu, kus walitsuse agendid arwawad wõimaliku ja õiguse olewat walitsuse ülesandel tehtud operatsioonide pealt teatawaid wahekasusid enesele lubada. On alles lõpulikult selgitamata see kurikuulus „Revalise“ asi, mis selsamal pinnal oli, kus isikud, kes toimetasid walitsuse agentidena, walitsuse ülesandel, lubasid enesele niisamasuguseid protsenta, niisamasugust wahetasu. See küsimus on alles selgitamata. Tuldagu ja näidatagu kuidas ja mis alusel sarnastel kordadel määratakse wahetasu protsenta. Herra wälisminister ütleb, et niisugused asjad on harilikud. Minu arwates ei tohi nad mitte harilikud olla. Peab selge olema, kas isik töötab kui eraisik majadeostjana ja müüjana, wõi mõne teise kauba ostjana ja müüjana, wõi walitsuse ülesandel. Siin on toimetatud walitsuse ülesandel. Peale muu tähendas herra wälisminister, et temal osalt on teada, osalt mitte need asjaolud, milles maja osteti.

Seda silmas pidades arwame meie, et jättes kõrwale täiesti herra Puhki, kui isiku, oleks siiski tarwilik, et walitsus sellesse asjasse rohkem selgust muretseks ja täpisemaid andmeid, ja et seda küsimust sellega mitte lõpetatuks ei loetaks. Sellepärast paneme ette järgmise ülemineku-wormeli: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletust Eesti saatkonnale Berliinis majaostmise kohta, leiab Riigikogu selle seletuse olewat mitterahuloldawa ja nõuab, et Wabariigi Walitsus selle küsimuse põhjalikule selgitusele wõtaks, ja läheb päewakorras edasi.“

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Lugupeetud rahwasaadikud! Herra wälisministri seletusest sain mina niisuguse mulje, et selle arupärimise sisseandjatel isegi need küsimused, millest nad kõnelewad, täpisealt mitte selged ei ole, ja see seletus, mis herra wälisminister andis, rahuldab igatahes mind, ja ma ütlen suuremat osa rahwasaadikutest. Seda silmas pidades, teen mina järgmise lihtsa ülemineku-wormeli ja soowin, et Riigikogu teda wastu wõtaks: „Wälisministri seletust arupärimise kohta ära kuulates, läheb Riigikogu päewakorras edasi.“

14. Ülemineku-wormeli wastuwõtmine. Juhataja O. Strandman: Sisse on tulnud kaks ülemineku-wormeli: üks rkl. J. Piiskar'i poolt:

„Ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletust Eesti saatkonnale Berliinis majaostmise kohta, leiab Riigikogu selle seletuse olewat mitterahuloldawa ja nõuab, et Wabariigi Walitsus selle küsimuse põhjalikule selgitusele wõtaks, ja läheb päewakorras edasi“, teine rkl. J. Seljamaa poolt: „Wälisministri seletust arupärimise kohta ära kuulates, läheb Riigikogu päewakorras edasi“. Kodukorra § 59 põhjal tulewad liht ülemineku-wormelid hääletamisele pärast motiweeritud; sellepärast panen ma rkl. J. Piiskar'i poolt ette pandud ülemineku-wormeli esimesena hääletamisele. (Pahemalt poolt: Palun sõna!) Sõnawõtmine kord on teada, nimelt, palun kirjalikult sisse anda, sellepärast ei saa ma kahjaks mitte sõna anda. Palun neid, kes r. e. J. Piiskar'i poolt ette pandud ülemineku-wormeli poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Häälteenamusega on see tagasi lükatud. Siis panen rkl. J. Seljamaa ülemineku-wormeli hääletamisele. Palun neid, kes selle ülemineku-wormeli poolt on, käed üles tõsta. Kes selle wastu? Üksikute hääle wastuolemisel on see ülemineku-wormel wastu wõetud.

15. Sead. riigikool. õpet. palga ja elukalliduslisa kohta. Rahaasj. kom. ar. rkl. A. Jürman: Riigikogu otsuse põhjal waatas rahaasjanduse komisjon seaduse riigikoolide õpetajate palga ajutise elukalliduslisa kohta läbi. Selle läbiwaatamise juures wõeti õige rohkesti sõna.

Wahetati mõtteid iseäranis selle kohta, mis esialgselt tüme oli ja nimelt, kui suures normis saawad riigikoolide õpetajate palgad tõusma. Kas ettenähtud palgatõus ka warustuse waheraha sisaldab? Kas teised kooliõpetajad, kes omawalitsuse koolides töötawad, ka seda saawad? Wõi jääwad need waherahad palgatõstmisega ära. Need küsimused olid komisjonis iseäranis arutuse all, mille kohta selgusele taheti jõuda. Nende arutuste järele selgus, et tarwidus on kooliõpetajate palku tõsta sel määral, kui haridusministeerium ette pani. Kuid haridusministeeriumi ettepaneku juure tehti parandus ja wõeti see seadus teisel kujul wastu. Sisuliselt ei muutnud see mitte otstarbet palga kõrgenduse kohta, kuid andis temale kindlama ja arusaadawama kuju. See ettepanek on ühtlasi ka haridus-

komisjoni ettepanek ja sellepärast teeb nüüd rahaasjanduse komisjon ettepaneku, et see seadus wõetaks wastu järgmisel kujul: „Seadus riigikoolide õpetajate palga ajutise elukalliduslisa kohta“.

Juhataja O. Strandman: Kõige pealt tuleb otsustamisele seaduse pealkiri. Sõnasoowijaid ei ole. Panen ta hääletamisele. (Hääletamisel wõetakse pealkiri kom. aruandja poolt etteloetud kujul wastu).

Kom. aruandja A. Jürman: Kõikidele riigikoolide õpetajaile maksetakse 1-sest jaanuarist 1921 a. alates ajutist elukalliduslisa 230% suuruses 1919 a. auguti õpetajate palgamääruse §§ 6 ja 8 ettenähtud põhipalgast, elukalliduslisast, korterirahast ja juhataja-tasust, ja Wabariigi Walitsuse poolt 12. aprillil 1920 a. wastu wõetud määruse § 1-ses ettenähtud 40%-lisest palgalisast.

Rkl. E. Martinson (sd.): Hariduskomisjon, kelle esitajana mina siin kõnelen, wõttis käesolewa redaktsiooni wastu sellepärast, et haridusministeeriumi poolt sisseantud redaktsioon ei olnud küllalt täpipealne ja wõis mitmesugustele mittesoowitawatele järeldustele maad anda. Haridusministeeriumi poolt ette pandud redaktsioon oli järgmine: „Kõikidele riigikoolide õpetajaile maksetakse 1. jaanuarist 1921 a. arwates ajutist elukalliduslisa 100% rohkem, kui üleüldine õpetajaile makstud norm.“

„Üleüldine õpetajaile makstud norm“ peaks õiguse pärast sisuliselt seda tähendada: kui palju üldse õpetajaile palka maksetakse. Riigikoolide õpetajaile tuleks siis 100% rohkem ja sellega saaksid nad kahekordse palga. Nii et see redaktsioon täiesti lubamata on. Haridusministeeriumi poolt seletati, et on tahetud õpetajaile 130% lisapalga asemel 230% anda. Seda arwesse wõttes seadis hariduskomisjon sellesama sisulise wastawa redaktsiooni kokku, mis nüüd rahaasjanduse komisjoni aruandja poolt on ette kantud. Ettetoodud põhjustel soowitan hariduskomisjoni nimel selle redaktsiooni wastuwõtmist. Ma ei hakka ette tooma neid motiive, mis põhjustel hariduskomisjon üleüldse leidis tarwiliku olewat kooliõpetajaile tõsta 100% wõrra elukalliduslisa, kuna see I lugemisel ühemeelselt wastu wõeti.

Juhataja O. Strandman: Lõp sõna on komisjoni aruandjal. Komisjoni aruandja sõna ei tarwita. Panen selle seaduse teksti ettekantud kujul hää-

letamisele. Kes on selle wastuwõtmise poolt? Kes vastu? Ei olda. Seega on see seadus vastu wõetud.

16. Amnestia- Üleüld. kom. aru-
seadus II l. andja J. Parik: Seaduse nimetus: Amnestia-seadus.

Juhataja O. Strandman: Kes on selle seaduse nimetuse poolt? Kes vastu? Ei olda. Sellega on see nimetus vastu wõetud.

Kom. aruandja J. Parik: Riigikogu määrab: I. Wabastada wastutusest ja karistusest ühes selle tagajärgedega neid, kes süüdi mõistetud sõjaringkonna-, välja- wõi polgukohtute poolt, wõi keda süüdistatakse kuritegudes, mis on toime pandud kunni käesolewa seaduse wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“ ja mis on ette nähtud sõja nuhtlusseaduse (C. B. П. 1869 г. XXII кн. изд. 4) §§ 96, 97, 98 I j., 99, 100 — kunni süüdistus 98 II j. ühenduses ei ole, 101 I ja II j., 102 ja 103 — kui süüdistused 101 III j. ühenduses ei ole, 104—105, 108, 111, 113, 114, 116, 121—122², 124, 125, 126, 127¹, 127², 127³, 128—134, 137, 144, 145, 147, 153, 154, 154¹, 155, 156, 159¹, 161, 162—165¹, 190—193, 196, 246¹ II j. ja 261 ja ajutise walitsuse määrustes 3. detsemb. 1918 a. wäeteenistuse kutse täitmata jätmise kohta („Riigi Teataja“ nr. 5 — 1918 a.), 5. detsembril 1918 a. wäljakohtute asutamise kohta § 5 p. e. („Riigi Teataja“ nr. 6 — 1918 a.) ja 25. märts. 1919 a. § 19 p. 9 („Riigi Teataja“ nr. 19 — 1919 a.).

Tähendus 1: Käesolewa seaduse § 1 ei wabasta süüaluseid kahjutasu-maksmisest.

Tähendus 2: Käesolewa seaduse § 1 käib ka kõigi nende wäejooksikute kohta, kes kunni 1. maini 1920 a. wäeosast wõi teenistuskohalt omawoliliselt lahkunud ja weel wastutusele wõetud ei ole, kui nad kahe kuu jooksul, selle seaduse wäljakuulutamise päewast arwates, oma wäeosasse wõi maakonna rahwawäe ja kaitseliidu ülema juure ilmuwad.

Rkl. J. Allikso (kom.): Herrad Riigikogu liikmed! Kommisjoni poolt ette pandud redaktsioonis annab § 1 ainult sõjawäelastele ja ainult kergemate eksimiste korral amnestia. Mitmesugused sõdurite eksimised ülemuse vastu, nagu: ülemuse au-haawamine sõnades ja tegudes, ülemuse löömine alamwäelase poolt, alluwad amnestiale ainult siis, kui need üles-

astumised ei ole korda saadetud teenistuse wahekordades ehk kui ülemusele ei ole tehtud rängemaid wigastusi. Wiimastel kordadel, (mis on ette nähtud § 98 — II jaos ja § 101 III jaos) ei anta täielikku amnestiat, waid on ette pandud (eelnõu § 3) karistust ainult wähendada.

Herrad Riigikogu liikmed! Kuidas see demokraatia põhimõtetega kokkukõlas on, et sõjawäes maksawad tsaari nuhtlusseaduse paragrahwid, selle kohta ei tohiks kahte arwamist olla. Teie olete alati uhkustanud demokraatlise korraga sõjawäes, aga see on muinasjutt, sest seal, kus kuri kuulsad tsaari paragrahwid sõdurite kohta maksawad, ei wõi juttu olla demokraatlisest korrast.

Nüüd on komisjon oma ettepanekuga lõpulikult paljaks kiskunud selle asjaolu, et sõjawäes kepi-distsipliin maksab, sest komisjon ei taha täielikku amnestiat anda, waid tahab, et tsaari poolt määratud karistus maksma jääks. Seega ei wõi teie ütleva tulla, mbes, kui walitseks n. n. rahwawäes distsipliin ilma mahalaskmiseta, sunnitööta ja karistusrooduta. Teie kardate sõduritele täielikku amnestiat anda, sest teie kardate, et ilma kepita ei saa sõdurid sõnakuulmises hoida.

Meie paneme ette amnestiasseadusse wõtta kõik sõja nuhtlusseaduses ettenähtud teod. Selle ettepaneku wastuwõtmise korral langeks siis § 3, mis amnestiat piirab, hoopis wälja.

Ja edasi. Kommunistline Tööliiterühm jääb selle juure, et amnestia peab olema üleüldine, poliitiline amnestia.

Eelmisel koosolekul lükkas Riigikogu tagasi ettepaneku üleüldise amnestia asjus. Sellega kriipsutas Riigikogu alla, et ta tahab wägiwalla abil walitseda nii kaua kui kodanluse walitsusel päewi weel jätkub.

Sellepärast teeb meie rühm ettepaneku wastu wõtta järgmist amnestiasseadust:

Riigikogu määrab: I. Wabastada wastutusest ja karistusest ühes selle tagajärgedega neid, kes süüdi mõistetud sõjaringkonna-, välja- wõi polgukohtute poolt, wõi keda süüdistatakse kuritegudes, mis on toime pandud kunni käesolewa seaduse wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“ ja mis on ette nähtud sõja nuhtlusseaduse (C. B. П. 1869 г. XXII кн. изд. 4.)

1) Ajutise walitsuse määruses wäljakohtute asutamise kohta 5. dets. 1918 a. § 5 pp. a, b, d, e, f, („Riigi Teataja“ nr. 6 — 11. XII. 1918 a.)

2) Ajutise walitsuse määruses 25. märtsil 1919 a. wäljakohtute kohta § 19

p. 1, 2, 3, 6, 7, 8 ja 9 („Riigi Teataja“ nr. 19 — 29. märtsil 1919 a.).

3) Ajutise walitsuse määruses wäetee-nistuse kutse täitmata jätmise kohta 3. dets. 1918. a. („Riigi Teataja“ nr. 5 — 7. dets. 1918. a.).

4) Ajutise walitsuse määruses wäetee-nistuse kutse elluwimise kohta 3. dets. 1918. a. („Riigi Teataja“ nr. 5, 7. dets. 1918. a.).

5) Sisemise kaitse ülema päewakäsku-des nr. 2 („Riigi Teataja“ nr. 9, 24. dets. 1918. a.) nr. 16 („Riigi Teataja“ nr. 2, 13. jaan. 1919. a.) ja tema sunduslikus määruses nr. 11, 27. märts. 1919. a. („Riigi Teataja“ nr. 23, 11. apr. 1919. a.).

6) Wene karistusseaduses (Уголовное уложение) Wene riigi seaduste kogu XV köide 1909. a. wäljaanne §§ 100—102, §§ 108—119, §§ 121—132 ja §§ 163, 164, 166 p. 2, 168 p. 3.

7) Wene nuhtlusseaduses (Уложение о наказаниях уголовн. и исправительныхъ) Wene riigi seaduste kogu XV köide 1885. a. wäljaanne ühes lisandustega §§ 249—250, §§ 262—273, 275¹, 276—286¹, 287, 288, 325—328, 528, 531, 987, 987¹, 1034³, 1034⁴, 1034⁵, 1044¹, 1358¹, 1358², 1359³, 1359¹⁰, 1459.

8) Rahukohtunikude poolt pealepan-dawate karistuste seaduses (Уставъ о нака-занияхъ налагаемыхъ мировыми судьями) Wene riigi seaduste kogu XV köide 1885. ja 1914 a. wäljaanne §§ 29—31, 39³, 39⁴, 58—59¹, 61, 63 ja 142².

9) Sõjawäe nuhtlusseaduses (Воинский уставъ о наказ. А. В. В. П. 1869 г. XXII изд. з. §§ 96—161, 169—175, 190—196, 243—258², 264, 273¹—273²).

Rkl. P. Abramson (is.): Herrad Riigikogu liikmed! Rahwasaadik J. Allikso kandis Riigikogule ette õieti meie rühma ettepaneku. (Naer). See oli mulle teadmata, et ta seda ettepanekut ette kanda kawatses, pealegi korrigeerimata kujul.

Ma pean meie rühma nimel teatama, et meie rühm nõuab, nagu ennegi, täielikku amnestiat. Meie rühm ei lepi mitte sellega, et antakse amnestiasaaduse näol mingisugune wärdjas, mis ainult wäikesele osale karistatuist wastutulew on. Meie rühm nõuab täielikku poliitilist amnestiat. Seda nõuet olen mina katsunud põhjendada eel-misel Riigikogu koosolekul ja seda nõuan mina ka nüüd. Mitte üksipäini ei nõua mina seda, waid terve Eesti töölisteklass nõuab seda igal pool. Kõikidel nendel koosolekutel, mis on peetud enne Riigikogu walimisi ja hilisematel koosolekutel, mis

on peetud nüüd, kunni süüaajani, nõutakse igal pool: „andke meile täieline poliitiline amnestia“.

Sellelt seisukohalt wälja minnes, teen ma Riigikogule järgmise ettepaneku: Üle-üldise komisjoni poolt ettepanud amnes-tiasaaduse eelnõu § 1. täiendada järgmise ettepanekuga, mis on Riigikogu liigetele kätte saadetud ja mida ette kandis r. e. J. Allikso. Selle ettepaneku 6 punkt oleks parandatud kujul järgmine. Wene karis-tusseaduses (Уголовное Уложение) Wene riigi seaduste kogu XV köide 1909. a. wäljaanne §§ 100—102, §§ 108—119, §§ 121—132 ja §§ 163, 164, 166 p. 2., 168 p. 3., § 532 I j. p. 2, 3, 4 ja II j. §§ 533, 534, 535, 540.

Peale selle punkt 8 oleks parandatud kujul järgmine: Rahukohtunikude poolt pealepandawate karistuste seaduses (Уставъ о наказанияхъ, налагаемыхъ миро-выми судьями) Wene riigi seaduste kogu XV köide 1885 ja 1914 a. wäljaanne §§ 39³, 39⁴, 58—59¹, 61, 63 ja 142².

Meie rühm paneb ette üleüldise kom-issjoni poolt wastuwõetud amnestiasaaduseelnõu § 1. selle meie ettepanekuga täiendada. Ühtlasi juhin ma täheipanu selle peale, et mõned meie ettepanekus ettenähtud paragrahwid wanast nuhtlus-seadusest on juba üle kantud uude nuhtlus-seadusse. Osalt tehti seda minewa aasta maikuul. Siin tuleb silmas pidada seda asjaolu, et kui pandi maksma osa uuest nuhtlusseadusest, siis ei öeldud, et see ja see osa uuest nuhtlusseadusest muudab ära need ja need §§-id wanast nuhtlusseadusest. Us nuhtlusseadus maksab ainult sedawõrd, kuiwõrd teatawad süüteod sar-nast korpust omawad, mis uues seaduses ette nähtud — siis mõistetakse kohut juba uue järele. Kui on süüteol aga niisugused küljed, et ta käib wana nuhtlusseaduse alla, siis wõidakse ka wana seaduse järele kohut mõista. Peale selle on minul kohtu-praktikast teada, et omal ajal meie sõja-kohtud ei teadnud wist, et on maksmas uue nuhtlusseaduse §§ 100—102 ja nad on kohut mõistnud wana nuhtlusseaduse §§ 249—250 järele, see tähendab nende §§ järele, kus on mäss ette nähtud. Ja praegugi on olemas inimesi, kes §§ 249—250 pärast kannatawad. Sellepärast, kui leidub meie ettepanekus wana nuhtlussead. §§, mille sisu on üle kantud uude nuhtlusseadusse, siis ei sega see sugugi. See on sel-geme mõttes otse tarwilik.

Kom. aruandja J. Parik: Neil motiividel, mis käesolewa seaduseelnõu puhul juba minewasel koosolekul ette

kantud, teen komisjoni nimel ettepaneku käesolewa seaduseelnõu § 1. komisjoni redaktsioonis wastu wõtta.

Juhataja O. Strandman: Nüüd on waja kõige pealt otsustada, kas soowib Riigikogu, et need pikad ettepanekud üks Kommunistlise rühma, teine aga Iseseisw. Sots. Tööl. Partei poolt, ette loetak. (J. Allikso: Kommunistlise Töölisterühma nimel teatan, et meie ühineme Iseseisw. Sots. Tööl. Partei ettepanekuga). Siis jääb järele 2 ettepanekut. Kui ettelugemist enam ei soowita, siis ma panen nad paralleelselt hääletamisele. Kõige pealt tuleb hääletamisele parandus, mis on Iseseisw. Sots. Tööl. Partei Rk. rühma poolt § 1 kohta tehtud. Kes on selle poolt, palun käed üles tõsta. Palun neid, kes üleüldise kom. ettepaneku poolt, käed üles tõsta. (Loetakse hääli). Kes wastu? (Loetakse hääli). Kuna kumbki ettepanek ei ole absoluutset enamust saanud, siis tulewad nad uuesti hääletamisele, selles järjekorras, kuidas nad rohkem on hääli saanud, poolt ja wastu. Kõige pealt tuleb hääletamisele komisjoni ettepanek. (Hääletatakse järgimööda mõlemad ettepanekud poolt ja wastu). Sellega on saanud komisjoni ettepanek poolt 43 häält, wastu 23, ja I. S. T. P. Rk. rühma ettepanek poolt 18 häält ja wastu 43 häält. Sellega on komisjoni ettepanek wastu wõetud.

(Koosolekut hakkab juhataja abiesimees K. Wirma).

Kom. aruandja J. Parik: § 2. Wabastada wastutusest ja karistusest kõiki, kes süüdi mõistetud wõi keda süüdistatakse kuriteos, mis on toime pandud kunni käesolewa seaduse wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“ ja mis on ette nähtud nuhtlusseaduse (улож. о наказ.) § 528.

Rkl. J. Allikso (kom.): Kommunistlise Töölisterühma nimel teatan, et meie rühm sellest arutamisest enam osa ei wõta, sest on näha, et Riigikogu enamus mingil tingimisel amnestiat anda ei taha ja töörahwa ahelasse tagumist ja wõllade ehitamist jätkab; sellepärast lahkub Kommunistline Töölisterühm protesti-awalduseks koosolekult ja saab edaspidi selleks samme astuma, et saab amnestia antud, mis töörahwale wastab; jääge siis riuwisid wangimaja ustele taha naelutama ning ajage siis liiwahaudadesse edasi.

Juhataja K. Wirma: Sõnasoowijaid enam ei ole. Panen selle § hääletami-

sele. Kes on tema wastuwõtmise poolt? Kes on wastu? Wastuhääli ei ole. Sellega on § 2 teisel lugemisel wastu wõetud.

(Riigikogu Kommunistline Töölisterühm lahkub koosolekult).

Kom. aruandja J. Parik: § 3. Kõigile, kes on süüdi mõistetud sõjaringkonna-, wälja- wõi polgukohtute poolt, wõi keda süüdistatakse kuritegudes, mis on toime pandud kunni käesolewa seaduse wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“ ja mis on ette nähtud sõja nuhtlusseaduse §§ 98 II j. ühenduses, 101 III j., 102 ja 103 — kui süüdistused 101 III j. ühenduses, 106, 107, 110, 117, 127, 136, 155¹, 157, 158, 159, 245¹ ja 246¹ I j. ja uue nuhtl. s. (Угол. улож.) § 109 ja wägede ülemjuhataja sundlikus määruses nr. 24.—15. weebuarist 1920. a. wähendada karistuseks wahi all wiibimise aega ühe neljandiku peale kohtu poolt määratud karistusest, neile aga, kes surma wõi eluaegsele sunnitööle mõistetud — määratakse karistuseks wiis aastat sunnitööd.

(Sõnasoowijaid ei ole. § 3 wõetakse hääletamisel enamusega wastu).

Kom. aruandja J. Parik: § 4. Kõikidele neile, kes wäljakohtute poolt kunni käesolewa seaduse wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“ süüdi on mõistetud, antakse õigus 6 kuu jooksul nõuda asjade sisulist arutamist ja otsustamist sõjaringkonna-kohtus.

Seda õigust ei ole neil süüdimõistetutel, kes sarnase palwega juba esinenud ja kelle asi arutatud ja otsustatud on amnestiaseaduse põhjal 3. maist 1919 a. („Riigi Teataja“ nr. 30/31 — 1919 a.), niisama ka neil, kelle asjad apellatsiooni korras sõjaringkonna-kohtus arutusel olnud.

Rkl. J. Uluots (põl.-k.): Nagu teie kõik tähele pannud olete, kannab käesolew seadus amnestiaseaduse nime. Meie seaduse sisu peab selle peale wälja minema, et karistust kergendada, ehk täielikku armu anda. Kui meie aga käesolewat § lähemalt waatame, siis selgub, et siin karistuse kergendamisest juttugi pole, waid millegist muust. § 4 teeb tegemist kohtupidamisse puutuwate normidega. Selle õiguse tõttu, mida § 4 kindlustatakse, ei ole sugugi öeldud, et wastaw isik saaks karistusest wabastatud, waid meie wõime ette kujutada koguni, et karistus raskendatud saab.

Kõiki neid asjaolusid arwesse wõttes, mis kuriteo kordasaatmisel oli, wõib sõjaringkonna-kohus suurema karistuse mää-

rata, kui seda väljakohus on teinud. Ma arwan, et see esimene põhjus on, mille pärast see § mitte wastuwõetaw ei ole, vähemalt praegusel kujul. Tema ei puutu amnestiasaadusesse, ei kaota ega vähenda karistust, waid, võib olla, koguni suurendabki.

Teine asjaolu, mis käesolewa § 4 wastu käib, on see, et siin teatawal määrdul üksik kohtu liik teistest eraldatakse. Kõik otsused, mis teiste kohtute poolt on tehtud, jäetakse jõusse, olgugi, et selle seaduse põhjal nende karistuse määrused annulleeritakse. Et väljakohtu otsuste peale võib edasi kaebada, sellega on tingimata ja kahtlemata esile toodud arwamine, et väljakohtud oma olemises harilise kohtu instantsi iseloomu ei kanna, et vähemalt väljakohtu otsused arwessewõetawad ei ole. Võib olla, austatud rahwasaadikud, et väljakohtud tõepoolest sarnase mitte-usalduswäärilise ilme on omandanud, siis oleks otstarbekohasem neid täitsa ära kaotada. Et meie senni seda aga teinud ei ole, siis tuleb sõjawäljakohtu otsuste, kui niisuguste peale waadata ja neid hariliku kohtuotsustega ühewäärilisteks tunnistada. Wähemalt ei tule väljakohtu otsuste kohta mitte eraldusi teha. Kui meie tunnistame sõjawäljakohtu otsused niisuguseks, mis teiste kohtute otsustega mitte ühewäärilised ei ole, siis loome meie seisukoha, kus kohus täiesti puudub. Sõjaliinil ei saa harilik kohus mitte töötada ja kui meie sõjawäljakohtu autoriteedi häwitame, loome seisukorra, kus igasugune usaldus kohtuasutuste wastu kaob. Iseenesest mõista tekiwad niisugusel korral omakohtud isikute wastu, keda arwatakse mingisuguses kuriteos süüdlased olewat. Ma arwan, et seda meie riigi lühikeses ajaloes juba sündinud ongi. Palju on meil räägitud 26 isiku langemisest Isborski wäeliinil. Ma arwan, et siin wäga suurel määrdul omakohtuga tegemist on. Nähtawasti ei olnud sellega sõjawäelased rahul, et teatud isikud välja saadeti, nende üle kohut, isegi mitte sõjawäljakohut ei peetud, ja näeme sel puhul täielikku omakohtu awaldust. Riiklisest seisukohast wõttes, oleks sarnane omakohtute tarwitamine igatahes halb ja soowimata nähtus. Kolmandaks arwan mina, et sõjawäljakohtu otsuseid tegeliselt wäga raskelt on kontroleerida. Wäljakohtute protsessis on iseäralised normid maksmas, neil pole mitte asjalisi andmeid nõnda palju, kui harilikul kohtul asja tõenduseks ehk ümberlükkamiseks. Peale selle peab arwesse wõtma seda asjaolu, et asjalised tõendused, mis sel ajal olid, on

kaduma läinud; teiselt poolt, et isikud, keda tunnistajatena ette toodi, nüüd üle terve riigi laiali on pillatud, sagedasti ka wäerinnal langenud ja teadmata kadunud. Kõige selle tõttu on suuremal hulgal juhtumistel sõjawäljakohtu otsuste rewideerimine wõimata faktiliste andmete puudusel. Sellepärast arwan mina, et otstarbekohane ja õige oleks § 4 käesolewast seadusest välja jätta. Meie wõime ju asja kohta, mida käesolew § 4 käsitab, väljakohtute kohta iseäralise seaduse anda. Praegusel korral räägiwad aga need kolm asjaolu, millest ma siin kõnelesin, selle poolt, et § 4 saaks amnestiasaaduse eelnõust välja jäetud. Minu ettepanek oleks siis, et § 4 seaduseelnõust välja jäetaks.

Juhataja K. Wirma: Sõna on järjekorras komisjoni aruandjal.

Kom. aruandja J. Parik: Komisjoni nimel pean mina hra J. Uluotsa seisukoha wastu waidlema. Nimelt ei olnud komisjonil mõtteski § 4 seaduseelnõusse wõttes ühel ehk teisel teel väljakohtuid diskrediteerima hakata ja mina ei näe ka kohtu otsuste rewideerimises weel kohtu instituudi diskrediteerimist. Põhjus, mis sundisid seda § seaduseelnõusse üles wõtma, olid järgmised: ei saa paljudele väljakohtu poolt süüdimõistetutele mitte amnestiat lubada, kui uuesti läbi ei arutata nende süütegu. Nagu teada, arutawad väljakohtud asju lihtsustatud asjaajamise korras, puuduwad paragrahwid, millede põhjal inimene süüdi mõistetakse. Nemad on õigustatud otsuseid tegema südametunnistuse järele, ei motiweeri oma otsuseid, ja sellepärast on ametiwõimudel, peasjalikult sõjawäe prokuratuuril, ilma selle § 4-data täiesti wõimatu amnestiasaadust läbi wiia isikute kohta, kes väljakohtute poolt süüdi mõistetud, sest otsustes ei ole mitte nimetatud, missuguse § põhjal nad süüdi on mõistetud, olgugi et tegelikus elus tihti peale, wahest ka suuremalt osalt, väljakohtute poolt sõjawäelased süüdi on mõistetud just nende §§ põhjal, mis praegu amnestiasaaduses on nimetud; sellegi pärast ei saa isikute kohta praegust amnestiasaadust midu tarwitada, kui tuleb otsus uuesti läbi waadata sõjaringkonna-kohtu poolt, kes siis motiweeritud otsused awaldab. Selle § teostamine tooks küll õige suuri raskusi, sest väljakohtu otsused on tehtud erakordsetes oludes. Praegu, kus sõda juba üle aasta lõppenud on, tunnustajad ja kõik asjaosalised mõõda maad laiali läinud, sünnitab see lõpmata palju sekeldusi, see on õige. Aga teisest küljest, kui meie tahame amnestia

osaliseks saada lasta kõiki sõjawäelasi ühewääriliselt, siis tuleks § 4 sisse jätta, sellest hoolimata, et ta sõjawäe kohtu instituudile raskusi sünnitaks.

Rkl. J. Uluots (põl.-k.): Ma tahan komisjoni aruandjale siin vastu rääkida, nimelt ühes punktis; tema tahtis nimelt seletada, et § 4 waja on alles jätta. Mina aga jõudsin arwamisele, mida ma juba waremalt awaldasin, et kuigi teiste kohtute otsuste peale ei ole mitte sarnane edasi-kaebamine võimalik, kui wäljakohtute otsuste peale, ning punase kohtute liik teistest täiesti eraldatud on, nagu kord tähendasin, ja nad meil makswate ületüldiste seaduste järele tarwilikud on, ja meie nüüd selle kohtu otsuste kohta iseäralise erandi teeme, siis, mina ütlen, on sellega juba teataw löök antud kohtu autoriteedile ületüldse ja meie teame, mis see tähendab aegadel, nagu praegu, — see toob enesega tingimata korralagedusi kaasa.

Teisest küljest aga arwan mina, et wäljakohtu instituut, nagu see meie seaduses ette on nähtud, ning weel ära häwitatud ei ole, mind aruandja seisukohaga leppida ei luba. Sest kui on kord kohus olemas ja tema otsuste kohta tehakse erandid, kuna teiste kohtute otsuste kohta seda mitte ei tehta, siis loetakse seda kohut alamaks, wiletsamaks, kuna see riiklisest seisukohast otstarbekohane ei ole.

Enne, kui lõpetan, palun austatud rahwasaadikuid arwesse wõtta asjaolusid: kas on meil tarwis wäljakohtuid wõi ei ole seda mitte, ja kui nad tarwilikud on, siis peame nende autoriteeti alal hoidma. Teisest küljest ei pea meie mitte unustama, ja komisjoni aruandja ei ole mitte puudutanud seda küsimust, et meil siin tegemist on määrustega, mis amnestiaseadusesse, kui niisugusesse ei puutu. Tõsi on, et komisjoni aruandja seletas, et teatawatel kordadel ära määrata ei saa, kas see isik amnestia alla käib, wõi mitte, kas ta selle wõi teise § põhjal on karistatud. Mina arwan, et rewideerimise korral see raske oleks ka siis, kui aruandja sellega nõus on, et ka siis wõib sekeldusi tekkida küsimuse juures kuriteo liigi määramise kohta, iseäranis praegusel ajal, kus asjaliste tõenduste puudumise tõttu raske on kindlaks teha, kas see isik ühele wõi teisele § allub oma süüteo poolest. Ma ei lase sellepärast ennast ühest wõi teisest komisjoni aruandja poolt ettetoodud põhjusest heidutada, waid jään ikkagi oma endise ettepaneku juure.

Juhataja K. Wirma: Sõna on wäljaspool järjekorda komisjoni aruandjal.

Kom. aruandja J. Parik: Täheandan r. e. J. Uluots'ale, et meil on olemas analoogiline seadus, wälja antud Asutawa Kogu poolt, mis niisama laskis wäljakohtu otsused rewideerimisele wõtta, ja teiseks ei leia mina selles mingit wäljakohtu diskrediteerimist, sest wäljakohtud on nii kui nii, wastawalt selle seaduse mõistele, muudetud; meie wäljakohus on reorganiseeritud, nimelt selles osas, mis puutub edasi-kaebamise kohta.

Rkl. A. Sorokin (wen.): В виду того, что § 4 законопроекта имеет слишком большое значение для Печерского, Причудского и Принаровского края, которые больше всего подвергались действию военно-полевых судов, я считаю долгом выступить с поддержкой этого § и против уважаемого депутата И. Улуотс. § 4 вставлен в комиссии вполне согласно предположению именно военно-прокурорского надзора и в согласии с общим принципом законопроекта отменить и исправить все то, что вызывалось чрезвычайными обстоятельствами времени и именно постольку, поскольку эти обстоятельства ныне изменились или вовсе отсутствуют. Военно-полевые суды судили за всякие преступления и приговаривали ко всяким наказаниям и весьма часто к многолетней каторге и нередко ошибались в квалификации деяния. Я знаю приговоры, где люди осуждены в каторжные работы за контрабанду, по которой следует амнистия — но применен п. 1 § 19 закона 25 марта говорящий о шпионстве и под амнистией не подходящий. Военно-прокурорский надзор знает об этих дефектах и сам находит единственно-возможный способ выхода из этого вызванного чрезвычайными обстоятельствами времени положения во включении настоящего параграфа закона. Необходимо дать тем, кто фактически под амнистию должны подойти, возможность формально осуществить свое право.

Rkl. J. Uluots (põl.-k.): See wõib wäga õige olla, mida r. s. A. Sorokin praegu ette tõi, kuid ma tähendan, et seda halbtust tahetakse heaks teha teise halbtusega. (Soowitab ettepanekut tagasi lükata).

Juhataja K. Wirma: Ma palun neid, kes on § 4 wastuwõtmise poolt, käed üles tõsta. Kes vastu? — Ei olda. See ga

on § 4 häälteenamusega wastu võetud.

Kom. aruandja J. Parik: § 5. Kui isik süüdi on mõistetud kuritegude koostuse või karistuse kokkuarvamise määruste järele kuritegude eest, mille hulgast ühed käesoleva seaduse alla käivad, aga teised selle alla ei käi, siis tuleb käesolevat seadust esimeste kuritegude kohta tarvitada, ning peale selle arwatakse üldine karistusaeg wastawalt kas koostuse või kokkuarvamise määruste järele.

(Sõnasoowijaid ei ole. § 5 võetakse hääletamisel ühelhäälel vastu.)

Kom. aruandja J. Parik: § 6. Nende isikute kohta, kes süüdi on mõistetud kuritegude eest, mis käesolevas seaduses tähendatud ja kellele Asutawa Kogu või Wabariigi Walitsuse poolt kunni käesolewa seaduse wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“ karistust on armuandmise korras vähem kergendatud, kui käesolewa seaduse §§ 1—3 ette on nähtud, tuleb käesolewat seadust tarvitada, kohtuotsuses pealepandud karistust aluseks wõttes.

(Sõnasoowijaid ei ole. § 6 võetakse hääletamisel ühelhäälel vastu.)

Rkl. P. Abramson (is.): Ma teen ettepaneku täiendada amnestiaseaduse eelnõu uute paragrahwidega. Võib olla, on see Riigikogu liigetele igaw kuulda, kui Eesti organiseeritud töölisteklass, samuti ka meie Riigikogu rühm, kui üks osa selle klassi esitajatest, amnestiat nõuab, ometi loen enese kohuseks nõuda, et komisjoni poolt wäljatootatud amnestiaseaduse eelnõu täiendatakse järgmiste paragrahwidega: „Riigikogu määrab: § 7. Wabastada wangistusest ja karistusest kõik, kes administratiivsel teel poliitilistel põhjustel wabariigi walitsuswõimude poolt wangistatud ehk karistatud.

§ 8. Anda õigus takistamatalt tagasi tulla Eesti wabariigi piiridesse kõigile walitsuswõimude poolt wäljasaadetuile, samuti neile, kes poliitilistel põhjustel 24. webruarist 1918 a. Eestist lahkunud.

See seadus ei ole mitte maksew nende kohta, kes Saksa okkupatsiooni wõimused toetasid ja neile tegelikult kaasa aitasid.“ Need paragrahwid palun üksikult hääletamisele wõtta.

Juhataja K. Wirma: Kes on § 7 wastuwõtmise poolt, et wabastada wangistusest ja karistusest kõik, kes administratiivsel teel poliitilistel põhjustel wabariigi walitsuswõimude poolt wangistatud ehk

karistatud, neid palun käed üles tõsta. Kes vastu? — Suure häälteenamusega on see § tagasi lükatud.

Kes on § 8 wastuwõtmise poolt, — et anda õigus takistamata tagasi tulla Eesti wabariigi piiridesse kõigile walitsuswõimude poolt wäljasaadetuile, samuti neile, kes poliitilistel põhjustel 24. webruarist 1918 a. Eestist lahkunud.

See seadus ei ole mitte maksew nende kohta, kes Saksa okkupatsiooni wõimused toetasid ja neile tegelikult kaasa aitasid, — palun käed üles tõsta. Kes vastu? — Suure häälteenamusega on see § tagasi lükatud.

Kom. aruandja J. Parik: § 7. Selle seaduse wiibimata täitmine panna kohtu- ja sõjaministrite peale, selle järele, kellele alluwad süüteo asju ajawad ja karistusitaitwad asutused ja ametnikud.

(Sõnasoowijaid ei ole; § 7 võetakse hääletamisel enamusega vastu.)

Kom. aruandja J. Parik: § 8. Käesolew seadus hakkab maksma wäljakuulutamise „Riigi Teatajas“.

(Sõnasoowijaid ei ole; § 8 võetakse ühelhäälel vastu.)

17. Põllutööliste Töökaitsekom. ar. tööaja ja palga- A. Schulbach: 13. ol. korrald. sead. sept. 1919 a. seaduse I lug. järele asutati igas maakonnas iseäralised lepituskogad, mida nimetatakse segakomisjonideks. Nad seisawad koos ühewõrra esitajatest tööandjate ja põllutööliste poolt. Nende ülesanne on saawutada kokkulepet tööandja ja põllutööliste wahel töötasu tingimiste ja tööpäewa pikkuse asjus.

Selle seaduse käsitamise juures on aga ilmsiks tulnud mõnesugused wäärnähtused, mille kõrwaldamiseks on mõeldud parandused käesolewa seaduseelnõu kujul, mida on algatanud Riigikogu töökaitse komisjon. Kuna segakomisjonid aasta algusel walitakse ja määrused, mida nemad wälja töötawad, peawad maksma pandud saama mitte hiljem kui jüripäewaks, ja kuna ühtlasi soowitaw oleks, et juba käesolewal aastal hakkaks maksma parandatud seadus, sellepärast kannab eelnõu väga rutulist laadi. Et teda kiires korras oleks võimalik maksma panna, teen ettepaneku täna tema esimesele lugemisele asuda.

Juhataja K. Wirma: On ettepanek tehtud selle seaduse esimesele lugemisele üle minna. Selle ettepaneku kohta

on kodukorra järele sõna kahel poolt ja kahel wastu. Sõnasooijaid ei ole; panen hääletamisele. (Ettepanek wõetakse wastu, ilma et keegi wastu hääletaks.)

Kom. ar. A. Schulbach: Kuna seaduseelnõu iseenesest sisaldab ainult parandusi juba olemasolewa seaduse juure, ei arwa mina tarwilikuks seaduse enese tarwilikkuse juures peatada, waid ma pean oma kohuseks ainult alla kriipsutada ja põhjendada neid muudatusi, mis käesolewas eelnõus ette tulewad. — 13. sept. 1919 a. seadus kannab pealkirja: Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus. Seaduses eneses ei olnud aga kuigi palju norme põllutööliste palgaolude, kui ka tööaja pikkuse kohta; selle normeerimine jäeti segakomisjonide hooleks. Olnud normidest wõiks ainult ühte nimetada, nimelt seda, et põllutööliste ööpuhkus ka kõigepikemal tööajal vähemalt 9 tundi peab kestma. Töökaitse komisjon on kõige pealt tarwiliku leidnud olewat seadusse enesesse mõnesuguseid positiivseid norme üles wõtta. Need pole suuremalt jaolt küll mitte uudised, waid nemad on juba minewal aastal maksnud segakomisjoni määrustena. Seaduse § 2 järele määrab segakomisjon kindlaks tööliste palgaalamäärad. Arusaadaw on, et kui saab mingisugune palgaalamäär maksuma pandud, mis sunduslik on iga töö juures, selle peale vaatamata, kui suur töölise töowõime on, siis isik, kelle töowõime wäiksem, kusagilt tööd ei leia. Et seda puudust kõrwaldada, leidis komisjon tarwiliku olewat seadusse üles wõtta uue mõiste, nimelt, et segakomisjonis ära määratakse ka töowiljakuse normid, seades ühendusse tööpalka töowiljakusega. Maakonna segakomisjon peab ise palgaalamäära seadma tasakaalu teatud töowiljakusega. Edasi on komisjon tarwiliku leidnud olewat alaealiste tööjõu tarwitamist normeerida. Leiti, et lapsed alla 9 aastat hoopis põllutööst osa wõtta ei tohi. Alaealisi kunni 16 aastani wõib tarwitada ainult kergemate tööde peale. Siis on komisjon tähelepanu pööranud selle peale, et põllutööliste korteriolud wäga wiltsad on. Mõned asjatundjad arwawad isegi, et wiltsad korteriolud põhjuseks on meie rahwaarwu pikaldasele juurekaswule. Korteriolusid reguleerides tuleb ära määrata, missugustele minimaalsetele tingimistele peawad põllutööliste korterid wastama. Edasi on tarwilik leitud olewat kirjalikku lepingut nõuda tööandja ja töölise wahel. Ka palga wäljaarwamise wiisi tuli muuta. Senniajani määrati palk osalt rahas, osalt

moonas. Edaspidi peaks komisjoni kawatsuse järele palk saama määratud kõik natuuras ja sellest üks osa wälja maksetama rahas. Teatud aastaegade järele peab natuura raha peale ümber arwatud saama. Kui peaks üleüldine rahawäärtuse langemine edasi kestma ja toiduained kallinema, siis wõimaldab niisugune palkade määramise wiis ka loomulikku palkade tõusu. Peaks aga elukalliduse langemine päewakorrade tulema, siis sarnane palkade määramise wiis alandab loomulikult teel palkade tasapinda. Komisjon leidis tarwiliku olewat wälja anda ka määruse selle üle, kuidas toimetada põllutööliste haiguste ja õnnetu juhtumiste puhul. On ette nähtud, et haiguse puhul tööandja on kohustatud arstimise kulud enese kanda wõtma ja palka edasi maksuma. Tähtsam muudatus aga, mis komisjon selles seaduses leidis tarwiliku olewat ette wõtta on, et seadus peab ära määrama tööpäewa pikkuse. Seda ei pea komisjoni enamuse arwates mitte jätma segakomisjoni hooleks, kus arwamised wäga lahku lähewad. Seal nõuab tööandja loomulikult pikemat ja tööline lühemat tööpäewa. Kui pikk just tööpäew peab olema, selle küsimuse üle ei jõutud komisjonis kindlale otsusele, sest üks osa tema liigetest jäi seisukoha juure, et tööpäewa pikkuse peab ka edaspidi segakomisjon määrama. Kumbki komisjonis-olnud ettepanek ei suutnud häälteenamust saada ja sellepärast on komisjon esinenud kahe wariandiga tööpäewa pikkuse kohta, millest üks wariant on läbisegi 9-tunnise ja teine 8-tunnise tööpäewa peale arwatud. Need on need positiivsed normid seaduses.

Peale selle pööras komisjon tähelepanu ka mõnede wäärnähtuste peale, mis minewal aastal komisjoni tegewuses olid ja ilmsiks on tulnud weel suuremal mõõdul tänawu aastal. Nendest wäärnähtustest on nimetada esimeses jões mitmesugune tööpäewa pikkus, mis mitnesugustes maakondades maksuma on pandud. Näituseks oli Saaremaal keskmine tööpäewa pikkus 8 tundi, Wirumaal üle 9 tunni ja naabruses olewal Järwamaal 8¼ tundi, nii et kõrwtiseiswates mõisades, milledest üks Wirumaal ja teine Järwamaal, tööpäew kahesugune oli. See tekitas loomulikult, nii hästi tööliste kui ka tööandjate seas rahulolematust. Teine wäärnähtus oli, et kokkulepet komisjonis raske oli saada. Lõpuks oli makswate seaduste järele tööhoolekandeministeeriumil administratiivwõim oma äranägemise järele sunduslikka määruksi maksuma panna, kui segakomis-

jonides kokkulepet ei saadud, ettepanekute piirides, mis segakomisjonis arutusel olid olnud.

Kõiki neid wäärnähtusi tahtis komisjon kõrwaldada ja leidis järgmise wäljapääsetee: kõige pealt segakomisjionide tööde ühtlustamine. Senni töötasid 10 segakomisjioni, igas maakonnas üks; nende wahel mingisugust ühtlust ei olnud. Nüüd arwas töökaitse komisjon tarwilikuks ülemaalse segakomisjioni luua, kus igast maakonnast üks esitaja tööliste ja teine tööandjate poolt oleks. Maakonna segakomisjionid töötaksid ainult materjaale selle ülemaalse segakomisjioni jaoks wälja. Ülemaaline segakomisjion waataks need materjaalid läbi ja paneks neid maksma sundusliste määruste näol. Et nüüd kergem oleks kokkulepet saada, — pean ütleva, et tänawuaastane praktika näitab, et tööandja ja tööline üksteisest oma nõudmistes wäga kaugele lahku lähewad, nii et ei ole kuigi suurt lootust nende ettepanekuid kokku klappida, — et neid aga üheteisele ligindada ja et kumbki pool püüaks wõimalikult mõõdukalt oma ettepanekutes esineda, leidis komisjion tarwilikuks üleüldisesse komisjioni sisse wiia erapooletuid elemente. Nimelt wõtaks sellest ülemaalisest komisjionist osa hääleõigusega kaks esitajat ministriumide poolt, üks põllutööministeeriumi ja teine töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt. Kui selle erapooletu elemendi peale waatamata kokkulepet segakomisjionis ei leita, siis ei peaks ühele ministriumile nii suuri administratiiw õigusi andma, nagu makswas seaduses. Ministriumil ei peaks õigust olema kaugeleulatawaid määrusi maksma panna, mis üle terve maa oma jõu awaldawad ja mille algatus seadusandluse wõimupiiridesse käib. Sellepärast jättis komisjion ministriumile ainult määruste wäljakuulutamise õiguse, wõttes ära temalt ettepanud määruste kinnitamise ehk muutmise õiguse. Ainult sarnasel puhul, kui kokkulepe olema saab, kuulutab ministrium kokkuleppe sunduslise määrusena wälja.

Need on muudatused, mida see seaduseelnõu läbi tahab wiia. Ma pean ütleva, et selle seaduseelnõuga on samm paremuse poole astunud ja sellepärast panen ette seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta. (Wahelhüüe pahemal poolt: See on samm pahemuse poole.)

Rkl. E. J o n a s (is.): Töökaitse-seaduse nimetus ise ütleb ära, et see seadus peab kaitsema tööliste huwisid, peab korraldama tööandja ja tööliste wahelkorda.

Kui nüüd aga waatame käesolewat seadust ja wõrdleme seda eelmise seadusega, siis ei saa mina seda meie rühma seisukohalt mitte hinnata kui sammu paremuse poole, waid kui sammu paremale poole. Oli wilets see eelmine seadus, ta ei määranud ise midagi kindlaks, waid jättis kõik segakomisjionile otsustada. Ja nüüd on see segakomisjioni põhimõte, mis nii wäga ja wäga õnnetu mõte, ka praegusesse seadusesse alles jäänud. Aga see ei ole weel mitte kõigesuurem pahe. Eelmine seadus ei annud süiski tööandjatele nõnda suurt wabadust, kui praegune. Komisjioni aruandja juhtis tähepanu selle peale, et komisjion tahtis wõimaldada ka wäiksema tööjõuga tööliste töösaamist sellega, et palgatingimised, s. o. palgaalamäärad tegi ärarippuwaks töowiljakusest. Waadake, kui nüüd töowiljakuse norm on seaduses kindlaks määratud, siis on see töölistele tööorjuse pealepanemine. Teie seate teatava normi üles, mida tööline ilmtingimata tegema peab, et oma palgamiinimumi kätte saada. Aga austatud herrad, teie jätate siinjuures koguni lahtiseks küsimuse, millest nüüd lõpulikult ära oleneb see tööliste töowiljakus. Kes wõib tõendada, et ta oleneb ainult tööliste tahtmisest ja jõust, aga mitte ka töötingimistest ja tööriistadest? Kui teie annate ühele ja sellesamale töölistele kahewäärtusega tööriistad, siis näete, et tarwitades üht ja sama energiat töö juures, teeb ta halwemate riistadega wähem tööd, kui parematega. Niiwiisi töowiljakuse normi, nagu wenelane ütleb „goloslowno“ seadusesse üles wõtta, see teeb õieti lõpulikult wabaks tööandja käed tööliste töowiljakuse hindamises. Ei näe wähemalt kuskil ära seda, kuidas ja kes siis hakkab hindama seda töowiljakust.

Seadus määrab küll ära töowiljakuse normi, alla mille ei tohi tööline teha, kui ta teatava palga osaliseks tahab saada, kuid kes on see, kes ütleb, et tööline on teinud nii ja nii palju tööd ära seal, kus inimesed ühiselt töötawad. Kas teie tahate jagada üleüldise töösaaduse tööliste arwu peale? Ma ütlen, see on wõimata ja äärmiselt õigluseta. Töowiljakuse normi kindlaksmääramine on meelega siia sisse wõetud parempoolsete poolt, sest nendele on wastumeelt igasugused töökaitse-seadused. Teie loete nende ajalehtedest, kuidas nüüd tahetakse järk-järgult minna üle wabale kokkuleppele, s. o. wabale kurnamisele, samuti wabale hangeldamisele, marodörimisele jne. Ja seda kõike nimetatakse meie keeles „wabaduseks“. Waadake, sedasama wabadust tahawad tööandjad ene-

sele kätte saada tööwiljakuse normi sissewiimisega, et näljapiitsa abil töölisi enese kasuks töötama sundida. Ma ütlen, see punkt annuleerib terve seaduse suurema osa, sest ta annab töölise täiesti tööandja meelewalla alla.

Teie nõuate, et seadused peawad olema täpipealsed ja nende elluwiiimine peab olema lihtne ja selge, et mitte asjata konflikte esile ei tuleks. Kuid, ma ütlen, see sama tööwiljakuse normi üleswõtmine seadusesse toobki teile lõpmata palju konflikte, sest kui tööandja — peremees — hindab töölise tööd alla normi, siis ei wõi tööline sellega rahul olla ja ta on sunnitud tööandja peale kaebama. Niisugusi kaebtusi saab tulewikus just selle punkti põhjal tulla. Eelmises seaduses olid töölised klassifitseeritud kolme järku ja neile makseti ka palka 3-järguliselt; nüüd on see täitsa ära kaotatud. See ei ole mitte samm paremuse poole, waid töölise seisukohalt samm halwemuse poole. Peab ütlen, et meil Riigikogu walimistest saadik on terve meie riigi tegewus läinud ja läheb ühtlugu paremale poole. Selle seaduseelnõu muutmine iseenesest illustreerib väga hästi seda protsessi. Tähtendan, parempool on hakanud peale töökaitse-seadustega, asustustega, mis walwawad ja teostawad töökaitset. Meil saadeti juba komisjoni seaduseelnõu, mille põhjal likwideeritakse töö- ja hoolekandeministeerium. Ma ütlen, see on üks samm paremale poole. Käesolewa seadusprojekti juures ei imestagi meie enam õieti selle üle, kuna meil praegu, nõnda ütelda, Eesti kapitalismi konstrueerimise ajajärk on. Selle hanijalgse kapitalismi kaswatamiseks tahetakse wiia töölisi sarnastesse tingimistesse, neile kas wõi teorjust peale panna, et aga pung ja kukkur kiiremini kaswaksid. Tahetakse tööandjatele wõimalust jätta tööllistelt nii palju wõtta, kui wähegi wõimalik. Punkthaawal mina seda seaduseelnõu arutama ei hakka, selleks wõtab sõna teine seltsimees, ütlen ainult, et see seaduseelnõu on töölise seisukohalt absoluut wastuwõtmata ja meie rühm ei saa teda sarnasel kujul toetada.

Rkl. L. Johanson (sd.): 13. sept. 1919 a. wastuwõetud põllutöölise töö ja palgaolude korraldamise seadus on leidnud rahulolematust nii tööandjate kui töölise poolt. Töölised on näidanud nende eluliste tarwiduste ja paranduste peale, mis selles seaduses ette tuleks wõtta, kuna tööandjad asusid sellel seisukohal, kus nad on asunud iga töökaitse-seaduse arutamise ja elluwiiamise juures nii meil, kui mujal.

Ei ole kuskil ühtki töökaitse-seadust kergesti ehk wäikese wastuseisemisega ellu wiia suudetud. See on ikka suurt wõitlust nõudnud, ja senni, kui Eesti põllutöölised omale wastawad töökaitse-seadused saawad, läheb weel palju aega ära ja tuleb weel suurt wõitlust pidada. Nii on seda näidanud teiste töökaitse-seaduste ajalugu wanemates maades. Käesolew seadus peab sisaldama neid parandusi, mis töökaitse komisjon pidi ette wõtma selleks, et rahulolematusi wähenadata. Pean konstaterima, et siin on püütud just neid häali kuulda, mis on kajanud tööandjate keskelt.

Sealt poolt tuli kuuldawale, et see seadus ei tohi ära määrata palgaalamäära, waid keskmäära. Sarnase ettepanekuga esineti töökaitse komisjonis. Ta ei saanud enamust. Nüüd leidub see seaduses teisendatud kujul. Selleks ongi wälja mõeldud need punktid, mis meid suure üllatusega tagasi wiiwad selle aja juure, mis wähemalt oleks pidanud jääma meie demokraatlise Eesti wabariigi ukse taha — teorjuse aja juure. Kas on meil selleks põhjust? Minu arvanemise järele ei ole meil selleks mingisugust põhjust. Eesti põllutöölise üle pole suuremaid kaebtusi kuulda olnud. (Wahelhüüe: Nad on ideaalsemad, kui põllupidajad üleüldiselt wõetud.) Need kaebtused, mis kuuldawale on tulnud, ei tarwitse alati põhjendatud olla. Küll aga teame meie, et sel ajal, kui olid maksmas sunduslikud töönormid, on ajalooraamatus kirjutatud, et rahwas muutus laisaks, rahwa iseloom sai ära rikutud.

Mina näen, et elulist wajadust ei ole praegu tööwiljakuse tõstmiseks sunningormide wäljaandmiseks. Tõsi, üks jagu tööandjaid, s. o. need, kes ei suuda tungida aja waimusse, ei suuda elu tarwidusi järel kaaluda, need on alati ses kiwinenud arwamises, et sunnitöö läbi suudetakse rohkem korda saata, kui waba töö läbi. Seda meie nägime kas wõi sel korral, kui oli neegrite-müümise ärakaotamine päewakorral. Siis hirmutati ka, et langeb üks jagu põllumajandust kokku. (J. Piiskar: Kas „Waba Maa“ neegrid?) Ma räägin palju laiemast nähtusest, kui see Eesti ajaloos on. Sel ajal oldi arwamisel, et põllutööstuses tuleb langemine. Kuid seda ei tulnud. Maaseaduse elluwiiamise ajal on need kartused ka asjata olnud, niisama ka wabrikutööstuses töökaitse-seaduste maksmapanemisel.

Teiseks, kas on wõimalik meil tööwiljakust ära määrata? Küsisin töö- ja hoolekande ja põllutöoministeeriumi esitajalt, kas on neil andmeid tööwiljakuse määra-

miseks. Wastati, et ei ole. Töowiljakuse äramääramine on töö, mida ei saa korda saata komisjonis, kus ei tarwitse ometi sellekohaste eelteadmistega isikud olla. Ja otsused tuleksid õige juhulised. Töowiljakuse äramääramisel peawad olema aluseks teaduslikud ja läbikaalutud andmed. Ministeeriumides wastati, et Eestimaa kohta neid andmeid ei ole. On wahest ühes või teises kalendris, aga need ei ole kindlad andmed. Kuidas saadakse siis ära määrata töowiljakuse normi põllutööliste kohta, ja missuguste andmetega. Seda võib teha ainult kokkuleppe põhjal. Kuidas aga suudetakse seda ellu wiia? Eelkõneleja juba tähendas, missugused sekeldused selle juures võimalikud. Kes suudab neid sekeldusi, mis omawoli põhjal tekkinud, arutada, milleks nüüd see sunnitöö § maad annaks. Praegusegi seaduse juures on nii palju kaebtusi komissaridele tulnud ja järewalwe-asutused ei ole suutnud üht väikest osagi järele rewideerida. Kuidas suudaks nad seda edaspidi teha, kui omawoli tarwitamiseks awaramad piirid on?!

Minu äranägemise järele peaksid küll need, kes praegu nii kergel käel katsuwad meie põllutööliste sunnitööd maksuma panna, sel ajal, kui seks mingisugust waja-dust ei ole, sel ajal, kus meie põllutöölistega peaksime rahul olema, peaksid need seda küsimust järele kaaluma ja mõtlema, kas wiimati see wili mitte liiga mõru ei saa. Kui see nii oleks, siis on see Eesti riigile tingimata kahjulik.

Edasi leiame meie teisi suuri üllatusi ettepanud eelnõus, siin on kaks warianti tööpäewa pikkuse kohta. Esimene wariant — mille nähtawasti praegu suuremaid lootusi on vastu wõetud saada —, on see, mille järele põllutööline on kohustatud 4 kuud järgimööda 11½ tundi tööd tegema. (Wahelhüüe paremalt poolt: tööandjad teewad 18 tundi). Mina tean väga hästi, kui palju tööandjad teewad. Niisugused tööandjad, nagu harilikud Maaliidu laadi mehed, ei wõta waewaks tööliste tööpäiwigi üles märkida. (Wahelhüüe: Täitsa õige! Wahelhüüed põllumeeste poolt). Siis, kui tööline tööd teeb, olete teie põõsa all. Kui nüüd tööline peab kõigeraskemal ajal 11½ tundi tööd tegema, siis ei ole see mitte ainukene töö, waid tuleb lisaks weel ületunnitöö, mille rohkus wabaks jäetud, peremehe enese ära määrata. Kui meie selle juure wõtame, kujuneb tööpäew 15 tunniliseks.

Seaduses on ette nähtud 9 tunniline töowaheag, kuid on öeldud, et töö lõpeb töö juures. Kui tööline on kaugel taluko-

hast, wahest 5, 6, 10 wersta, peab tema sellest 9 tunnist koju tulema, oma majatalituse tegema, ennast hommikul tööle ette walmistama, õhtul puhkama asetama jne. Kui meie kõik selle maha wõtame, siis kujuneks põllutöölise töowaheag selle seaduse järele nii lühikeseks, et ta ainult 4 kunni 5 tundi võib puhata; see on riiklisest seisukohast eitaw nähtus. See toob meile uusi inwaliide juure ja wõtab tööli-sel enneaegu töowõimu ära. (Wahelhüüe: Kui kaua peremehed tegid?). Ma ütlen, mis peremeestest sai, kui olid sunnitud mõisale orjama. Selles asjas on meie ajalookirjutajad ühel arwamisel, olgu nad maaliitlased või pahempoolsed. Nad muutusid tuimaks ja laisaks.

Mis puutub ületunnitöösse, siis oli endises seaduses ära tähendatud, missugusel juhtumisel on ületunnitöö lubatud, kuid praegusest seadusest jäi see § wälja; tähendab see jäetakse peremehe ära määrata. Ületunnitöö võib krooniliseks nähtuseks muutuda, mis tööpuudust kaasa toob, ja üksikuid talusulaseid, kes on odawate tingimistega palgatud, wälja kurnata lubab. Ma arwan, et see ei tarwita seletamist. Seda näeb igaüks, kes pilgu sellesse seadusesse heidab. Wäga üllataw on ka selle seaduse § 17: „pühapäewad ja pühad on põllutöölise puhkepäewad ja nende jooksul ei ole põllutööline kohustatud põllutööd tegema“. Edasi öeldakse aga „et töölised niisuguseid töid tegema peawad, ilma milleta majapidamises läbi ei saa, nagu karja-talitamine, mille juures sarnane tegewus seaduses kindlaksmääratud tööpäewa piirides ületunnitöökse ei loeta.“ Sellega annab see seadus põllutöölisele puhkepäewaks pühapäewa, kuid wabastab teda ainult põllutööst, nii et tal ei tarwitse minna mitte heinamaale ehk põllule, kuid kodu peab ta tööd tegema teiste tööliste asemel, ilma et seda tööd ületunnitöökse loetaks. (Paremalt poolt: Kas teie pühapäewal süüa ka tahate?). Kui teie wahele hüüate, tehke seda waimukamalt; igasuguse wahelhüüde peale ma ei reageeri.

Nõnda näeme, et selles seaduses katsutakse deklareerida tööliste õigusi ühelt poolt, kuid tegelikus elus kärbitakse neid selle seaduse najal. See seadus annab tööandja omawolile nii väga palju wõimalusi, näitab isegi kätte, kuidas seda omawoli paremini tarwitada wõiks. Eesti riigis on kodanikud põhiseaduse järele üheõiguslised ja sellest wõiks ka eeldada, et kõigil kodanikkudel on õigus oma tahtmise ja äranägemise järele otsustada, kelle kätte nad usaldada tahawad oma elukorra lahen-

damisesse puutuwaid küsimusi. Kuid § 35 järele ei saa põllutöölised wabalt üleriiklise segakomisjoni walimistest osa wõtta. Nad ei saa sinna ka oma otsekohest esitajat saata, sest üleriiklise segakomisjoni liikmed walitakse maakonna segakomisjoni liikmete hulgast. Põllutöölised ei saa walida üleriiklisse segakomisjoni seda, keda nad usaldawad, keda nad kõigeparemaks oma kasude kaitsjaks peawad. Tööandjate keskelt wõib muidugi komisjoni saata juriste ja agronoomi, neid on mõisnikkude ja suurmaapidajate keskel, kus muidugi õige palju leidub õigusteadlise ja põlluteadlise haridusega isikuid. Kuid oma kasude kaitseks peaksid wõima ka töölised walida mõnda adwokaati ehk agronoomi üleriiklisse komisjoni, et omi huwisid kaitsta tööandjate vastu. Kuid seda wõimalust ei taheta neile anda, waid nende walimisõigust piiratakse siin tublisti.

Need on üksikud puudused, mille peale ma praegu tähelpanu juhin; kuid pean ütleva, kuigi need puudused iseenesest niisugused on, et nad paiguti seaduseelnõu wastuwõtmataks teewad, on käesolewal seaduseelnõul siiski palju positiiwseid külgi. Sellepärast ei taha ma mitte tema tagasilükkamise poolt olla, waid toetan ettepanekut teda vastu wõtta. Wastawad parandused teen teisel lugemisel. Minu arwamine on, et Eesti riigi püsiwusele ja edule on ikkagi kasulik, kui katsutakse praegu ajawaimu poolt tingitud küsimusi ajakohaselt otsustada ja elule wastawalt lahendada, kui antakse sarnased reformid ja seadused, kus tööline ja töøjõud tarwilikult kaitstud oleks tööandja omawoli vastu. (Elaw kiiduawaldus pahemal pool).

Rkl. A. Kerem (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolewat seaduseelnõu lugedes, jääb järele sama mulje, kui eelmise samasisulise seaduse juures ja wägisi kipud mõtlema, et käesolew seadus samuti surnultsündinud laps on, kui eelminegi. Ei ole ju saladus, et eelmine põllutöölise palgaolude seadus kaugeltki mitte tegelikult ellu ei läinud, mitte sellepärast, et sellele seadusele nii kangesti vastu oleks töötatud, waid sellepärast, et seadus wälja töötatud oli ilma elu-kogemusi arwesse wõtmata, ilma et neid sinna sisse mahutada oleks katsutudki. Paljugi, mis eelmises eelnõus leidis, leidub ka käesolewas. Siin räägiti pahemalt poolt, et segakomisjonid ei ole konstrueeritud otstarbekohaselt ja waewalt oma ülesannet täitma saawad. Mina pean ütleva, et sellega täiesti ühel arwamisel olen. Eelmised sega-

komisjonid olid üheastmelised, ei wiinud mitte sihile, waid läinud aasta kogemused näitawad, et kokkulepet ei saadud ja lõpuks ministeerium wälja töötama pidi teatawad normid, ühtlasi neid maksuma pannes. Praegune seaduseelnõu näeb ette weel segakomisjoni teist instantsi: maakondades saadab kumbki pool, tööline ja tööandja, wõitluswäljale pealinna oma kõigeägedama poolehoidja; järjelikult saab see segakomisjon, mis pealinnas kokku tuleb, palju lahkuminewam olema komisjonidest, mis maakondades töötawad, olgugi et walitsuse poolt 2 esitajat selle liikmeteks on.

Et siin mõnesugusele kokkuleppele tulakse, ei taha ma hästi uskuda. Pealegi leian, et nendel segakomisjonidel on sarnased suured, isegi määratu suured ülesanded täita antud, mille juures ka kõigeparemal kokkuleppe-tahtel ikkagi lahkeliid tekiwad. Siin tahetakse ühtlustada üle terve maa palgatingimised ja tööolud. Nii palju kui minul teada, on minewikus meil igas majapidamises isesugused tööolud ja palgatingimised olnud, ühes kohas üht moodi ja teises kohas teist moodi. Ja mina arwan, et mitte ainult peremehed, waid just töölised saawad need olema, kes selle vastu räägiwad, kui mõeldakse kõiki palgaolusid üleriiklise shablooni alla mahutada. Minewal aastal olid need shabloonid teoreetiliselt makswad ja mina tahaksin küsida rahwaesitajate käest, kellele need palgatingimised enam teatawad, kui palju on andmeid selleks, et palgaolud ka tegelikult ühtlustatud said. On elu käinud siin kuiwa ettekirjutuse järele, wõi on ta läinud oma ise rada?

Samuti iseloomulik paistab eelkõnelejate kartus, et kui ära määratakse tasu, siis mingil tingimisel ära määrata ei tohi tööd. Mina näen, et tasu on ära tööst, ja kui tasu kindel on, siis wõidakse alati ütelda, missugune töö sellele tasule wastama peaks. Ei saa mõelda ainult tasu ilma tööta, ja kui siin nüüd wäga kardetakse, et töö wõib olla üleliiga suureks määratud on ja inimesed enneaegu ennast hauda wiivad, kui siin tuuakse ette, et tööd tehakse 10—11 tundi, siis tahaksin ma tähelpanu selle peale juhtida, et kui korra maad anti ja inimesed seal iseseiswalt elama asusid, kas siis mõeldi ka selle üle, et asunikud enneaegu hauda wõiwad minna. Ajakirjandusest olime lugenud mitu korda, et seal ja seal, mitte üksi päewad, waid ka ööd läbi tööd tehti. Kas ei tulnud maaseaduseloojatele meele tööaega uutele peremeestele ka piirata, et nad mitte

maaseaduse ohwriteks määratud ei oleks. Mina tahan eriti seda siin ette tuua, et töö iseenesest tingib tasu, ja kui tasu on tingitud, siis peab töö ka sellele vastama.

Kui meie selle seaduse üksikuid punkte siin lähemalt vaatame, siis leiame, et need kuidagi elunõuetele ei wasta. Näituseks toob p. 7 ette, et palka peab ette maksetama teatava aja eest ja nimelt 3 kuu ette. Mina tean, et palka ka kauema aja peale ette maksetakse, kui 3 kuu peale; see oleneb ära sarnasel korral usaldusest; kuid kui see aga sunduslik on, siis arwan mina, et igale tööandjale sarnane tingimine mitte wastuwõetaw ei ole, sest täna tullakse wõetakse palk 3 kuu peale wälja ja homme juba, wõib olla, minnakse minema. Nii-sugune asi, igatahes, meie oludele ei wasta. Mina ei ütle mitte, et seda olema ei peaks, tuleb elus ette, et palk ka palju pikema aja peale ette maksetakse, aga seda wõib ainult siis teha, kui teatud usaldus on töötegija wastu.

§ 9 räägib põllutöölise kinnitusest haiguse puhul ja kui seda kinnitust ei ole, siis paneb ta tööandjale suured kohustused peale. Kui mina seda § loen, siis paistab mulle, et majapidamistele, kus 30 töolist, 20 töolist ehk ka 10 töolist asuwad, see sundus mitte raske, vähemalt ülesaadaw on, kuid minule tuleb meele selle § lugemise juures kõigewäiksem põllupidaja, kes wast ehk ainult ühte töolist peab. Kui nüüd tööline jüripäewal woodisse läheb ja wast miiklipäewal sealt wälja tuleb, siis peab sellel mehel küll enam wäljaminekuid, kui sissetulekuid olema, ja ma usun, et meie wäikepõllumees sellest mitte üle ei saa.

§ 12-mas on räägitud tööaja äramääramise üle. Siin toodi ette ühelt poolt, et tööaeg wäga pikk olla, isegi kunni 11½ tundi, kuid ma tahaksin seda alla kriipsutada, et ta on ainult ka 5½ tundi olnud. Mul tuleb meele läinudaasta seisukord, kus mul juhus oli kartuliwõtmise ajal riigi majapidamise asjus wälja sõita. Hommikul, ehk natukene enne kella 8 jõudsin mina mõisa, ning nägin, et töölised hakkasid kokku koguma; siis arwasin, et nad põllult tulewad, kuid nende walitseja aga ütles, et nad hakata minema. Meil seekord riigiasutustes maksis 7½ tunniline tööpäew. Kui mina küsisin, millal teie siis õhtule lähete, siis wastati, et 7 tunni pärast. Kantseleiametnikud tegid sel ajal 7½ tundi tööd. Meie peame sellega rehkendama, et tööolud mitmesugused on ja et mina isiklikult ka põllul töötanud olen, wõin kindlasti öelda, et seal 2, 3, 4 tundi

rohkem tööd teha wõib kui kantseleis ja selle juures palju wärskem wälja nähakse.

Kuidas nüüd see uus jaotus, s. o. 5½ tunniline tööpäew mõjuma saab? Mina arwan küll, et see päris suurt igawust saab sünnitama inimesele maal, kes harjunud on hommikul kell 6—7 ajal tööle minema. Igatahes rahwa harjunud kombe järele, iseäranis need, kes põllutööle hingeliselt lähemal seisawad, nendele on kella 9 ajal tööleminenk loomuwastane. Ma pean juure lisama, et nende terwis, kes talwel 8—9 t. tööd teinud, sealjuures kenakene on olnud ja mina julgen sellest wanasõnast kinni pidada, et töö iseenesest mitte ei tapa, kui teda mõistlikult tehakse. Siis on weel üks wäga imelik §, ja nimelt § 15, kus majapidamises tarwituselolewad sõidud, linnaskäimised, küüdikorrad ja koguni walituse poolt nõutawad weod ainult lubatud on. Töölisele nemad nähtawasti ei ole sugugi kohustawad ja tähendab, kui niisugused ette tulewad, siis seda peremees üksi peab tegema. Mina pean ütlemä, et minul usku käesolewa ettepaneku kohta mitte ei ole ja arwan, et meie wõime teda wastu wõtta ja heaks kiita, kuid arwan ka, et see meile hulga protsesse juure toob ja adwokaatide teenistust tõstab, ehk õigemini — küladesasuwate palwekirjade-meistrite teenistust.

Rkl. J. Piiskar (is.): Herra A. Kerem'i seletusest jäi mulje, et Eesti wabariigis on äärmiselt raske peremees olla, ja mind paneb imestama, mispärast peremehed, mitte need, kes linnas elawad, waid maaperemehed, mispärast need maaperemehed oma peremehe-kohtadelt ära ei lähe sinna õnnemaale, mis nad mõtlewad töölistel olewat. Iseenesest on küsimus wäga lihtne: nähtawasti sel põhjusel, et peremehel kõige selle risti ja wilitsuse, häda ja õnnetuse peale waatamata märksa ja mitu korda parem on peremees olla, kui tööline. Ja selles on kõik selle keerdküsimuse seletus. Kui hra A. Kerem edasi ütleb, et see seaduseelnõu on surnultsündinud laps, siis tuleb seda wististi mõista niiwiisi, et tööandjad peremehed kõik abinõud tarwitusele wõtawad, et seda tõesti surnultsündinud lapseks teha. Sel puhul pean mina rõhutama, et käesolewas seaduseelnõus wäga nõrgalt on arendatud järewalwe osa, mispärast see seadus igatahes jääb surnultsündinud lapseks.

Edasi tähendati, et mõtelge, missugune imelik seisukord, kui tahetakse töö- ja palgatingimised üle maa ühtlustada, mis täitsa wõimatu olla. Kui hra A. Kerem oleks etteawaatlikumalt seaduseelnõu luge-

nud, siis oleks ta tähele pannud, et see nii mitte ei ole. Minul ei ole mitte mõtet seda seaduseelnõu kui niisugust kaitsema hakata, ma ei taha tema arwustamisele asuda, waid ma tahan ainult hra A. Kerem'i seisukoha wastu waielda. Hra A. Kerem'i seisukohalt waadates ei saa töötingimisi ja palgatingimisi, nimelt palga alamäära ühtlustada. Minu arwates saab aga seda küll ja peab ka saama. Kõige pealt töötingimised. Ei ole millegagi põhjendatud see nähtus, mille tunnustajad meie oleme praegusel majandusaastal, kus just need maakonnad, kus maapind märksa parem, maapidajad märksa jõukamad on, olid osanud wälja pressida ja maksma panna palju pikema tööaja, kui neis maakondades, kus maakond palju kehmem, nagu isegi laastatud Petserimaal, kus äärmiselt rasketes tingimistes elada on tulnud. Neis kehwades maakondades leidsid maapidajad võimaliku olewat tööliste rohkem wastu tulla, tööpäew oli neis maakondades märksa lühem, lähemale wiidud 8-tunnilisele tööpäewale. Millest see tuleb? Minu arwates sugugi mitte sellest, et neis jõukates maakondades: Wiljandi-, Tartu-, Pärnu- ja Järwamaal, ei oleks läbi saadud lühema tööpäewaga, et seal põllumajapidamine ära oleks häwinenud lühema tööajaga. Põhjused pidid teistsugused olema. Neis maakondades on peremehed rohkem tõsised tööandjad, kellel ei tarwitse ise mitte tööd teha, waid wõiwad pere tööle saata ja siis ise kas wõi magama heita. Neis maakondades waadatakse tööliste kui crja peale. Kehwal Läänemaal ja mõnes muus maakonnas, kus kohad harilikult wäiksemad on, kus peremees ei saa ainult tööandja olla, waid ise ka töötegija on, enese naha peal selle pika 10—15 tunnilise tööpäewa raskust tunda saab, selle tööpäewa tööraskust, mille kohta hra Kerem tähendas, et see nii hirmus terwishoidlik olla, et muidu meie rahwatõug igawuse käes hukka läheb ja terwiseliselt häwineb — neis maakondades on tööandjad tööliste wastu palju inimlikumad. Selles on õieti see wahe. Kui lugu nii ei ole, siis peaksid tulema just meie põllutööministeeriumi ringkond, agronomid ja asjatundjad põllumajanduslisel alal, ja näitama arwudega, missuguse tööaja juures Eestis võimalik ja missuguse juures wõimata on maad pidada. Imelikul kombel ei ole aga sealt poolt ei ainustki arwu leitud ega ühtegi põllumajanduslist argumenti ette toodud, waid põlluteadlane läheb terwishoiu-walda. Arstid wõiksid seda ütelda, kas lühikene

tööpäew mõjub häwitawalt terwise peale wõi mitte.

Mida see näitab? See näitab seda, et ei saa argumenteerida, ei saa majandusliselt põhjendada, et oleks tarwis 11, 12, wõib olla 15 tundi tööd teha. Teiselt poolt aga, kui kehwades maakondades on wõidud juba läinud aastal leppida palju lühema tööpäewaga, siis arwan mina, peaks lühem tööpäew jõukamatele maakondadele ammugi wastuõetaw olema. Näituseks, oli Läänemaal terve aasta läbi keskmiselt ligi 8-tunniline tööpäew, aga nüüd tulewad just jõukamad ja tahawad seda pikemaks teha. On täiesti arusaadaw, et wõidakse tööpäew kindlaks määrata.

Mis puutub nüüd palgatingimistesse, siis on täiesti loomulik, et igale töölisle wõidakse isesugust palka maksta ja seadus ei keela seda mitte. Seal ei ole mitte öeldud, et kõigile peaks ühetaolist palka maksetama, waid tahetakse kindlaks määrata palga alamäärad, mis kõigile kindlustatud oleks. Kui keegi on hea tööline, maksetakse temale rohkem, on nõrgem tööline, maksetakse vähem; see on elus harilik nähtus. Nii ei ole tegelik elu ka selle nõudmisega kuidagi wastolus. Edasi räägiti weel, et waadake, maaseadus tehti niisugune, mis nüüd sunnib maasaajaid öösel ja päewal tööd tegema. Kelle armust maaseadus sarnane sai, nagu ta tõepoolest sai? Kas olid need pahematiwa esitajad, kes maaseadust kärpised? Kas olid need pahematiwa esitajad, kes uutele maasaajatele inwentaari eest kõrge hinna määrasid? Kas olid need pahematiwa esitajad, kelle tahtmisel awamata on jäänud maapank, mis laenu ja toetusraha pidi andma. Waadake, seal on õieti see raskuspunkt — teie eneste maaseadus, nii wilets kui ta on ja nii kuidas teda täidetakse. Nüüd loote teie teise samalaadilise seaduse ja hakkate seda niisamasuguse hoole ja agarusega tööliste wastu tarwitama, nagu siamaani on tehtud, sest loomulikult kujunewad ka töökaitse-seadused niisamasugusteks; ma rõhutan seda eriti, nagu eelkõnelejadki on näidanud, et kõigil praegustel seadustel on kalduwus sinna poole, kuhu üldine poliitika sihib, nimelt paremale poole.

Nüüd, asudes selle seaduse, kui niisuguse juure, ei taha ma teda käsitada põhimõtteliselt seisukohalt, sest selle kohta on eelmised kõnelejad juba sõna wõtnud, waid tahan alla kriipsutada mõnda suurt puudust, mis selle seaduse eelmisest märksa wiletsamaks, halwemaks teeb, mis näitab, et tõepoolest paremale poole on mindud. Ma peatan tema juures samas jär-

jekorras, nagu selles seaduses eneses peatükid on asetatud. Kõige pealt tähendati siin, wastu waieldes eelmistele kõnelejatele, töowiljakuse kindlaksmääramise kohta, nimelt hra Keremi poolt, et kui töö eest mingisugune tasu määratakse, siis peab ka sellele tasule wastaw töö ära määratama. Jäeti ometi aga wastamata see küsimus, (teda pole õieti üles seatudki) kuidas saadakse tegelikult iga üksiku inimese töowiljakust kindlaks määrata? Kui, näituseks, minewal aastal sisse wiidi mõnes sunduslikus määruuses nõue, et töowiljakus peab endisele weneaegsele wastama, juba sel korral ei olnud mingisuguseid kindlaid andmeid, kuidas seda töowiljakust kindlaks määrata. Ei saa ometi peremees, kes enne sõda saatis poisi kündma, andis talle kaks tugewat hobust ja korraliku adra ning nüüd saadab tema wiletsate hobustega põllule, nõuda, et samapalju tööd tehtaks, kui warem. Kas on poiss selles süüdi, kui hobused endiselt ei jaksa jne. Nii võib asja waadata mitmest küljest. Nii, näituseks, kestis enne sõda töö põllul koidust ehani, mitte võib olla 11—12 tundi, waid 15—16 tundi päewas, ja et seda kahekordset tööd ära teha, kas tahetakse siis selleks wanade tööaja-normide juure minna? Ja milleks on siis 11-tunniline tööpäew seaduses? Kuid teisi teid ei ole praktiliselt ära näidatud kuidas töowiljakust ära määrata saab. Wõi kui tahetakse minna tükitöö peale põllumajapidamises, siis ei näe ma jälle wõimalust, kuidas seda tegelikult läbi wiia, kuidas antakse iga töö tükipeale ja mis tähendab anda tööd tükipeale, kui tööriistad on äärmiselt mitmesugused? Nii ei jää seegi seisukoht püsima. Näidatagu neid abinõusid, seda aparati, kui ta on olemas, mille abil täpisepealt wõidakse kindlaks määrata töowiljakus; näidatagu, mitu protsenti, wõi mitukümmend protsenti, on töowiljakus siis õieti langenud. Et meie töölisel tööd ei taha teha, ka selle kohta ei ole mingisuguseid andmeid ette tõdud, waid siin tahetakse teatud seisukoht läbi wiia — nagu eelkõnelejad tähendasid — et terwet seda seadust annulleerida.

Siis edasi, tahetakse kokkukõlasse wiia wõi ühendusse seada palk töötingimistega, aga jäetakse selle juures ütle mata, missuguses wahekorras need üksteisega peawad olema, kuidas loetakse töowiljakuse tõusu, kas seda tehakse protsentides wõi kuidas, ja kuidas need protsendid kindlaks määratakse ja missugusele töowiljakuse langemisele wastab teataw palga alanemine, ja kui madalale palk üleüldse võib langeda.

Kas sinna maale, et töölisel seda redelit mõõda alla tulles teoreetiliselt hoopis ilma palgata tuleb töötada? Waadake, need on töölise seisukohalt tähtsad ja elulised küsimused ja nende peale ei anna see seadus mingisugust wastust ega anna ka need, kes seda seadust kaitsewad; kuid nende peale tuleb wastust anda, kui tahetakse teatawaid määruusi maksma panna.

Edasi on seaduses tähendatud, et lapsi alla 9 aasta on keelatud põllutöölisena tarwitada. Tähendab, meie oleme siis oma demokraatia abiga nii kaugel, et 9-aastane laps, kelle ülesanne on koolis käia, õppida, ennaest elule ette walmistada, kellest alles inimene peab kaswama, kellele kooliwaheaeg loomulikult puhkeaeg peab olema, — neid wõidakse tarwitada juba töölistena! Kujutage endile ette seda ideaalset seisukorda, kus meil 9-aastased täismehed lähewad, isa-isa piip tormab suus, põllule tööd tegema, ja, võib olla, tuleb neil ka ületunde teha; kas see ongi siis see tööjõud, mille abil meie põllumehed endid pealwee suudawad hoida, kui nad isegi 9-aastased tööle panewad. (Wahelhüüe: Noh!). Teil nähtawasti on siiski piinlik ja sellepärast siis need wahelhüüded, aga ma pean seda just eriti alla kriipsutama, et laste tööjõu eksploateerimisega tahetakse põllumajandusel hinge sees hoida. Et seisukord tõesti niisugune oleks, ei usu ma, waid leian, et siin on tegemist püüdega, kuidas aga tööjõudu odawamalt kätte saada ja sellega rohkem puhaskasu teha.

Siis kõneles komisjoni aruandja muu seas ühest väga tõsisest põhjusest, mis isegi katastroofiliselt kippuda kaasa mõjuma rahwaarwu kahanemise peale, nimelt halbadest korterioludest, ja ma ootasin nii väga seletust, kuidas wõi missugusel wiisil tahetakse neid korteriolusid parandada, kuid wastus jäi wõlgu. Selles seaduses on ette nähtud, et korter peab wõimaldama perekonnaga teenijale ühe toa; § lõpus on küll eraldi ette nähtud, et iga teenija kohta 1½ kantsülda ruumi peab olema, mis äärmiselt wäike ruum on, aga perekonna korteri kohta ei ole sedagi ette nähtud. Nii jätab see seadus wõimaluse elutuppa, mis 1—2 kantsülda suur, 8—9 ehk weel enamgi hingelist perekonda mahutada; niisugused on siis need hiilgawad korteriolud, mille maksmapanemise tõttu teie loodate inimesi maal kinni hoida ja mille abil teie loodate isegi rahwaarwu tõusmisele kaasa aidata. Minule näib, et nii, kuidas see § üles on wõetud, ta kuidagi wiisi korteriolusid ei lahenda, waid need

jääwad rasketeks ja halbadeks, nagu aruandja hra A. Schulbach isegi oli sunnitud tähendama.

Isegi küsimused, millel majanduslikku tähendust ei ole, on otsustatud siin tööandja seisukohalt ja töölistele mitte-wastuwõetawalt. Läänud aastal loeti tööaega jüripäewast jüripäewani. Põllumehed peaks teadma, missugune aeg kõigeparem ja kõigekohasem on põllumajanduslisest seisukohast teenijate wahetamiseks. Nüüd on aastawahetus wiidud esimese mai peale. Ei ole põhjendatud mispärast endine jüripäew üle on wiidud otse tööliste kiuste tööliste püha peale. (Koha pealt: Uus kalender on maksew!). Uue kalendri järele ei ole, anstatud rahwaes., mitte esimene mai endise jüripäewa aeg ja selle muudatusega ei ole kätte saadud uut kalendrit. Kui teie ei usu, siis ostke uus kalender ja waadake sealte järele. Sellega on kätte saadud see, et 1. mail, mis üleilmiline tööliste püha on (Koha pealt: Ohoo ja naer) ...jah, teile teeb see nalja, see on teile nali ja waadake, see annab ka teid ära. Teie soowite, et kui töölised pühitsewad 1. maid, et nad siis sunnitud oleks oma kompsud kokku wõtma, nad wankri peale panema ja kolima. Ja wooriksid töölised teed mööda edasi-tagasi, hommikust õhtuni, ja herrad tööandjad teewad just niisama nagu siin tehakse: panewad kaks kätt risti kõhu peale ja naerawad eheheh. Selle muudatusega on tööandjad enesele teatawat mõnu kätte saada püüdnud ja tööliste kätte maksta, et nad ei ole enam nii taltsad, kui wanasti. Ei ole kellegi saladus, et aastast aastani ja iseäranis tänawu suure hooga töölisi lahti lastakse. Mul on andmed selle kohta, et hulk mõisaid ja ka suur hulk suuremaid talumajapidamisi kõik töölised lahti on lasknud ja kewadeks tuule kätte tõstnud. Mina ei asu sugugi sel seisukohal, et tööandja ja tööline üksteise külge igawesti peaks naelutatud olema. Seal on teatawad wahekorrad, mida lahendada tuleb. Kuid ainult tujude pärast töolist lahti lasta, temale üles ütelda ja wälja tõsta ainult sel põhjusel, et tema mina ei meeldi tööandjale, on enam kui ülekohtus. Sellest küljest ei paku seadus töölisele absoluut mingisugust kaitset.

Asumé nüüd palgatingimiste waatlemisele. Eelkõneleja hra A. Kerem'i poolt tähendati, et ei saa normeeri mitte palka üleriiklise seadusega, aga siin selles seaduses ei ole mingisuguseid norme ja palk on jäetud täiesti normeerimata. Puudub isegi märkus, et need maksmapandud normid olgu alamäärad, miinimum. Siis edasi—

ei ole näha, mille järele öieti palka normeeritakse, hinnatakse. Tööpäewad ja töötunnid on väga mitmesugused. Kas näituseks peab palk wastama töötundidele wõi jagatakse ta kuude peale? See on põhimõteline küsimus, millest väga palju oleneb. Kui näituseks oletada, et maksma pannakse läbi aasta 8-tunniline tööpäew, isegi siis on wahe suwise ja talwise tööpäewa wahel, sest üks töö on palju raskem ja wäsitawam kui teine. Kõik need küsimused on aga täiesti lahtiseks jäetud. Need oleks tulnud palga normeerimisega ühendusse seada, vähemalt töötundidega. Ja nüüd, tulles tööpäewa juure, pean ma weel kord rõhutama seda, et ei ole poole sõnagagi ära näidatud, et põllumajandus nõuab sarnast pikka tööpäewa. Niisama ei saa leppida selle seisukohaga, et ka puhkepäewad ära kasutatakse tööandjate poolt. Sest äärmiselt suur wõimalus jääb ületunnitöö jaoks, nii hästi tööpäewi ära kasutada, kui ka pühapäewadel sundida tööd tegema. Üks § ütleb, et ületunnitööde eest maksetakse 50% rohkem. Ometi on harilik wiis, et pühapäewil ja puhkepäewil tehtud töö hinnatakse kallimalt kui harilik ületunnitöö, vähemalt 100%. Mis on aga siin sellega kätte saadud? Kätte on saadud see, et wõidakse tööliste arwu majapidamises vähendada miinimumini. Rehkendatakse sellega, et wõidakse suwel väga odawa hinna eest ületunde teha lasta, sest 50% lisa on kõigekibedamal tööpäewal äärmiselt odaw lõbu. Sellele ei hakka isegi tööandjad wististi mitte wastu waidlema. Kui siis pühapäewa-töö samasuguse 50%-lise lisa alla arwatakse, siis wõib tulla niisugune nähtus, et kolme töölise asemele, näituseks, wõetakse kaks ja lastakse neid suwi läbi pühapäewiti tööd teha. Sellega wõidetakse terve suwe jooksul ühe töölise palk. Töölise puhkeajast ei jää loomulikult mitte midagi järele.

Edasi on § 18. öeldud, et töölised saawad iga kuu kohta vähemalt ühe waba tööpäewa oma majapidamise korraldamiseks, tähendab, 12 päewa aastas. Kas saawad need töölised ka need 12 päewa, kellel oma majapidamist ei ole, see ei ole siin selgesti ära öeldud. Arwatawasti ei saa nemad wist mitte. Siis tuleb aga wälja, et üksik tööline 12 päewa wõrra odawam, kui perekonnaga tööline. Kas need ongi need head tingimised, millest r. e. A. Schulbach rääkis, et waat, me loome head korteri-tingimised, inimesed asuwad neisse korteritesse ja siis hakkab rahwaarw kasvama. Korteri-tingimised on äärmiselt piiratud, nagu nägime, ja teiselt poolt wõtaw suurt hoogu

see nähtus, mis meil ennegi maad wõtmas oli, et püütakse läbi ajada üksiku teenijaga, isegi alaealisega. Perekonraga töölisel ei ole maal üleüldse mitte midagi peale hakata.

Kui nüüd tulla segakomisjoni juure, siis on meie seisukoht segakomisjonide vastu minu parteiseltsimehe poolt öeldud. Mina seda asja ei puuduta. Ma juhin tähelepanu ainult paari asjaolu peale, mis seadusesse nähtawasti meelega sisse wõetud. On ju teada, et püütakse harilikult tööliste wahela talwa ajada, et neid seda rohkem nõrgestada. Siin on ka samasuguse nähtusega tegemist. Ei ole poole sõnaga näidatud, et oleks olnud tarwis wahet teha suurpõllutööliste ja väikepõllutööliste wahel. Praegu jaotatakse mõisad ära, tähendab, häwitatakse suurmaapidamist. On terve rida waldu, kus enam ei ole ühtegi suurmaapidamist, aga ometigi seal suurmaapidamiste põllutööliste esitajad tulewad walida. Mõnes kohas on ehk järele jäänud väike karjamõis, kus ehk tulewad wast kõik walitsejad ja kubjad tööliste esitajateks lugeda, et seaduses ettenähtud tööliste esitajate arwu kätte saada. Siis weel põllutööliste koosolekute kokkukutsumise korra kohta. On selle üle äärmiselt palju nurinat olnud mitmel pool ja terwes reas waldades ei olegi kokku kutsutud neid koosolekuid. On ette tulnud, et kutse wõi teateleht pannakse wallamaja ukse sellele küljele, mis warjatud on, nii et ükski teda õieti näha ei saa. Töölised ei saanud oma esitajaid walida sellepärast, et keegi neile koosolekust teada ei annud. Waadake, see on üleüldiselt ettetulnud wäärnähtus, mis tõesti palju nurinat on sünnitanud, aga seda ei ole tarwiliseks peetud paremini lahendada.

§ 30-das ja 38-das on üles seatud nõue, mis igasuguse segakomisjoni olemasolu ära häwitab. Nimelt lõpeb see § niisuguse märkusega, et kui ei tule teistkordsele koosolekule tarwiline arw liikmeid, siis otsustatakse eelmise koosoleku päewakorras olnud küsimused igasuguse kokkuseade juures, silmas pidades poolte pariteeti. Meie teame aga, kuidas selle pariteediga lugu on. Kolme maakonna tööandjad ei ole üleüldse heaks arwanud oma esitajaid saata, olge head, kuidas te seal pariteedi kätte saate? Sarnasel korral ei ole segakomisjonist midagi järele jäänud. Kui see seadus tööandjatele mitte ei meeldi, wõiwad nemad saboteerida, seadus neid ei takista. Endises seaduses on märkus, mis ütleb, et kui esimene koosolek kwoorumi puudusel pidamata jääb, siis teistkordne

koosolek on otsuswõimeline igasuguse kokkutulnud liigete arwu juures. Siis polnud ette näha, et tööandjad hakkawad saboteerima ja wõeti vastu see märkus. Nüüd on saboteerimine alanud ja on sellepärast waja ka seadust wastawalt parandada.

Järgmine lahtine küsimus on nimelt see, et kui kokkuleppele ei jõuta, kes otsustab siis küsimuse. Komisjoni aruandja ütles, et ministeerium ainult kuulutab wälja määrused. Aga kui kokkulepet ei ole? Edasi juhin tähelepanu selle peale, et kom. aruandja ütles, et riiklisest segakomisjonist wõtawad osa 2 walitsuse esitajat. Ma olen seda seadust lugenud, kuid eelnõus ma seda küll ei leia. Oleks huwitaw teada saada, kumb seisukoht siis maksew on, kas see, mis kom. aruandja rääkis, wõi see, mis on rahwasaadikutele kätte jagatud eelnõus. Kuid ma tean seda, et oli kawatsus, et 2 walitsuse esitajat wõtawad komisjonist osa, nimelt töö- ja hoolek. ministeeriumi ja põllutööministeeriumi esitajad. Kuid on see siis weel segakomisjon? Waadake, meie üle on harilikult nalja tehtud, kui meie nõuame, et segakomisjonis olgu töölistel enamus. Nüüd tulewad need äärmiselt tõsised inimesed seaduseelnõuga ja ei anna mitte töölisele selles komisjonis enamust, waid wõtawad enesele enamuse, ja seda ei peeta mitte naljaks. Kui sellest komisjonist wõtawad osa 2 ministeeriumi esitajat, töö- ja hoolek. ja põllutööministeeriumi, selleks ajaks muidugi kaubandusministeeriumi esitaja, sest et töökaitse osakond tahetakse kaubandusministeeriumi alla üle wiia, — siis oleks selles komisjonis 2 tööandjate esitajat rohkem. Põllutööministeerium on ju tööandja, sest tal on kasutada terve rida mõisaid, ja kaubandusministeeriumi seisukohta teame juba sadamatehaste tööliste streigi ajast. Need töölised ootawad juba detsembrikuu algusest saadik selle „erapooletu“ asutuse esitajalt oma seisukorra lahendamist. Siin tuuakse kõigetõsisema näoga 2 tööandjat sisse, nagu oleks see siis weel mingisugune segakomisjon, mis selle seaduse alusel töötama peaks.

Lõpuks ei saa toonitamata jätta hra A. Kerem'i sõnadega, et see seadus tõesti surnult sündinud on. Nimelt on selles seaduses äärmiselt nõrgalt wälja arendatud järelwalwe osa. Siiaamaani ei ole järelwalwet õieti olnud, ta oli ainult mingisugune naljategemine ja selleski suhtes ei ole see seadus kuidagi moodi paremaks saanud. Meie arust on see seaduseelnõu suur samm tagasi.

Rkl. J. W a n j a (kom.). Kui A. Kogu 1919. a. wastu wõttis seaduseelnõu põllutöölise tööolude ja palgatingimiste kohta, siis oli see seadus, mille kohta sel ajal Sots.-dem rühmast öeldi, et see olla üks rewolutsiooni saawutus, niisama ka maa-seadus.

Nüüd aga näeme, et kõik need asjad on täiesti kodanlise kontrewolutsiooni saawutus. Kõik need seadused ja määrused tööaja ja palgaolude kohta on see läätselem, millega töölisi weeti Naroowa ääre. Nende seaduste ja määruste põhjal anti wälja need sunduslikud määrused, mida kodanlased-põllumehed palju ilmaski tähele pannud ei ole. Küll on aga töolistelt nõutud, et need seadused hoolega täidetud saaks. Nende seaduste rikkumise eest ei ole mitte nii palju wastutusele wõetud, kui süüdlasi on olnud. Wõeti wastutusele mõned parunid ja paronessid, ka mõned hallparunid, kuid see ei tähenda, et neid seaduserikkumisi nii wähe oleks olnud. Nagu siin juba tähendasin, ei ole seal järewalwet mitte olnud. Maakonnawalitsused ja töökaitse kommissarid ei ole selle järele walwanud, et seadust täidetakse.

Teiseks selle kohta, et neid rikkumisi ei ole nähtud, tuleb arwesse wõtta ka seda, et töölised ise on selle demokraatlise paradiisi tõttu liig wiletsasse seisukorda surunud, et nad kaebust seaduserikkumise korral tõsta ei saa, sest siis ähwardab neid wäljatõstmine majast aia ääre tänowale, sama nagu siin töolistemajaga tehti. Kui teie ei häbene mitte 23 ühisust majast wälja tõsta, mis kaitset oleks siis üksikul põllutöölisel. Sest kõik need seadused, mis on olemas, on ju seadused töölise kurnamiseks ja mingisugust kaitseinglit seal olla ei saa. See ettepanek töökaitse komisjoni poolt on rajatud segakomisjoni alusele, mis pidi sisaldama mõtet, et seal tööline ja tööandja üheõiguslised oleks, nii tähendab pariteetlisele alusele. Mina aga ütlen, et see segakomisjon wõib kõike tähendada, kuid mitte mingil tingimisel seda, et tööline ja tööandja wõiks olla üheõiguslised.

Siis on seal töökaitse komisjoni ettepanekul üleriikline segakomisjon, millest wõtawad osa ka 2 tööandjat, põllutöö- ja töö- ja hoolekandeministeeriumi esitajad. See ei ole mingisugune pariteetline alus, waid seal tahetakse otsekohe wormilikult ja seaduslisel teel seda läbi wiia, et tööandjaid peab ikka rohkem olema, kui töölisi. Kui seal oleks pariteetline alus, siis peaks iga tööandja kohta 2 töölise esita-

jat olema, ka siis ei oleks teie auwäärt „demokraatia“ rikutud, sest töölisi tuleb iga tööandja — kurnaja — kohta rohkem kui 2. Nii on see meile hoopis wastuwõtmata, esiteks sellepärast, et seal komisjonis on tööandjaid rohkem kui töölisi, ja teiseks, et on õigus antud tööministrile kinnitada segakomisjoni otsuseid, nagu siin tähendati, riiklistes huwides isegi muudatusi teha. Need riiklised huwid on kurnajate huwid, see on kindel, sest tööliste huwisid seal juba arwesse ei wõeta. Meie seisukohalt oleks õige, kui wiimase sõna komisjoni otsuse kohta ütleks üleriikline segakomisjon, milles oleks esitatud 2/3 töölise esitajaid. Seesama üleriikline segakomisjon wõiks neid määrusi ka sunduslikult maksma panna.

Siis on seal weel punktid olemas, mis ka on puudutatud, näit. §, mis 9-aastaseid lapsi põllutöö juures kurnata lubab. See on tõesti imekspanemiseväärne töökaitse-seadus, mis lapsi lubab eksploateerida, et tööandjatel herradel oleks wõimalik ilma tööta seista, kui juba lapsed nende eest tööle pannakse, kuid oma lastele oskawad nad küll head põlwe luua linnas, kui maal. Siis ei ole weel ületundide määr kindlaks tehtud; see oleneb just ära tööandja heast tahtmisest ja tööaeg wõiks tõusta kuni 24 tunnini päewas, olugi et peab olema 9-tunniline puhkewaheaeg. Et juba teised seadused ei leia täitmist tööandjate poolt, siis ei ole ka lootust, et tööandja 9 tunnilise puhkeaja kindlustaks. Kogu see seadus on Kommunistlisele Tööliiserühmale täiesti wastuwõtmata, kuid tema tagasilükkamine tähendaks minewaaastase surnud seaduse maksmapanemist, sellepärast ei ole meie mitte selle poolt, et teda tagasi lükata, waid meie teeme tema juure parandusi teisel lugemisel.

Rkl. E. B i r k e n b e r g (põl.-k.). Selle seaduseelnõu kohta, mis Riigikogu liigetele ette on pandud, pean ütleva, et ta puudulik on, kuid see puudulikkus wõib ka sellest tekkida, et see seadus liiga palju ära ütleb. Kui lubatakse, tahaksin ma üksikute paragrahwide juures ära näidata, mida siin on öelda tahetud ja mis praegustel olukordadel tegelikult kättesaadaw ei ole. Siin on punkt 4, mis põllutöölise elukorterist kõneleb, kuid see, mis selles punktis kõik ette tuuakse, ei ole meie praeguste olukordadega wõrreldes mitte läbiwiidaw. Selles paragrahwis öeldakse, et igal põllutöölisel tema korteris peaks olema vähemalt 1½ kantsülda õhku inimese peale. See nõudmine ei ole isenesest mitte suur, kuid waatame endi olukorda

praegu, kus meil on ülemineku aeg suurpõllupidamise juurest kesk- ja väikepõllupidamise juure. Tihti peale ei ole tööandjal enesegi võimalik omale kohast korterit muretseda ja mis tuleb tal siis niisugusel korral ette võtta, kui ta wõõraid tööjõude peab tarwitama. Seaduses on ette nähtud, et vähem kui 1½ kantsülda õhku töölise peale eluruumis olla ei tohi, kuna selle mittetäitmise tagajärg on seaduserikkumine, nimelt süütegu, mis ette on nähtud rahukohtu trahwiseaduse § 29-mas, ja seaduserikkumise eest wõetakse inimene wastutusele. Sellepärast ütlen ma, see seadus ei ole wastuwõetaw, sest ta ütleb liiga palju ära.

§ 5 kõneleb kõiksugustest tarwilikudest lepingutest ja märkuses tema juure määratakse ära, et jookswa põllutöö-aasta jaoks peab sunduslik määrus tööliste tööaja ja palgaolude kohta tööandja poolt nähtawale kohale wälja pandud olema põllumajapidamistes, kus vähemalt 3 tööjõudu töötamas. Selle all on mõeldud suurmaapidamist, sest maapidamine, kus 3 töolist töötawad, on suurmaapidamine. Palgatöolistest on suur puudus ja 3 töolist ei wõiks ühes maapidamises olla. Kõnelatakse, et sunduslik määrus peab nähtawale kohale wälja pandud olema, mis segakomisjoni poolt wälja on töötatud, kuid selle määruse wäljapanemise koha üle wõib weel waielda. Kui määrus wälja on pandud, wõib ette tulla, et ta warjatud saab, mitte pahatahtliselt, waid juhusliselt, ja sel korral tuleb komisjon koha peale, leiab et sunduslikku määrust ei ole wälja pandud, ja jällegi tuleb inimesel rahukohtu trahwiseaduse põhjal wastust anda. Sellepärast ma ütlen, see seadus tahab liiga palju ära ütelda, kuid mis sunduslikult läbiwiidaw ei ole, seda wõib teistmoodi kätte saada.

Wastuwõtmata olla see seadus sellepärast, et siin on täiesti ära tähendamata töönorm, siis peab ütlema, et need herrad pahemal pool, kellel põllutööst ega ka põllutöölise wajadusest aimugi ei ole, näewad kaitset ainult selles, kui tööline tööd ei tee, siis on tööline kaitstud ja sellepärast on nende mure just sel alal töölisi kaitseks. Edasi minnes § 6 juure, kus räägitakse põllutöölise palkade normeerimisest, siis ütlen, et see sarnane raske asi on, et sellega walmis ei saa meie wäiketaluupidaja ega ka tööline, nad ei jaksa sellest arugi saada. See wõtab siis ka igasuguse wimaluse palgatingimiste kokkulepet soetada, ka ei saada sel moel ühtegi töolist pikemaks ajaks tööle palgata, sest tööline ei wõi kindel olla, et ta töö lõpul segakom-

misjoni hindamise järele selle palga saab, mida ta saada kawatsenud. Segakomisjon wõib tihtipeale munta oma hindamise aluseid, missuguse asjaoluga töölise palgasuurus õige kõikuwaks muutub, pealegi kui arwesse wõtame, et § 8 järele selle seaduse põhjal wäljakuulutatud sunduslikud määrused kõikide põllutöölise lepingute kohta maksawad, ükskõik mis ajal wiimased tehtud.

Siis tahtsin ma weel sõna wõtta § 7 kohta, mida ka juba rahwaesitaja A. Kerem oma kõnes puudutas. See § räägib palkade maksimisest tööliste. Mina arwan, et § 7 sel kujul, nagu ta siin redigeeritud, küll täiesti läbiwiimata on. On tähendatud, et pool osa moonawiljast töölisele iga kolme kuu algul ette maksta tuleb, kuna minu arwates seda mitte seadusena ei peaks redigeeritama, waid see tööandja ja töölise wastastikuse usalduse põhjal iseenesest järgneb. Pahempoolsed kõnelejad põhjendawad selle § olemasolu sellega, et töölisel ometi toidutagawara peab olema, millest ta elab. Selle wastu ütlesin, et linna töölised, wõrdlemisi raskemates tingimistes elawad, kuid siiski neile palka kusagil ette ei maksta. (Pahemalt poolt: Selle eest maksetakse neile palka iga kahe nädala tagant.)

Siis räägib weel § 9, et põllutööline, kes kinnituseaduse alla ei kuulu, saab haiguse korral tööandjalt 26 nädala jooksul täie palga edasi. Minule isikliselt on see § täiesti wastuwõtmata. Juhumisi olen tuttaw seaduseelnõuga tööliste haiguse ja õnnetuste wastu kinnitamise suhtes, mis praegu töökaitse komisjonis arutusel. Selle seaduseelnõu kohta wõiks küll ütelda, et ta praegu weel maksew pole, kuid igatahes astub ta warsti jõusse, kui Riigikogu tema läbi waadanud. Selle seaduse § 1 märkus III on täiendus nende tööliste kohta, kes mitte ei allu haiguse wastu kinnitamise seadusele. Seal on nimelt wälja jäetud selle seaduse wõimupiiridest need, kes vähem kui 3 päewa teatawas kohas järgimööda töötanud, s. o. juhuslised töölised ei allu mitte haiguse wastu kinnitamise seadusele. Käesolewa seaduse § 9 järele on tööandja kohustatud just nendele juhuslistele tööliste haiguse korral 26 nädala palka edasi maksma, neile, kes temale vähem, kui kolm päewa tööd teinud. Juhusliselt palkab põllumees teatawa wajaduse korral lühemaks ajaks töölise — enamasti on niisugused päewatöölised enam-wähem wäikese tööjõu-protsendiga — ja kui tööline haigeks jääb, on peremees kohustatud teda 26 nädalat oma

kulul rawitsema, pealegi temale täit palka selle aja kestes maksuma. Selles asjas leian, et see § täiesti ehamäärane on.

Edasi tahaksin ma weel peatada ühe ja teise paragrahwi juures, näituseks on ületundide töötasu wäljaarwamine kaunis raske ja lihtsale inimesele täiesti arusaamata. Ma arwan, et iga tööandja wist küll oma jõul sellega walmis ei saa, waid wäljast abi peab paluma. Kõik põllutöölise natuuras ja rahas saadaw aastapalk jagatakse aasta töötundide arwu peale ja maksetakse wälja 50% lisatasuga. Neid ületunnitoid wõib kõige rohkem ette tulla lühemate päewade juures ja selle wäljaarwamisega, nagu ta selles § ette nähtud, ei saa meie mitte seda kätte, mida tahame. Siin on weel tähendus § 17 juures: põllutöölised on kohustatud kordamööda tööandjate wastastikusel kokkuleppel püüawiti karjatalitajate ja hobusesöötjate aset täitma, kui wiimastel puhkepäewad on. Ma tahaksin iseäranis toonitada sõnu „wastastikusel kokkuleppel“. Aga kui seda kokkulepet mitte ei leita, siis peab tingimata järeldama seda, et loomad söömata ja kari talitamata jääb.

Siis weel § 18 räägib põllutöölise puhkepäewadest. Iga põllutöölise saab peale § 17 nimetatud puhkepäewade iga kuu kohta vähemalt ühe waba tööpäewa oma majapidamise korraldamiseks. See seadus ei peaks puudutama õieti mitte kõiki põllutöölisi, sest nagu teame, on ainult ühel jaol põllutöölistel isikline majapidamine sisse seatud, suurem osa on üksikud inimesed, sellega ei ole see seadus järjekult nende kohta mitte maksev.

Oleks weel paljugi ütelda teiste paragrahwide kohta ja kui siin toonitatu on, et see seadus liig wähe ütleb, siis leian mina just, et ta liig palju ütleb, nõudes seda, mis meil praegustes oludes täitsa kättesaamata. Peame ikka silmas pidama, et see seadus pole tulewate aegade seadus, waid käesolewa jookswa-elu jaoks mõeldud, järjekult meie peame seda kõike kätte saama tegelikus elus, mida see seadus ette kirjutab. Kui seda aga mitte ei saada, on asjal õige halwad tagajärjed. Kõige pealt on ette nähtud, et selle seaduserikkujad nuhtluse-seaduse § 29 põhjal langewad seaduserikkumise pärast karistuse alla. Et see seaduseelnõu põllumajapidamisele wäga lähedal seisab, siis soowitan põllumeeste nimel esimese ja teise lugemise wahel seda maakommisjoni kätte anda.

Rkl E. Martinson (sd.): Selle seaduse esimesel lugemisel arutamise mõte

on minu arwates see, et otsusele jõuda, kas see seadus on riiklisest seisukohast tarwilik wõi mitte. Seda seisukohta on katsutud põhjendada nii pahemalt kui paremalt poolt. Üksikutesse detailidesse ei taha mina minna. Tahan lühidalt seda seisukohta hinnata, kas see seadus on tarwilik wõi mitte. Pahemalt poolt tähendati, et nende seisukohast see seaduseelnõu on samm paremale poole, tähendab samm tagasi. Järjekult wõiks siis teha ettepaneku, et see seaduseelnõu tagasi lükataks. Seda ettepanekut ei ole aga mitte tehtud. Ma arwan, et seda õieti ei ole ka tarwis teha. Kom. aruandja poolt tähendati, et ta endist seadust ei hinda mitte paremaks, nagu pahempoolsed seda teewad, ja et see seadus, mis maksmas, on tehniliselt nii wilets, et temaga on wõimatu elu reguleerida. Ja sellele wäitele ei waieldud wastu ei paremalt ega pahemalt poolt. Seda oletades on ometi selle uue seaduse wastuwõtmine tarwilik ja riikliselt kohustataw. Sellest seisukohast tuleb siis ka teisele lugemisele ülemineku tarwidust alla kriipsutada. Teisel lugemisel wõime tarwilisi parandusi wastu wõtta.

Mina ei arwa mitte, et meie ühehoobiga saaksime oma tööliste kaitseseaduste loomisega nii kaugele, et meie korraga ideaalsed seadused looksime. Seda takistab meie praegune poliitiline seisukord, aga teiseks ka meie majandusline olukord. Meie peame samm sammult edasi minema. Arwan, et nii hästi pahempoolsete kui ka parempoolsete seisukohast wõiks selle seaduse II lugemisele üle minna. Kui meie uut seadust wastu ei wõta, siis jätame sellega wana seaduse maksuma, mis selles asjas õieti mingisugust korda ega reguleerimist läbi wiia ei saa. Paremt poolt, nimelt hra A. Kerem'i poolt tähendati, et see seadus on wäga puudulik. Ettepanekut küll ei tehtud, et seda seadust tuleks tagasi lükata, aga seda wõiks tema kõnest järeldada. Tähtsam motiiv selleks oli, et üldse ei saa elu reguleerida niisuguste seadustega, mis püüawad elu kaugemale ettepoole lükata kui ta on. Tähendati, et see seadus on wastuwõtmata, nagu maa-seadus, alkoholiseadus, ja mõned teisedki seadused. Kardetakse juba ette, et see seadus toob esile kohtuprotsesse ja suuri raskusi.

Kuid iga uuenduse elluwiiimisega ei saa meie idüllilist rahu kätte, waid tingimata toob iga uus seadus paratamata kaasa riigielus ka konflikte, nende lahendamisi, ja selles mõttes ei ole põhjendatud hra A. Kerem'i wäide, et sellepärast, et

teatud konfliktid ja raskused tulewad, meie peaksime seaduse tagasi lükkama. Ma tahaksin weel parandust tuua hra A. Kerem'i sellele wäitele, kus ta tähendas, et meie töowiljakust on wõimalik ja ka tarwilik normeerida, ja nimelt sellest seisukohast, et kui meie palgaolu normeerime, siis peaksime ka töowiljakuse kohta teatud normi ette panema. Ma tooksin näituse mis wastupidist tõendab: paljudes tööharudes on palgaolud normeeritud, aga töowiljakuse kohta seal norme üles seatud ei ole. Näituseks on kindlad palganormid maksuma pandud riigiteenijate, õpetajate ja koolinõunikude kohta. Nende töowiljakust ei ole mitte normeeritud. Aga seaduses põllutööliste kohta on töowiljakuse normeerimine ette nähtud. Töowiljakuse normeerimist oleks loomulikum oodata seal, kus seda palju kergem oleks läbi wiia, näituseks, oleks kergem nõuet üles seada mitu tähte peaks ühes minutis wõi sekundis korralik masinakirjutaja igapäew keskmiselt lööma. Seda ei ole aga mitte tehtud. (Wahelhüüe paremalt poolt: Tükitööd wabrikutes ja kooliõpetajate rewideerimine). Ma tähendan, et kooliõpetajate töö ei ole harilikult mitte muuga normeeritud, kui sellega, et ta oma teatud tunnid peab tööl käima. Aga tema töö sisulist hindamist ei saa mitte igapäew ette wõtta. Kui hra A. Kerem põllutöö wiljakuse normeerimist tahtis ette tuua, oleks ta pidanud põhjendama, et see töö annab ennast paremini normeerida, kui need tööalad, mille kohta seaduses on küll ette nähtud palganormid, kuid siiski mitte töowiljakuse norme. Seda ta aga ette toonud ei ole. Sellepärast loen ma hra A. Kerem'i wäidet mittepõhjendatuks. Selle wastu just: hra A. Kerem'i enese seletusest järgneb, et põllutöö on väga keeruline; sellepärast ei saa tema wiljakust nii kergesti normeerida. Hra A. Kerem'i wäide oli aga ainukene paremalt poolt, millega katsuti püsti seada seda wäidet, et töowiljakust on wõimalik normeerida. Aga see on õieti üksikasjalik detail ja kuulub selle arutamise II lugemisel sellekohase § juure.

Siis tähendas hra A. Kerem weel seda, et põllutöö üleüldse on terwe töö ja ei tapa kedagi. Olen ka 8—9 aastat põllutööd teinud ja ei ole sellega ennast tapnud, kuigi sel ajal, kui mina põllutööd tegin, suwisel heinaajal, alati tööd hommikul kell 3 ja töötati kella 11 õhtul, aga pean tähendama, et kaalu ei ole mitte üksi tapmise küsimus, waid see, missugust halba mõju awaldab inimese peale üleliigne töötamine. Missugust mõju ta awaldab

terwise peale, jätan arstide, eriteadlaste otsustada. Konstateerin ainult, et asjal on ka weel teine külg. Arwan, et liia tööga põllutöölisi ning ka teisi töölisi mitte nii palju kehaliselt, kui just waimliselt tapeatakse. Peaks seesuguseid olukordi loodama, kus inimesel wõimalik oleks ka waimliselt tarwilikult edeneda, mis üleliigse töö juures wõimatu on. Arwan, et selle seaduse II lugemisele tuleks üle minna, kuna tema wastu palju ette ei ole toodud, mida II lugemisel parandada ei wõiks.

Juhataja K. Wirma: Sõna on komisjoni aruandjal.

Kom. aruandja A. Schulbach: Täna seaduseelnõu esimene lugemine on teistsuguse kuju wõtnud, kui see harilikult on olnud. Harilikult on käsitatud küsimust rohkem põhimõtteliselt, kas seaduseelnõu on tarwilik, wõi mitte. Täna seaduseelnõu arutused on laiali läinud üksikute puuduste üleslugemise peale üksikute paragrahwide kohta ja §§ rohkust seaduses silmas pidades oleks wõimatu, ning weniks liiga pikale, kõigi nende wäikeste arwustuste peale wastata, kuna teisel lugemisel iga paragrahw eriti arutusele tuleb. Tahan praegu wastata ainult nende märkuste peale, mis arusaamatust tekitada wõiksid. Ühegi seaduse kallale pole nii terawalt kipitud, kui arutuse all olewa seaduse kallale, nii hästi paremalt kui pahemalt poolt. 1919. a. 13. septembri seadus kutsus pahemalt poolt wälja kirglisi üleskutseid maatööliste klassile, et nemad ühineksid selleks, et oma jõuga läbi wiia 8-tunnilist tööpäewa, juba läinud aasta jüripäewaks. Teiselt poolt, paremalt poolt aga pilklikud tähendused, kuidas põllumees töölt koju kohwi jooma tulles, leiab et noorherra ja preili, põllutöölised, alles woodist wälja tulewad ja ennast töö wastu walmistama hakkawad. See kirglus, mis mõlemalt poolt küsimuse arutamise puhul esile tuli, on tähelepanu wäärt, ning on ka loomulik, et täna mõlemad pooled äärmise ägedusega selle seaduse kallale tungiwad ning teda kumbgi oma seisukohalt arwustawad. Ma toon näituse. Kui kom. arutusel olid kahe-sugused ettepanekud tööpäewa pikkuse kohta, püüdsid sots.-dem. läbi wiia ka põllutöös aasta ümber üleüldist 8-tunnilist tööpäewa. Nad andsid küll natukene järele ja leppisid suwel 9 ja talwel 7 tunniga. Põllumehed, tahtes tööpäewa pikaks wenitada, nõudsid 5½ tunnulist tööpäewa talwel, ning 11½ tunnulist suwel. Nüüd leitakse äärmiselt pahemalt poolt, et tööpäew eelnõus pikk on määratud, ilma ütle-

mata kumbas wariandis. Nähtawasti mõlemis ja nii siis on nende arwates ka 5½ tunniline tööpäew pikk. Rahwasaadik J. Piiskar imestab koguni, millest see tööpäewa pikkus wälja on kaswanud. Teiselt poolt on r. e. A. Kerem asunud sots.-dem. seisukohale ja toonitab, et tema arwates 5½ tunniline tööpäew liig lühike on.

Muidugi peaks sarnasel puhul siis tööpäew suwel sedawõrd lühem saama. Tahaksin ühte ütelda, et kõige pealt tuleks meil täna ära hinnata neid puudusi, mis arwustajate meelest ilmsiks tulnud, kas wõimalik on teisel lugemisel parandada wõi mitte, wõi peab eelnõu komisjoni tagasi andma uuesti ümbertöötamiseks. Minu arwates on neid puudusi kõiki wõimalik teisel lugemisel parandada. Pean ütleva, et mõnigi märkustest on asjalik olnud, kuid pean ka tähendama, et iga sugune eelnõu juba komisjonis kokkuleppe wili on, ja et ükski erakond komisjonis oma tahtmist puhtalt läbi wiia ei saa, waid seal peab ikka teatud enamus sündima. Ma tahaksin ühe asjaolu peale tähelpanu juhtida, ja nimelt, et selle seaduseelnõu kiire läbiwiimine wäga tarwilik on, sest praegu maksew seadus paneb töö- ja hoolekandeministeeriumi otse wõimatusse seisukorda, nõudes, et töö- ja hoolekandeministeerium peab maksma panema sunduslikud määrused, mis segakomisjon wälja töötanud. Mõõda minnes tähendan r. e. J. Wanja'le, et niisugune kord on just praegumaks was seaduses, tulewikus ei taha meie seda õigust ministeeriumile mitte anda. Täna wu on aga mitmel pool juhtumisi ette tulnud, et üks pool ei ole maakonna segakomisjoni oma esitajaid walinud ja praegune seadus ei anna selget aru, kas teatud juhtumistel segakomisjoni istumised otsuswõimulised on ka siis, kui ainult üks pool koosolekul wiibib. Kas ka need otsused tulewad töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt wälja kuulutada, mis üks pool ette pannud, kui teine pool komisjonides puudub. Waadake, sellest seisukohast wälja minnes oleks wäga tarwilik, et uus seadus maksma hakkaks, mille järele määrused ainult siis jõu omawad, kui sellekohane kokkulepe olemas on, ja kui komisjoni otsused maksma hakkawad ainult kokkuleppel, siis on asjata rääkida noorherrast ja preilist, kes alles kell 8 hakkawad kohwi jooma, kui peremees põlult koju tuleb.

Edasi pean tänastele kõnelejatele etteheiteid tegema, et nad ei ole wõtnud wae waks tutwustada ennast maks wa seadusega ja siin tähele panna, mis õieti tahetakse

muuta. Kui r. e. E. Jonas ja J. Piiskar toonitasid, et see eelnõu mitte samm paremuse poole ei ole, waid paremale poole, ja töid ette §§-id, mis aga karwapealt kordawad senni maks waid seaduse §§ (J. Piiskar: Näituseks?) Ma ütlen kohe. Näituseks tõi r. e. J. Piiskar korteriolud ette, pilgates selle üle, kuidas mina olewat leidnud, et korterioludes teatud parandust waja on, ja kui wiletsad need parandused kawatsetud seaduses. Kuid praegumaks was seaduses ei ole mingisugust määrust korterite kohta, ja kui uues seaduses sees on määrus, et pefekonnaga inimesele oma ette tuba peab antud olema ja et tüdrukuid ja sulaseid ei tohi ühte panna, waid neil peab eraldi oma elamisruum olema, siis on ka seegi korraldus, endisega wõrreldes, samm paremuse poole.

R. e. J. Piiskar tõi edasi teise tähenduse ette, et waadake, nendele põllutöölilistele, kellel oma majapidamine on, antakse 12 wabapäewa aastas, aga kuidas nendega, kellel oma majapidamist ei ole. Miks peawad need rohkem töötama? Mina aga küsin: kuidas on see praegumaks was seaduses? Sedasama wiga kordas ka r. e. A. Kerem, kui ta siin suure paatosega ette tõi paragrahwi, mis räägib wooriskäimisest. See § kopeerib aga täht-tähelt praegumaks wat seadust. Kui Rahwaerakond selle § nõus ei ole, oleks nende esitaja püdanud komisjonis sellekohase paranduse tegema, — seda aga ei tehtud.

Kõigetähtsam küsimus, mille pärast pahemalt poolt eelnõule kallale tungitakse, on töowiljakuse normide ülesseadmine. Selles asjas lähewad aga nende waated lahku, mis see töowiljakuse normide ülesseadmine on. R. e. E. Jonas arwab selle olemateoorjuse; r. e. J. Piiskar on leplikum ja ütleb, et see olla tükitöö. Mina olen r. e. J. Piiskar'iga nõus: see on tõesti tükitöö. R. e. E. Jonas arwab, et praegumaks was seaduses olewat teistsugune normeerimine, nimelt jagamine kolme järku wanaduse järele, kuid r. e. E. Jonas eksib; seda praeguses seaduses ei ole mitte, see on üksikutes maakondades sundusliste määruste abil ellu wiidud. Ma juhin aga tähelpanu teiste maakondade näit. Wirumaa peale, kus juba minewal aastal töowiljakuse normid maksma pandi ja otsekohe ära määrati, et täis-töowõimuliseks tööliseks loetakse seda, kes lõikab päewas nii ja nii palju wilja, kes künnab nii ja nii palju põldu, Wirumaa määrustest näeme, et on suudetud kokkuleppel töowiljakust normeerida. See töowiljakuse normi ülesseadmine on just tükitöö, mida oleme

hakanud läbi wiima ka wabrikutes. Kui meie wabrikutes olemé tükitöö sisse seadnud, siis ei tule wist keegi tõendama, et see teoorjus on. R. e. L. Johanson leiab, et seaduseelnõu on algatatud nurinat paremalt poolt arwesse wõttes. Pean tähendama, et eelnõu on algatatud töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt sel ajal, kui sots.-dem. teda juhtisid. (Naer).

Mis puutub prohwetlikkudesse ettekuulutustesse, kui pikk tööpäew siin wastu wõetakse, ma arwan, selle juures peatada ei maksa. Kui seda eelnõu §§ kaupa arutama hakkame, peatame selle juures pike-malt. Suureks puuduseks peab r. e. L. Johanson seda, et tööpäew lõpeb töö juures ja sealt kojuminemise aja peab tööline puhkeaja küljest wõtma. Ma tahaksin r. e. L. Johanson'ilt küsida, kuidas praeguses seaduses lugu on? Kas r. e. L. Johanson ei wõtaks waewaks järele waadata. Kuidas on lugu wabrikutes? Kas loetakse seal kodunt tööle- ja tagasimineku tööaja wõi puhkuse külge? Minu mälestuse järele määratakse käesolewas eelnõus kindlaks, et tööpäew algab tööandja poolt majapidamise juures määratud kogumiskohas, ja lõpeb töö juures. Tähendab, töölemineku aeg on peremehe arwel, töölttuleku aeg — töölise arwel. Wabrikutes läheb tööline oma ajast wabriku juure ja oma ajast koju, selle peale waatamata, kui kaugel ta wabrikust elab ja seda ei loeta mitte tööpäewa sekka. Siis rääkis weel r. e. L. Johanson, et ületunnitööd kõik öö-puhkeaja ära wõtawad, nii et 9 puhketunnist midagi järele ei jää. § 34 on aga selge sõnaga ära öeldud, et ületunnitöö tingimised määrab ära ülemaaline segakomisjon ja see wõib sündida ainult siis, kui täieline kokkulepe tööliste esitajatega on. Ja siis lõpuks etteheide, et on piiratud tööliste wabadus sellega, et üleriiklisse segakomisjoni wõib walida ainult maakonna segakomisjoni liikmeid. Asi ei ole sugugi nii halb. Töölised wõiwad oma esitajateks üleriiklisse segakomisjoni walida, keda tahawad, on tarwis ainult, et nad sellesama isiku ka maakonna segakomisjoni waliks. Seda on tarwis, et üleriiklise ja maakonna segakomisjonide tööd ühtlustada. R. e. A. Kerem'i küsimise peale, kas sellest seadusest elujõuline seadus saab ja kas temal tagajärgi saab olema, peab wastama, et raske on prohwet olla. See oleneb ära mee-leolust, millega teda paremalt ja pahemalt poolt täitma hakatakse. Wäljamaal on märgata igalpool püüt klassiwõitluse terawust pehmendada ja selleks luua erapooletut pinda, kus töölised ja tööandjad

wõiwad kokku tulla ja üksikutes küsimustes, kui mõlemalt poolt järelandmisi on, kokkuleppele jõuda. Niisugust erapooletut pinda on meil tahetud segakomisjoniga luua. Kui paremalt ja pahemalt poolt järelandmisi tehakse ja seda tehakse siis, kui praegused wõitluskired langewad, siis loodan ma, hakkawad segakomisjoni tööd ka tõsist wilja kandma.

Mis puutub r. e. J. Wanja tähendusesse, et üks tööandja olla kahe töölise wääriline, üks tööandja sünnitawat pariteeti 2 töölisega, siis loen mina sarnast wõrdlust töölisteklassile haawawaks. Siis pean ütleva hra J. Piiskar'i küsimise peale, et oma sissejuhatawas kõnes käsitasin üht paragrahwi, nimelt ametkondade esitajate osawõtmist hääleõigusega üleriiklise segakomisjoni tööd, mis komisjonis ühe-wõrra hääli poolt ja wastu sai, ja mis sellepärast eriti Riigikogule heaksarwamiseks saab ette pandud.

Hra E. Birkenberg'i poolt ettetoodud puudusi ei pea ma ka sel mõõdul tähtsaks, et neid II lugemisel parandada ei saaks. Minu arwates on need puudused kõik niisama nõrgad, nagu r. e. E. Birkenberg'i wäide, et suurmaapidamise juures niigi palju kohta ei leidu, kuhu sunduslisi määrusi üles panna. Üht asja aga pean ma kateooriliselt alla kriipsutama: r. e. E. Birkenberg eksis, kui tema rääkis kinnituseadustest, nimelt, et kinnituseadustele ei alluwat ainult juhuslised põllutöölised, kes seotud on tööandjaga vähem kui kolmepäewalise töölepinguga. Praegumaks-watele kinnituseadustele ei allu ükski põllutööliline; uus kinnituseadus on küll teoksil, aga seda ei tea mina, ega ka keegi teine, kunas ta maksa hakkab ja kui ta kord siin arutusele tuleb, siis wiime sinna iseenesest mõista ka niisugused elluwijamise §§ sisse, et need teiste seadustega kokkukõlas on. — Need on need puudused, mille peale tähelpanu juhiti; neid kõiki on wõimalik II lugemisel parandada, kui Riigikogu neid puudusteks arwab. Uusi, kaugeleulatawaid mõtteid ei ole esile toodud, mida seadus käsitama peaks ja mille läbitöötamiseks eelnõu waja oleks komisjoni anda; ei ole ka näidatud, et eelnõu üksteise wastu käiwaid mõtteid sisaldab. Panen sellepärast ette seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta ja II lugemisele üle minna.

Juhataja K. Wirma: Sõna on faktiliseks märkuseks r. e. L. Johanson'il.

Rkl. L. Johanson (sd.): Mina ei ole mitte ütelnud, et töö- ja hoolekandeministeerium oleks katsumud selle seadus-

eelnõu kokkuseadmisel tähele panna tööandjate huvisid, waid ma ütlesin selge sõnaga, ja ma tahan jälle seda fakti siin konstateerida, et ministeeriumi eelnõus ei olnud juttu töowiljakusest ega ka tüki-tööst, waid kõik need parandused wõeti sinna töökaitse komisjoni poolt just hra A. Schulbach'i enese algatusel ja tema toetusel wastu. Töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt kokkuseatud eelnõu neid punkte ei sisaldanud.

Juhataja K. Wirma: On tehtud ettepanek, seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. Peale selle on weel hra E. Birkenbergi ettepanek, millest ma niiwiisi aru saan, et see on täiendusettepanek, mis oletab juba eelnõu I lugemisel wastu wõtmist, ning ma panen ta sellepärast hiljem hääletamisele. Palun neid, kes selle poolt on, et seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta, käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu on üks hääl. Sellega on see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud. Siis on rkl. E. Birkenberg'i ettepanek: „põllutöölaliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus tuleb anda maaseaduse komisjonile läbiwaatamiseks ja tarwiliste ettepanekute tegemiseks teiseks lugemiseks“. Kas selle ettepaneku kohta keegi soovib sõna wõtta?

Kom. aruandja A. Schulbach: Mina arwan, et see teine ettepanek käiks esimesele wastu. Praegu meil maksmasolewa A. K. kodukorra järele tuleb iga seaduseelnõu peale komisjoniandmist uuesti I lugemisele; see § on kodukorras. Komisjoni andmisega annulleeriks see meie esimese ettepaneku wastuwõtmise.

Juhataja K. Wirma: Meil oli täna palgaseaduse arutamise juures sama küsi-

mus päewakorral ning sai otsustatud, et see komisjoniandmine ei takista II lugemisele üleminemist, sest ta ei ole mitte tagasi lükatud, waid komisjon teeb oma poolt parandusi ja esineb nendega II lugemisel, nii et sellest küljest takistusi ei ole. Palun neid, kes hra E. Birkenberg'i ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Pole absoluutset enamust; palun hääled ära lugeda. (Hääletatakse uuesti). Hra E. Birkenbergi ettepanek on 37 häälega 25 wastu tagasi lükatud.

Järgmine päewakorra-punkt on.... (Hüüded: Lõpetada!) Palun mitte ilma sõnaküsimata rääkida! On ettepanek tehtud tänast koosolekut lõpetada.

Rkl. M. Bleiman (is.): Teen ettepaneku weel arutusele wõtta neid päewakorra-punkte, mis minewal koosolekul said tänase peale üle wiidud, nimelt pp. 15, 16 ja 17. (Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja K. Wirma: Ettepanek on tehtud tänast koosolekut lõpetada. Palun neid, kes selle poolt on, käed üles tõsta. Kas soovib rkl. M. Bleiman, et tema ettepanek hääletamisele tuleks? (rkl. M. Bleiman: Palun!) Palun neid, kes koosoleku lõpetamise poolt on, käed üles tõsta. (Loetakse hääli.) Kes hra M. Bleiman'i ettepaneku poolt on, et 3 wiimast päewakorra-punkti arutusele wõetaks? (Loetakse hääli). — 44 häält on lõpetamise poolt, sellega absoluutne enamus. Kas tehakse ettepanekuid järgmise koosoleku kohta? Ettepanekuid ei ole, seega jääb see juhatus hooleks.

(Koosolek lõpeb kell 10,25 min.)

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees O. Strandman.

Abiesimees K. Wirma.

Sekretäär A. Tupits.

Abisekretäär J. Bergman.

